

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Historický ústav

Společnost pro obnovu Lidic (1945) 1946-1959

magisterská diplomová práce

Pavla Štěpánková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Malíř, CSc.

Brno 2006

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla
všechnu použitou literaturu a prameny.

20. 12. 2006

Chtěla bych na tomto místě poděkovat panu profesoru PhDr. Jiřímu Malířovi, CSc. za cenné rady, připomínky a odborné vedení této diplomové práce.

Anotace

Práce je zaměřena na činnost *Společnosti pro obnovu Lidic*, která byla zřízena zákonem v září 1946. Jejím hlavním úkolem bylo dohlížet na výstavbu nových Lidic a poskytnout pomoc navrátilým se lidickým občanům. Dále měla navázat styky se zahraničními výbory vzniklými za účelem pomoci Lidicím a věnovat se propagaci lidické památky. Na základě těchto činností Společnosti je možné ukázat souvislost s měnící se politickou situací v Československé republice zejména v letech 1945/6-1952. Komunistická strana zneužívala symbolu Lidic a výstavbu této obce k socialistické propagandě. Přitom právě výstavba Lidic se potýkala s velkými problémy. Vzhledem k neexistující odborné literatuře o Společnosti se práce se opírá především o archivní prameny, právní normy a dobový tisk.

Klíčová slova

Společnost pro obnovu Lidic, heydrichiáda, okupační zvěle, zahraniční výbory, zákon, obnova obce, výstavba, Únor 1948, propagace, vláda, komunistická ideologie a propaganda

Annotation

The task is focused on activity of the *Association for Lidice's reconstruction* that was established by the law in September 1946. Its main duty was to supervise building of new Lidice and to provide help to returned Lidice's citizens. The Company should establish relations with foreign committees which arose in order to help new Lidice and should propagate the Lidice memory too. On the basis of these activities it is possible to show context with changing political situation in the Czechoslovak Republic particularly in 1945/6 – 1952. Communism party used symbol of Lidice and the village's building for propaganda of socialism. But on the other hand there were really big problems with the building. Because of the fact that doesn't exist any special literature on the Association for Lidice's reconstruction the study was principally based on archive sources, laws and period press.

Key words

The Company for Lidice's reconstruction, Heydrichiade, occupation tyranny, foreign committees, law (act), reconstruction of a village, building, February 1948, propagation, government, communism ideology and propaganda

Obsah

Úvod.....	6
1. Události vedoucí k 10. červnu 1942.....	8
1.1 Heydrichiáda	9
1.2 Atentát na R. Heydricha a lidická tragédie	10
2. Odezva lidické tragédie v zahraničí	18
3. Zákonné ustavení Společnosti pro obnovu Lidic	22
3.1 Zákon č. 187/1946 Sb.....	24
3.2 Vládní nařízení č. 188/1946 Sb.....	25
4. Vztah ministerstva vnitra a Společnosti	28
4.1 Působnost ministerstva vnitra a referát L	28
4.2 Ministerstvo a Společnost ve vzájemném úředním styku	29
5. Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic	32
6. Správní výbor Společnosti pro obnovu Lidic.....	35
6.1 Činnost správního výboru	35
6.2 Někteří členové správního výboru	36
7. Výstavba obce 1945-1959 (1960)	40
7.1 Majetkoprávní uspořádání.....	40
7.2 Výstavba komunikací.....	43
7.3 Stavba budov	44
8. Propagační činnost Společnosti.....	52
8.1 Kontakt se zahraničím po válce	52
8.2 Publikační činnost	57
8.3 Pořádání národních poutí a jiných kulturních podniků ve prospěch Lidic	59
9. Odras politických událostí před a po Únoru 1948	65
9.1 Propagace nebo propaganda?	65
9.2 Vliv politických změn na Společnost.....	69
10. Zrušení Společnosti	71
Závěr.....	73
Prameny.....	74
Literatura	75
Přílohová část	77

Úvod

Osud Lidic naplněný 10. června 1942 je všeobecně známý, jakož i okolnosti, které ke zničení této obce vedly. O tom, že se po skončení druhé světové války postaví nové Lidice, nikdo v Československu ani v zahraničí nepochyboval. Také ihned v červnu 1945 československá vláda při první národní pouti prohlásila obec za obnovenou, aby mohla výstavba začít co nejdříve. Při pročítání publikací o Lidicích, často pouze malých brožur, mohou čtenáře zarazit informace o vzniku nových Lidic po válce. Nejenže se poválečnému osudu Lidic věnuje z celkem pochopitelných důvodů daleko menší prostor, ale ve většině z nich může čtenář získat velmi mylnou představu, jak byly Lidice bez potíží a rychle postaveny. Nesprávná představa může vzniknout také o tom, jak se hladce vyvíjely styky se zahraničím, jak byly pořádány různé podniky ve prospěch Lidic apod. Čtenář se zkrátka může domnívat, že všechny tyto věci byly zařizovány buď přímo Lidickými, nebo samotným státem. Ano, v předešlé větě se skrývá část pravdy, nové Lidice by samozřejmě nemohly být postaveny bez podílu státu i lidických občanů, ale přece tyto publikace postrádají základní informaci vztahující se k poválečné historii Lidic. Neexistuje v nich totiž žádná poznámka o existenci *Společnosti pro obnovu Lidic*. Přitom to byla Společnost pro obnovu Lidic, která se starala o veškeré záležitosti související s Lidicemi a byla důležitým prostředníkem mezi státními úřady a lidickými obyvateli. Důležitost Společnosti podtrhuje její zřízení zákonem a upravení činnosti vládním nařízením, které její postavení v rámci státu zařadily do působnosti ministerstva vnitra.

Tato diplomová práce si klade za cíl ukázat stěžejní činnosti Společnosti v souvislosti s měnícím se politickým ovzduším Československé (posléze lidově demokratické) republiky. V jejím rámci bylo totiž postavení Společnosti více než zvláštní a také vrtkavé. Prostřednictvím pohledu na Společnost bude možné zobrazit problémy, které se počaly v nově uspořádaném Československu vyskytovat v rovině hmotné a ideové. Ty první se týkaly ústředního plánování, dorozumění mezi jednotlivými orgány státního aparátu a především nedostatkem financí a stavebních materiálů. Do druhé skupiny problémů patří zejména zneužívání symbolu Lidic, nejvíce v komunistické propagandě, a zhoršování vztahů se západními státy.

O literatuře, která se váže jakýmkoliv směrem k Lidicím, se budeme zmiňovat v jednotlivých kapitolách. Upozornujeme zde však na skutečnost, že neexistuje žádná odborná, ani popularizační práce zabývající se Společností pro obnovu Lidic, a tudíž veškeré naše poznatky o Společnosti jsou opřeny o studium pramenů.

Diplomová práce je rozdělena celkem do deseti kapitol. První kapitola se věnuje událostem po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora v tzv. Protektorátu Čechy a Morava až po vypálení osady Ležáky 24. června 1942. Tyto informace, jakkoliv známé, bylo nutné zařadit, pouze tak lze v celé šíři pochopit naprostou absurditu okupační moci uplatňující princip kolektivní viny, v jejímž konečném důsledku touha po obnovení Lidic vedla ke vzniku Společnosti pro obnovu Lidic. Odhodlání postavit Lidice nebylo vlastní pouze Čechům, do různých akcí na podporu Lidic se zapojilo mnoho spolků i jednotlivců v zahraničí, o čemž pojednává druhá kapitola. Následující dvě kapitoly jsou věnovány právním okolnostem působení Společnosti, tj. zákonu a vládnímu nařízení o jejím vzniku, a vedle toho působnosti ministerstva vnitra, které nejvíce ze všech státních institucí vstupovalo se Společností v úřední jednání. Vysvětlení činnosti Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic, jenž vykonával prozatímní funkce před ustavením samotné Společnosti, a správního výboru Společnosti obsahují pátá a šestá kapitola. V sedmé kapitole jsou pak popsány záležitosti spojené s výstavbou obce a těžkosti, které jí doprovázely. Poslední tři kapitoly jsou zároveň částečným obrazem státní politiky, neboť v nich velkou část zaujímají jak doklady úmyslu použít symbolu Lidic k propagování pozitivního obrazu Československa a socialismu, tak úmyslu podřídít státu a co nejvíce omezit činnost Společnosti, tento záměr vedl nakonec k faktickému zrušení Společnosti.

Do činnosti Společnosti pro obnovu Lidic patřila kromě péče o Lidice a její obyvatele také starost o Ležáky a případně další zničené obce. Ležáky, obec u Chrudimi, byla postižena stejným způsobem jako Lidice o čtrnáct dní později. Po válce se ale vrátily jako jediné dvě malé dívky, sestry. V Ležákách měl být proto postaven pouze památník a oběma dívkám rodinný dům v nedaleké obci. Přestože nebyla zamýšlena celková obnova obce, i tak se jednalo o celkem rozsáhlou agendu a především o občasně neshody mezi Společností pro obnovu Lidic, místními národními výbory přilehlých obcí a zástupci výboru pro Ležáky. Pro velký rozsah, který by jistě vystačil na samostatnou práci, a pro nebezpečí roztříštění obsahu jsme nezařadili záležitosti Ležáků do diplomové práce. Pouze v rámci celkového obrazu represí po Heydrichově smrti jsme zahrnuli zničení Ležáků do příslušné kapitoly.

Hlavním pramenem pro bádání byl fond Společnost pro obnovu Lidic, umístěný ve Státním okresním archivu Kladno. Studium tohoto velmi obsáhlého fondu doplňoval fond Ministerstva vnitra – referát „L“. Jedná se o fond Národního archivu zřízený ze spisového materiálu oddělení ministerstva vnitra, tzv. referátu „L“, které vyřizovalo agendu Společnosti. Cenným internetovým pramenem také byla Digitální knihovna Poslanecké sněmovny České republiky, obsahující záznamy z takřka všech parlamentních jednání v moderních dějinách

českého státu. Potřebné další informace jsme dohledali ve dvou fondech Národního archivu, a sice ve fondu Sekretariát ÚV KSČ 1954-1962 a ve fondu Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna.

1. Události vedoucí k 10. červnu 1942

Události, které vedly ke zničení obce Lidice, nemůže tato práce opominout. Literatura, jež se zabývá protektorátními dějinami a heydrichiádou, ať jejím prvním obdobím vlády Reinharda Heydricha v tzv. Protektorátu Čechy a Morava, nebo druhým obdobím po atentátu na jeho osobu, je celkem početná.¹ Studium jsme opřeli o následující vybrané publikace.² Vojtěch Mastný vysvětluje ve své knize *Protektorát a osud českého odboje* události v období heydrichiády z pozice českého odboje. Práce Čestmíra Amorta *Heydrichiáda* pak především obsahuje velmi přínosný dokumentační materiál ze sledovaného období. Publikace *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945* přináší pohled německého historika Detlefa Brandese na dějiny tzv. Protektorátu. Poslední publikací, kterou na tomto místě zmíníme, je práce Václava Kurala *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*, ve které je období heydrichiády vysvětlováno ze dvou, velmi zajímavých hledisek, a sice z hlediska českého exilového i domácího odboje na straně jedné a sudetoněmeckého exilu a Němců na straně druhé.

Cílem této kapitoly je popsat události, které vedly ke zničení Lidic 10. června 1942. Není ale účelem naší práce se šířeji zabývat osudy lidických obyvatel. O samotné lidické tragédi bylo již napsáno mnoho publikací, ať koncipovaných spíše jako populárně-naučné nebo beletristické. Pravda je, že ryze odborné publikace o Lidicích chybí. Odborně pojatý výklad, i když často stručný, je možné najít ve zmíněných a dalších publikacích vztahujících se k válečnému období českých dějin. Ještě je nutné odkázat k několika publikacím, jež se věnují

¹ K pojetí heydrichiády jako období od nástupu R. Heydricha až po represe po atentátu na jeho osobu in: Kárný, Miroslav: „Heydrichiaden“: Widerstand und Terror im „Protektorat Böhmen und Mähren“. In: Von Lidice bis Kalavryta. Berlin 1999, s. 51-63.

Rozdílné pojetí heydrichiády, jež je chápána jako období represí a teroru po atentátu na R. Heydricha in: Kural, Václav: *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994.

² Mastný, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha, Eurolex Bohemia 2003.

Amort, Čestmír: *Heydrichiáda*. Praha, Naše vojsko 1965. Jsem si vědoma výhrad k válečné a poválečné minulosti Čestmíra Amorta, přesto jeho práce o heydrichiádě přináší především důležité dokumenty. Např. in Hejl, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha, Univerzum Praha 1990, s. 99.

Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha, Prostor 2000.

Kural, Václav: *Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994.

osudům obyvatel Lidic po červnové události i po skončení 2. světové války. Především musíme jmenovat bibliografickou publikaci *Lidice, 1942-2002*, která je soupisem nejen publikací, ale také dokumentů a uměleckých děl, které reflektují lidickou tragédii.³ Z prvních publikací, vydaných po skončení války, vyniká brožura *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů a základních lidských práv* s bohatým dokumentačním materiálem.⁴ Velmi zdařilou prací, která vyšla v mnoha upravovaných vydáních, je kniha Václava Konopky *Zde stávaly Lidice*, využívající dokumentů a vzpomínek přeživších i svědků.⁵ Nejnovější publikace s bohatým fotografickým materiálem *Lidice - Příběh české vsi* je výsledkem spolupráce Památníku Lidice a Vojenského historického ústavu, autorem je Eduard Stehlík.⁶ K příběhu lidických dětí se také vrací vzpomínková publikace *Osudy lidických dětí* Jolany Mackové a Ivana Ulrycha.⁷

1.1 Heydrichiáda

Říšský protektor Konstantin von Neurath nastoupil svůj úřad ihned po německém obsazení Čech a Moravy a vyhlášení tzv. Protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939. V řadě vysokých důstojníků pověřených správou protektorátu byl spíše nevýraznou postavou, také vzhledem ke svému věku.⁸ Jeho osoba nebyla pohodlná státnímu tajemníku K. H. Frankovi, který od prvopočátku sám aspiroval na funkci říšského protektora. Je možné, že Frankovy stížnosti na Neurathovu neschopnost urychlily odchod Neuratha na „zdravotní dovolenou“. Frank poukazoval na vzrůstající odboj českého národa, který by měl být rychle potlačen. K Frankově velké nelibosti však nebyl na místo říšského protektora povolán on sám, ale Reinhard Heydrich. Tento muž byl velitelem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (Reichssicherhauptamt – RSHA) a generálem policie v hodnosti SS obergruppenführer.⁹ Důvodů, proč byl právě on vyslán do Prahy, mohlo být několik, prvním byl zcela určitě Heydrichův bezohledný přístup a zkušenosti, druhým jeho vzestup v nejvyšších kruzích uvnitř

³ Mariánková, Jana a kol.: *Lidice 1942-2002. Soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*. Libice nad Cidlinou, VEGA-L 2002.

⁴ Louda, Vlastimil: *Lidice. Čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Praha, Ministerstvo vnitra 1946.

⁵ Konopka, Václav: *Zde stávaly Lidice*. Praha, Naše vojsko 1978.

⁶ Stehlík, Eduard: *Lidice. Příběh české vsi*. Praha, V ráji 2004.

⁷ Macková, Jolana – Ulrych, Ivan: *Osudy lidických dětí*. Praha, V ráji 2003.

⁸ Konstantin von Neurath se narodil r. 1873, v roce 1941 mu tedy bylo 68 let.

⁹ Mastný, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 179-178.

nacistického aparátu.¹⁰ Posledním důvodem bylo jeho zapojení do plánů nacistů na rasově čistém impériu, jež chtěl Heydrich začít co nejdříve provádět na území Protektorátu.¹¹

Do Prahy přijel nikoliv jako říšský protektor, ale pouze jako jeho zástupce, aby bylo zachováno zdání, že von Neurath je stále vládnoucím říšským protektorem. Heydrich nastolil od svého příjezdu do Prahy 27. září 1941 tvrdý postup.¹²

Ještě téhož dne byl na jeho rozkaz zatčen předseda vlády gen. Alois Eliáš. Večer bylo vyhlášeno zřízení stanných soudů v Praze a Brně, dále stanné právo ve většině okresů a zákaz vycházení. Pro stanné soudy existovaly pouze tři druhy trestů: trest smrti, předání gestapu (tj. uvěznění v koncentračním táboře) a osvobození. S gen. Eliášem byl ihned 1. října zahájen zinscenovaný proces, v němž byl Eliáš usvědčen z velezrady a odsouzen k trestu smrti. Výkon trestu byl ale odložen. Alois Eliáš byl však jedním z prvních popravených po atentátu na R. Heydricha. Od 28. září probíhaly popravy denně. Pouze během října a listopadu 1941, kdy soudy vyhlásily nejvíce trestů smrti, bylo popraveno 342 osob a 1289 bylo předáno gestapu, pouze 30 osob bylo osvobozeno.¹³ Heydrich oslabil na minimum pravomoci nově jmenované protektorátní vlády. Tato vláda se stala pouze úřednickým aparátem bez žádných rozhodovacích pravomocí. Ministři měli „pod sebou“ příslušníky gestapa, kteří vládli jednotlivým ministerstvům.

Pokud měly stanné soudy vymýtit český odboj, v žádném případě nelze mluvit o jejich úspěchu. Sabotážní akce se nadále prováděly a dokonce v prvních měsících represí v největším měřítku.¹⁴ Ke zprůtrhání vzájemných vazeb mezi různými složkami odboje a k jeho celkovému podlomení došlo až po 27. květnu 1942.

1.2 Atentát na R. Heydricha a lidická tragédie

V době, kdy na území Čech a Moravy probíhaly represe nařízené R. Heydrichem, se v exilové vládě plánovalo uskutečnění akce, která by ukázala za prvé odhodlání českého národa bojovat proti nacistickému nepříteli, za druhé nepřerušené a silné vazby domácího odboje na vládu v Londýně. Byl to nejen Edvard Beneš, kdo argumentoval nutností provést nějaký čin, který by zajistil respekt zahraničních velmocí a po němž by už nebylo možné

¹⁰ Mastný, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 180.

¹¹ K Heydrichovým plánům na „Endlösung“ českého národa in: Kural, Václav: Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 158-174.

¹² Heydrich měl na starosti akce související s přepadením Československa a Polska v roce 1939.

¹³ Mastný, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 188.

¹⁴ Tamtéž, s. 199.

považovat československý stát za k Říši dobrovolně připojené území. Bylo dohodnuto, že již během října dojde k několika výsadbám českých parašutistů, kteří by obnovili radiové spojení s Londýnem a především by provedli kromě různých sabotážních akcí útok na některého významného činitele okupační správy. Od r. 1939 se uvažovalo o atentátu na K. H. Franka, po nástupu Heydricha do funkce padlo konečné rozhodnutí na jeho osobu.¹⁵

Kvůli špatným podmínkám počasí a nutnosti změnit sestavu jedné parašutistické skupiny se výsadek tří skupin uskutečnil až 29. prosince 1941. Nesly tyto krycí názvy: „Silver A“ (nadpor. Alfréd Bartoš, rotmistr Josef Valčík a radiotelegrafista Jiří Potůček), „Silver „B“ (rotný Jaroslav Zemek, četař Vladimír Škácha) a „Anthropoid“ (rotmistr Jozef Gabčík arotný Jan Kubiš). Poslední dvoučlenná skupina měla nejdůležitější úkol – provedení atentátu na Heydricha. Všichni zúčastnění dostali kontakty na představitele domácího odboje, kteří jim umožnili napojení na další osoby, schopné jim poskytnout pomoc a úkryt. Gabčík a Kubiš měli v plánu provést atentát co nejdříve. Tento plán však vyvolával obavy u představitelů domácího odboje, kteří s ním nesouhlasili. Obávali se že, by atentát měl pro český odboj a vůbec celý český národ dalekosáhlé následky. Profesor Ladislav Vaněk usiloval o co nejrychlejší odeslání depeše s vyjádřením těchto názorů do Londýna.¹⁶

Londýnská vláda ale stanovisko nezměnila, Beneš ve svém poselství znovu zdůvodňuje nutnost provedení atentátu mezinárodními okolnostmi a také obavou o možný kompromisní mír mezi Německem na straně jedné a Velkou Británií a Spojenými státy na straně druhé.¹⁷ Vzhledem k informaci o odjezdu Heydricha ze země se Gabčík s Kubišem rozhodli zaútočit ráno 27. května, kdy se měl zastupující protektor vracet z venkova do Prahy. Po Gabčíkově nezdařené střelbě samopalem hodil Kubiš pod kola granát. Heydrich byl vážně zraněn. Velení ihned převzal K. H. Frank, který rozkázal naprosté uzavření Prahy a vyhlášení stanného práva v Praze, jako i zákaz vycházení mezi 21. hodinou večer a 6. hodinou ráno následujícího dne. Již po poledni volal Hitler Frankovi a nařídil opatření zajišťující vedení protektorátu Frankem, zajištění bezpečnosti K.H. Franka a postup odvety za atentát.¹⁸

¹⁵ Kural, Václav: Místo společensví konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 186.

Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, s. 27.

¹⁶ Tamtéž, s. 33-35; dokument č. 40, s. 235-236.

¹⁷ Benešovo poselství, 15. května 1942. In: Mastný, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 205.

K Benešovu postoji k provedení atentátu in: Kural, Václav: Místo společensví konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 194-196.

¹⁸ Opatření zněla takto: Do Heydrichova uzdravení povede agendu říšského protektora K. H. Frank; Frank nesmí jezdit bez policejního doprovodu; bude vypsána odměna 1 milion říšských marek na dopadení pachatelů; za poskytnutí pomoci pachatelům bude každý zastřelen i s celou svou rodinou; jako odvetné opatření má být zatčeno a popraveno 10 000 Čechů, především ti, kteří jsou nějakým způsobem politicky nevhodní nebo již jsou

Ačkoliv Hitler pověřil správou Franka, ještě 27. května se v Praze objevil Kurt Daluege. Po Hitlerovi a Himmlerovi nejvyšší důstojník SS s hodností oberstgruppenführer. Hitler ho pověřil zastupováním Heydricha do doby jeho uzdravení, které se předpokládalo. Daluege byl podle svědectví člověk zkorumpovaný, hloupý a ješitný.¹⁹ Přestože měl vrchní pravomoci, nechával Frankovi volné ruce. Hitler Franka 28. června při tajemnickově návštěvě v Německu ujistil, že napříště má být funkce protektora spíše reprezentativní a vládnout bude státní tajemník. Při této příležitosti Frank vymohl u Hitlera souhlas, aby nebylo popraveno 10 000 lidí, jak Hitler požadoval, a to z důvodů čistě praktických – tato akce by podlomila životaschopnost důležitého protektorátního hospodářství a zvedla by odpor lidí. Frank si byl rovněž jistý, že atentát byl dílem parašutistů, tedy nikoliv širokého domácího odboje. Hitler souhlasil s navrženým postupem, aby byla opět zahájena činnost státních soudů v Praze a Brně a provedeno rozsáhlé pátrání na celém území. Zatčení hrozilo těm, kteří do čtyřiaadvaceti hodin neohlásí na úradech nepřihlášené osoby, a také těm osobám, které budou být jen schvalovat atentát. Seznamy popravených byly zveřejňovány tiskem a rozhlasem.

Rozsáhlá pátrací akce po celé Praze v noci na 28. května nepřivedla gestapo na žádnou stopu vedoucí k atentátníkům. K datu 3. července 1942 bylo státními soudy v Praze a Brně odsouzeno k smrti a následně popraveno 1331 lidí.²⁰ Tento počet ovšem nezahrnuje oběti z Lidic a Ležáků.

R. Heydrich navzdory optimistickým prognózám lékařů 4. června zemřel. Nejvyšší představitelé Německa a Protektorátu chtěli vykonat daleko horší pomstu, než jakou doposud prováděli. Při pátrání po ukrývajících se parašutistech je shoda náhod a jeden neoprávněně otevřený dopis dovedl do obce Lidice, ležící mezi Kladnem a Prahou. První podezření na lidické občany, že mají nějaký vztah k atentátníkům, se vynořilo s otevřením zmíněného dopisu. Jednalo se o několik řádek jakéhosi Milana (ve skutečnosti Václava Říhy) napsaných Anně Maruščákové, která byla zaměstnána u slánské firmy Palaba.²¹ Dopis otevřel ředitel firmy Pála a jemu podezřelý obsah nahlásil na policii. Uvádíme citát onoho dopisu:

ve vazbě. In: Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, s. 39-40; Mastný, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 206.

¹⁹ Tamtéž, s. 207.

²⁰ Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, Dokument č. 56, s. 301-303.

²¹ Stehlík, Eduard: Lidice. Příběh české vsi. Praha, V ráji 2004, s. 70.

„Drahá Aničko! Promiň, že Ti píši tak pozdě, a snad mne pochopíš, neboť víš, že mám mnoho práce a starostí. Co jsem chtěl udělat, tak jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabárně. Jsem zdrav, na shledanou tento týden a pak se již neuvidíme. Milan.“²²

Maruščáková i Říha byli zatčeni. Říha chtěl na adresátku pouze zapůsobit svou domnělou odbojovou činností. Při výslechu Maruščáková uvedla, že se autor dopisu Václav Říha, s nímž se před pár dny seznámila, vyptával, zda nezná někoho v Lidicích. Při její kladné odpovědi řekl, aby rodině Horákových vzkázala, že jejich syn „Pepík je zdrav a že se mu daří dobře“.²³ Gestapo dále zjistilo, že v Lidicích žijí dvě rodiny Horákových a Stříbrných a obě mají syny, kteří jsou pohřešováni a s velkou pravděpodobností mohou působit ve Velké Británii jako letci.²⁴ Domnívali se tedy, že se oba vrátili a zúčastnili se atentátu na Heydricha. Na základě těchto vykonstruovaných předpokladů přepadli příslušníci gestapa 4. června v ranních hodinách nejprve osadu Čabárnu a provedli razii, chtěli zde najít ukrývající se parašutisty. Nenašli žádnou stopu, a tak zatkli jako rukojmí 41 zdejších mužů. Vzápětí se vydali do Lidic, aby prohledali celou obec a zejména domy rodin Stříbrných a Horákových. Jejich členové byli rovněž zatčeni a odvezeni do budovy kladenského gestapa. Stejně tak zásah v Lidicích nepřinesl žádné důkazy. Pouze mlhavou možností příslušnosti Josefa Horáka a Josefa Stříbrného k zahraniční československé armádě. Zástupce velitele kladenského gestapa Thomsen následně odeslal zprávu o negativních výsledcích do Prahy. Ačkoliv vyšetřování nepřineslo v následujících dnech nic nového, obdržel 9. června v 19.45 hod. podle svých slov velitel pražského gestapa Böhme telefonický rozkaz od Franka, který byl tou dobou v Berlíně. Zajímavá je souvislost s návštěvou protektorátní vlády v čele s dr. Háhou u Hitlera o hodinu dříve.²⁵ Návštěva se nesla v duchu výhrůžek z německé strany a ponížených slibů ze strany české vlády. Hitler při této příležitosti poprvé otevřeně vyhrožoval odsunem Čechů na východ a dal najevo, že česká autonomie pro něho už dávno nemá význam.²⁶

Podle Böhmových poznámek Frankův rozkaz obsahoval tyto instrukce: obec Lidice má být vypálena, muži mají být zastřeleni, ženy deportovány do koncentračního tábora, děti „mají

²² Konopka, Václav: Zde stávaly Lidice. Praha, Naše vojsko 1978, s. 21.

²³ Konopka, Václav: Zde stávaly Lidice. Praha, Naše vojsko 1978, s. 22.

A. Maruščáková (nebo jinde Marusczáková) zemřela v květnu 1943 v koncentračním táboře Mülhausen. In: Louda, Vlastimil: Lidice. Čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv. Praha, Ministerstvo vnitra 1946, s. 32.

²⁴ Mjr. Josef Horák a mjr. Josef Stříbrný sloužili skutečně u britského letectva. Po válce se oba stali členy Společnosti, v roce 1948 v důsledku poúnorových změn z ní byli vyloučeni.

²⁵ Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000, s. 310-312.

²⁶ Kural, Václav: Místo společenských konfliktů! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 190.

dostat vhodnou výchovu“.²⁷ Při akci měli asistovat hasiči. Vhodná výchova dětí znamenala dvě možnosti: buď poněmčení, nebo odeslání do koncentračního tábora. Je pravděpodobné, že akce byla naplánována už dříve a na Kladně se vedoucí gestapa Böhme, Thomsen a Wiesman radili již odpoledne.

Téhož večera byly Lidice obklíčeny, následovalo vyhánění z domů a rozdělení mužů a žen s dětmi. Muži byly zahrnati do sklepa a chlévů Horákova statku, ženy s dětmi do místní školy. Všichni si s sebou museli vzít cenné věci, které jim byly postupně odebrány. 10. června brzy ráno byly ženy a děti odvezeny do tělocvičny kladenského gymnázia. Celkem 173 mužů bylo na zahradě Horákova statku popraveno. Byl mezi nimi také zdejší kněz Josef Šternberka, nejmladšímu „muži“ bylo 15 let. Obec byla následně vypálena. Ženy a děti byly na Kladně rozděleny, ženy byly odvezeny, kromě těch, které byly v pokročilém stadiu těhotenství, do koncentračního tábora Ravensbrück. Po zničení vesnice následovaly odklízecí práce tak, aby nebylo po Lidicích žádné památky. Teprve 25. září 1944 hlásil K. H. Frank, že odklízecí práce definitivně skončily.²⁸

V tisku se ihned 10. června objevila tato úřední zpráva:

„Trestní soud v Čechách:

Za pátrání po vrazích SS obergruppenführera Heydricha byly zjištěny nezvratné důkazy, že obyvatelstvo obce Lidice u Kladna poskytovalo podporu a pomoc okruhu pachatelů, kteří přicházejí v úvahu. Příslušný průkazný materiál byl získán přes výsledky bez pomoci místního obyvatelstva. Takto projevené stanovisko k atentátu je podtrženo ještě dalšími činy Říši nepřátelskými, jakými jsou např. nálezy protistátních tiskovin, skladišť zbraní a munice, ilegální vysílačky, jakož i velkého množství obhospodařovaného zboží a okolností, že v aktivních službách nepřitele jsou v zahraničí obyvatelé obce. Vzhledem k tomu, že obyvatelé této vesnice svou činností a podporou vrahů SS obergruppenführera Heydricha porušili zákony nejhrubším způsobem, byli dospělí muži zastřeleni, ženy odevzdány do koncentračního tábora a děti dány do vhodné výchovy. Budovy obce byly srovnány se zemí a jméno obce bylo vymazáno.“²⁹

²⁷ Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, Dokument č. 31, s. 212.

Taktěž Louda, Vlastimil: Lidice. Čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv. Praha, Ministerstvo vnitra 1946, ocitováno jako motto publikace.

²⁸ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra – referát „L“, k. č. 2, sign. C 6107, Zpráva pro říšského vedoucího SS.

²⁹ Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, Dokument č. 32, s. 215.

Německý ministr propagandy dr. Goebbels tuto zprávu schválil s doporučením, aby nebyla ale zveřejněna v rozhlase kvůli negativnímu mezinárodnímu ohlasu. Nutno dodat, že žádný sklad munice nebo vysílačka nalezeny nebyly, ani důkazy dokládající napojení na atentátníky.

Následující citace pochází z oběžníku protektorátního ministerstva vnitra a oznamuje zánik jména obce Lidice.

„In der gegenständlichen Angelegenheit wurde der hiesigen Behörde mit Runderlass der Ministeriums des Innern vom 15. 6. 1942 Z1:16697/42-IV/2 folgendes mitgeteilt: Der Ministerium des Innern hat mit Entscheidung vom 15. Juni 1942, Z.16.697/42-IV/42, auf Grund des § 1 des Gesetzes vom 14. April 1920 Slg. Nr. 266, folgendes bestimmt: Der amtlichen Namen der Gemeinde Liditz im politischen Bezirk Kladno ist für alle Zeiten erloschen. Hier von wir zur weiteren Verlassung Kenntnis gegeben.“³⁰

V příštích dnech byli popraveni členové již dříve zatčených rodin Horáků a Stříbrných (mezi nimi sedm žen), stejně jako muži, kteří se vrátili až 10. června z noční směny a neuposlechli varování. Zatčení obyvatelé Čabárny byli propuštěni. Celkový počet popravených lidických obyvatel v červnu 1942 činil 199 lidí.

V budově kladenského gymnázia byly vybrány tři děti na výchovu do německých rodin (Hana Špotová, Václav Zelenka a Dagmar Veselá). Zároveň gestapo separovalo sedm dětí, kterým nebyl ještě rok, a odvezlo je do kojeneckého ústavu v Praze – Krči (Věra Hanfová, Pavel Holešovský, Jiří Müller, Libuše Millerová, Josef Minařík, Jiří Pitín a František Černý). Podobný osud měly také děti, které se narodily teprve po tragédii. Jejich matky byly do té doby ve vinohradské nemocnici v Praze, odkud pak s přestupem v Terezíně byly rovněž deportovány do Ravensbrücku. Takto se narodily čtyři děti, kterým byla dána falešná cizí jména a které zůstaly umístěny v Krči. Tři z nich však do června 1943 zemřely, jediné přeživší dítě byla Věra (Jana) Müllerová. Další tři děti se narodily svým matkám až v koncentračním táboře, odkud byly dvě poslány také do Krče, třetí bylo ihned po porodu usmrceno. Naživu zůstal pouze Jaroslav (Jiří) Korecký.

Ovšem většina lidických dětí, přesně 88, byla deportována do koncentračního tábora v polské Lodži. Sedm z nich (Marie Doležalová, Emilie Frejová, Anna Hanfová, Marie Eva Kubíková, Věra Vokatá a Václav Hanf) bylo vybráno k poněmčení. O zbylých 81 dětech je zachována poslední zpráva z 2. července 1942 o jejich předání státní policii v Lodži, odkud

³⁰ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra – referát „L“, k. č. 2, sign. C 6102, 4. 7. 1942, Úřední ohlášení zrušení jména obce Lidice.

byly převezeny do vyhlazovacího tábora v Chelmnu. Zde byly zřejmě usmrčeny výfukovými plyny. Zanedlouho do Lodže dorazil transport jedenácti ležáckých dětí a šestileté lidické dívky (Dagmar Veselá), kterou nejprve na Kladně vybrali jako vhodnou k poněmčení. Těchto 12 dětí čekal v Chelmnu stejný osud.

Lidické ženy byly, jak bylo řečeno výše, deportovány do koncentračního tábora Ravensbrück, odkud byly některé z nich odeslány do jiných táborů, např. do Osvětimi. Starší nebo nemocné ženy neschopné práce byly posílány do plynových komor, jiné umíraly na následky vyčerpání. Ze 198 lidických žen se po válce vrátilo 144 žen, M. Doležalová však zemřela na následky věznění v roce 1946.

Drastický zásah proti Lidicím ale nepřinesl žádnou konkrétní stopu k pachatelům atentátu na Heydricha. Pátrání pokračovalo, Frank a Daluge vydali vyhlášku slibující milost těm, kteří prozradí úkryt parašutistů do večera 18. června.³¹ Na úřadovny gestapa došlo sice mnoho spíše lživých udání, ale bez efektu. Teprve zradou jednoho z parašutistů Karla Čurdy se dozvěděli, že se skupina parašutistů ukrývá v pravoslavném kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze. Gestapo a vojáci oblehli kostel, parašutisté, mezi nimi Gabčík a Kubiš, po dlouhé obraně zvolili smrt. Biskup Gorazd, předseda sboru starších Jan Sonnavend, první duchovní Václav Číkl a duchovní Václav Petřek byli za ukrývání atentátníků odsouzeni 3. září k trestu smrti a v dalších dvou dnech popraveni.

Gestapo při výsleších některých členů odboje a ze zabavených listin v bytech zatčených objevilo informace o osadě Ležáky poblíž města Chrudimi, kde se zřejmě ukrývali další parašutisté a kde měla být schována také radiostanice. Velitel pardubického gestapa Clages se 23. června domáhal v Praze povolení zasáhnout v Ležákách podobným způsobem, jako zasáhlo gestapo v Lidicích.³² Jeho žádosti bylo vyhověno. Už v témž dni byla připravena tisková zpráva na 25. června. Odpoledne 24. června byly Ležáky obklíčeny a následovalo rovněž rabování, vypalování a vraždění. Zastřeleni byli všichni dospělí obyvatelé, tj. 24 žen a mužů, a 11 dětí bylo deportováno do Lodže a poté do Chelmnu. Pouze dvě dívky, sestry Štulíkovy, byly vybrány za schopné poněmčení. Citujeme z návrhu tiskové zprávy o zničení obce Ležáky:

³¹ Mastný, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003, s. 214.

³² Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, s. 54-55.

„Návrh tiskové zprávy na 25.6. (Protektorátní tisk).

Dne 24. června byla osada ležáky u Louky (okres Chrudim) srovnána se zemí. Dospělí obyvatelé byli podle stanného práva zastřeleni. Obyvatelstvo přechovávalo české parašutistické agenty, kteří měli vedoucí účast na přípravách k atentátu na SS obergruppenführera Heydricha, a pokoušelo se je zachránit před policejním zakročením. Člen sboru protektorátního četnictva, příslušný pro osadu, který se provinil jako napomahač, spáchal před svým zatčením sebevraždu.³³

Po skončení války se vracely domů lidické ženy a následně začalo pátrání po jejich dětech, do konce roku 1948 se podařilo nalézt 17 dětí.³⁴ Pátrání bylo úspěšné i v případě sester Štulíkových. Teprve při osvobození v Polsku a při cestě domů se lidické ženy dozvídaly pravdu o osudu svých mužů, dětí a vypálení svého domova. Jejich rozhodnutí znovu postavit Lidice bylo nezlomné, nejednalo se tak pouze o politické přání nejvyšších představitelů obnoveného Československa a o zájem ze zahraničí.

³³ Amort, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965, Dokument č. 46, s. 251.

³⁴ Viz příloha č. 6.

2. Odezva lidické tragédie v zahraničí

Pokud německá okupační správa zničením Lidic a posléze Ležáků něco dokázala, pak určitě nikoliv to, co zamýšlela. Jistě, po určitou dobu zavládl na domácím území velký strach díky vystupňovanému teroru. V zahraničí však našla brutální akce nacistů ohlas plný rozhořčení. Ve světě bylo za druhé světové války zničeno mnoho dalších obcí, ale většinou v důsledku postupu nebo spíše ústupu armády. Lidice tak byly první obcí vyhlazenou nepodloženým rozhodnutím okupační moci a zároveň byl tento čin německou okupační mocí prohlášen za právní akt Německé říše. Jak víme, londýnská exilová vláda v čele s prezidentem Benešem dlouho trvala na provedení nějaké akce, jež by zajistila uznání a prestiž československému odboji, a to i přes námitky domácího odboje vědomého si možných následků. Zničení Lidic skutečně znamenalo právě onen okamžik vedoucí k uznání československých snah a pochopení situace na našem území ze strany velmocí. V této souvislosti vydala britská vláda na počátku července prohlášení, v němž se distancovala od Mnichova s odůvodněním, že mnichovská smlouva je díky předchozím krokům Německa již neplatná.³⁵

To ale nebyl jediný důsledek, především se v zahraničí zvedla velká vlna solidarity a účasti s neznámými osudy zavlčených lidických obyvatel. Představitelé spojeneckých států vyjádřili svá stanoviska vzápětí po 10. červnu. Všichni se ve svých projevech shodovali v tomto: obnovit Lidice a nalézt pohřešované.

Ve Velké Británii v hornickém kraji North Staffordshire vznikla krátce po 10. červnu 1942 myšlenka uspořádat sbírku a založit spolek, který by pomohl tuto sbírku organizovat a zajistit po válce pomoc novým Lidicím. Hlavním původcem byl tehdejší starosta města Stoke-on-Trent dr. Barnett Stross, později labouristický poslanec. Díky jeho úsilí a úsilí dalších lidí, především z hornických organizací, vznikl výbor *Lidice shall live Committee*, jehož kampaň byla oficiálně zahájena na inaugurační slavnosti ve městě Stoke-on-Trent 6. září 1942. Prezident Edvard Beneš a další představitelé exilové vlády se jí zúčastnili. Beneš na této slavnosti pronesl projev vyzdvihující Lidice jako symbol mučednictví československého národa a jako symbol nelidské krutosti německé moci.³⁶ Promluvil zde rovněž Will Lawther, prezident Hornické federace Velké Británie, a vyzval všechny britské horníky k co největší

³⁵ Kural, Václav: Místo společenské konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994, s. 201.

Lidická tragédie také zapříčinila obrat českého postoje k poválečnému osudu Němců na území republiky, tento postoj se čím dál více vyhrocoval směrem k odsunu německého obyvatelstva. In: Tamtéž, s. 198-209.

³⁶ *Lidice shall live*. Published by Czechoslovak-British Friendship-Club 1942, s. 12.

produkci uhlí, aby bylo možné co nejdříve porazit nepřítele, který zničil Lidice. *Lidice shall live* se stalo celobritským hnutím. Pobočky této organizace vznikaly po celé Británii, např. v Birminghamu, Derby, Leedsu, Aberdeenu a Coventry.³⁷ Organizace si předsevzala vybrat dostatečně velkou částku na výstavbu nových Lidic a chtěla se na ní podílet. Během následujících let byl vypracován projekt Lidic, který byl ovšem vytvořen bez znalosti terénu a dalších náležitostí. Do projektu byl také zahrnut plán stavby *Mezinárodního výzkumného ústavu pro těžbu v dolech*, jehož středisko se mělo nacházet právě v Lidicích a na výzkumu se měla podílet mezinárodní hornická veřejnost.³⁸ Organizace *Lidice shall live* úzce spolupracovala se spolkem *British-Czechoslovak Friendship-Club*, který se mimo jiné podílel na vydávání publikací o Lidicích a o komitétu *Lidice shall live*. Pro dokreslení vzniku Společnosti pro obnovu Lidic je důležitá informace o spolupráci budoucího ministra vnitra a předsedy Společnosti Václava Noska s těmito organizacemi, kterou lze doložit například příspěvkem do malé publikace *Lidice shall live* o historii a zničení Lidic.³⁹

Podobné projevy solidarity vyvolala lidická událost také ve Spojených státech amerických. Vznikl výbor *Lidice Memorial Committee in New York*.⁴⁰ Jeho hlavní cíl spočíval v postavení pomníku v Lidicích za peníze vybrané ve sbírce. Tento pomník měl být výhradně americkým dílem, tvůrcem projektu se nakonec stal americký sochař českého původu Mario Korbel. Výsledný plán předpokládal skutečně nákladné a monumentální dílo. Organizace dále přislíbila vybrat 1,5 milionu dolarů. Mezi jejími členy byli američtí politikové a jiní veřejně působící lidé jako vdova po prezidentu Roosveltovi a také například Jan Masaryk. Tyto sliby a trvání Američanů na ryze americké koncepci bylo důvodem sporů mezi komitétem a Společností pro obnovu Lidic. Nemluvě o nemožnosti dostat slibu proklamované vysoké částky.

Jiným směrem se ubíral úmysl nejen československých krajanů ve státě Illinois s podporou amerických vládních míst, jejichž činitelé navrhovali pojmenovat některou obec po Lidicích. 12. července 1942 se uskutečnilo slavnostní přejmenování města Stern Park Gardens na Lidice.⁴¹ Účastnili se ho mnozí vládní i místní politici. Prokop Neužil, opat nedalekého kláštera v Lisle, sloužil na slavnosti mši. Město i klášter navštívil o rok později E. Beneš.

³⁷ Naumann, Uwe (ed.): *Lidice. Ein böhmisches Dorf*. Frankfurt am Main, Rödeberg-Verlag 1983, s. 78, 84.

³⁸ O Mezinárodním výzkumném ústavu a jednáních o jeho vzniku viz kapitola 8.1.

³⁹ *Lidice shall live*. Published by Czechoslovak-British Friendship-Club 1942, s. 6-10.

⁴⁰ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 40, Zahraniční kontakty, Informace podané Čs. generálním konzulátem v New Yorku, 20. 1. 1947.

⁴¹ Tamtéž, Výtisk krajanského listu *Národ* ze dne 12.7.1942.

Cestu přejmenování své obce nebo její části a vyjádřit tak nesouhlas s válkou a osudem Lidic zvolilo mnoho jiných měst (nejen) ve Střední a Jižní Americe. Není smyslem této práce podat vyčerpávající popis slavnostních akcí spojených s přejmenováním, důležité je spíše to, že tato všechna města navázala po válce styky se Společností, respektive nejdříve s Přípravným výborem. Jako první z nich můžeme jmenovat město San Jeronimo v blízkosti Mexiko City v Mexiku, kde se tato událost konala v září 1942.⁴² V Brazílii to bylo město Municipio Itaverá ve státě Rio de Janeiro, v Panamě obec Portero, v Peru došlo k přejmenování náměstí ve městě Callao na Plaza Lidice a v hlavním městě státu Uruguay, v Montevideu rovněž přejmenovali náměstí. Více než zajímavým se pak může jevit pojmenovávání dětí po Lidicích, například dvě děti v Uruguayi byly takto pokřtěny.⁴³ Na Kubě se uskutečnila podobná slavnost v den prvního výročí vypálení Lidic v kubánském hlavním městě Havana, bylo zde přejmenováno náměstí a také zdejší plánovaná nová čtvrť byla pojmenována na „Reperto Lidice“. V dalších městech na Kubě se také rozhodli pro tento projev odporu, např. město Caibarien nebo Encrucijada. Dále bychom mohli jmenovat Palestinu, Jižní Afriku nebo nezdařený pokus v Kanadě.⁴⁴ Docházelo také k přejmenování škol, krajanských spolků atd. Asi nejvýznamnější z těchto krajanských spolků i co do výše zaslaného výtěžku byl bezesporu *Československý kroužek v Egyptě* se sídlem v Káhiře.⁴⁵ V roce 1942 se kroužek přejmenoval na *Československý kroužek Lidice v Egyptě*. Spolek také založil Podpůrný fond Lidice za účelem sbírky mezi krajany, kteří nakonec vybrali 352 143,60 Kčs.⁴⁶

Mohli bychom pochopitelně jmenovat další menší či větší akce a spolky, které se ve prospěch Lidic angažovaly, ale pro obraz nálady ve světě je výše uvedený výčet dostačující. Válečnému i poválečnému ohlasu věnoval dostatek místa Václav Konopka ve své publikaci *Zde stávaly Lidice* a rovněž Uwe Neumann v knize *Lidice - Ein böhmisches Dorf*.⁴⁷

⁴² NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 7, sign. C6171.

⁴³ Tamtéž, Zpráva vyslanectví ČSR v Uruguayi. Jména dětí zněla Lidice Garibaldi a Lidice D’Ellia Banza.

⁴⁴ K přejmenování ulic či náměstí docházelo po válce také v domácím prostředí, a to záhy po válce. Referát „L“ zjišťoval, ve kterém okrese a v jakém množství docházelo k tomuto aktu. Bylo to chápáno jako vhodný projev úcty k Lidicím. Téměř jediné velké město, které prozatím nepřejmenovalo žádný objekt, byla Praha. Kritika laxnosti pražských národních výborů se projevila nejvíce v tisku a musela na ni reagovat i Společnost. In: NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, C 6162, Pojmenování ulic a náměstí po Lidicích, Hlášení okresních a místních národních výborů a dopis Společnosti Magistrátu hl.m. Prahy, 20. 2. 1948.

⁴⁵ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 40, Zahraniční kontakty, Dopis Zdeňka K. Šmelhause, člena Čs. kroužku v Egyptě, 10. 2. 1947.

⁴⁶ Tamtéž, Zpráva Společnosti pro Lidice pro Memorial Committee v New Yorku.

⁴⁷ Naumann., Uwe (ed.): *Lidice. Ein böhmisches Dorf*. Frankfurt am Main, Rödeberg-Verlag 1983; Konopka, Václav: *Zde stávaly Lidice*. Praha, Naše vojsko 1978.

Celkově lze tedy zhodnotit činnost zahraničních spolků jako pozitivní jak v rámci respektu vůči československému zahraničnímu i domácímu odboji, tak v rámci myšlenky na obnovení Lidic a zorganizované pomoci prostřednictvím sbírek.

K zahraničnímu ohlasu také bezesporu patří reflexe lidické tragédie v umění, ať literárním, sochařském, hudebním nebo filmovém. Ve všech těchto oblastech došlo k autorským počínům nějak odrážejícím osud Lidic. Ačkoliv se autoři snažili zachytit skutečné události, vzhledem k neznalosti reálií a všech podrobností se spíše jednalo o inspiraci lidickou tragédií. Jen pro ilustraci jmenujme za všechny román Heinricha Manna *Lidice* nebo poemu Edny St. Vincent Millay *The Murder of Lidice*.⁴⁸

⁴⁸ Mann, Heinrich: *Lidice*. Weimar, Verlag Berlin 1984.
Millay, Edna St. Vincent: *The Murder of Lidice*. New York, London French 1972.
Blíže k tomuto tématu opět publikace Uwe Naumann a Václava Konopky.

3. Zákonné ustavení Společnosti pro obnovu Lidic

Úmysl znovu vybudovat obec Lidice vznikl zároveň s jejím zničením německou okupační správou. Za tímto účelem měla vzniknout *Společnost pro obnovu Lidic*, která by především pečovala o předpokládané přeživší lidické občany a obnovu obce.

Důkazem, že se jednalo o úmysl skutečně pevný a zásadní, je vznik prvního *Přípravného výboru Lidice* v blízké obci Buštěhrad ihned po květnovém povstání.⁴⁹ Na jeho činnost navázal jak *Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic*, tak *Místní národní výbor Lidice* (MNV). Po ustanovení zmíněných dvou institucí byl rozpuštěn. Místní národní výbor Lidice, i když s prozatímním sídlem v Kladně Kročehlavech, byl zřízen ihned po návratu lidických žen za pomoci Okresního národního výboru (ONV) v Kladně. První předsedkyní MNV Lidice byla Helena Leflerová. MNV Lidice měl od počátku na starosti katastrální území Lidice a vedení obecní a hospodářské agendy.⁵⁰

Vzhledem k nutnosti legislativně upravit vznik plánované Společnosti pro obnovu Lidic, bylo nutné ustavit nejprve její Přípravný výbor. Vláda československé republiky se usnesením z 6. června 1945 rozhodla znovu obnovit obec Lidice.⁵¹ Ministerstvo vnitra také tímto dnem vydalo pokyn pro Zemský národní výbor, jímž rušilo nařízení okupačního ministerstva vnitra o připojení Lidic ke katastrálnímu území Buštěhrad, o zániku nařízení o zrušení úředního názvu obce, o úpravě domovského práva v Lidicích a označování Lidic na úředních listinách.⁵²

Zároveň bylo na tomto zasedání vlády rozhodnuto o vzniku Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic. Přípravný výbor měl pět členů. Od počátku post předsedy

⁴⁹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, sign. C 6105, Zpráva o utvoření a činnosti Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic.

⁵⁰ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 37, sign. C 6390, Odpověď Společnosti na dotaz MV ze dne 13. 11. 1947.

⁵¹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 12. 12. 1946, příloha č. 9 „Zpráva o činnosti Přípravného výboru“.

NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, sign. C 6107, Prohlášení o obnově Lidic a úřední zrušení opatření ministerstva vnitra adresováno ZNV v Praze.

Také viz Znění vládního usnesení ze dne 6. 6. 1945, kapitola 5.

⁵² NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, sign. C 6107, Prohlášení o obnově Lidic a úřední zrušení opatření ministerstva vnitra adresováno ZNV v Praze.

Zrušená opatření byl vydána okupačním ministerstvem vnitra v roce 1942, a sice dne 6. 8. nařízení č. 19.415/1942-IV/2 o připojení území Lidic k Buštěhradu, dne 15. 6. nařízení č. 16.697/1942-IV/2 o zániku úředního názvu obce, a dne 10. 7. nařízení č. 18.241/1942-IV/2 o úpravě domovského práva v Lidicích a označování Lidic v úředních listinách.

zastával ministr vnitra Václav Nosek (KSČ).⁵³ Zbylými členy byli: Ladislav Kopřiva, předseda Zemského národního výboru v Praze, Jaroslav Mildorf, předseda Okresního národního výboru v Kladně, Helena Leflerová, předsedkyně Místního národního výboru v Lidicích, Anna Hroníková jako zástupkyně lidických žen a František Knor, který byl jmenován zároveň do funkce generálního tajemníka.⁵⁴ František Knor funkci generálního tajemníka zastával jak v Přípravném výboru po celou dobu jeho trvání, tak posléze ve Společnosti pro obnovu Lidic až do její likvidace.

Podle obou zpráv o činnosti Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic lze dobře zmapovat úkoly, se kterými se výbor musel potýkat. Přesto je nejprve nutné se alespoň ve zkratce zabývat prvním přípravným výborem, který vznikl v Buštěhradě. Podle zprávy stavebního správce Jaroslava Fiedlera tento výbor vznikl za součinnosti revolučního ONV v Kladně a MNV v Buštěhradě na základě rozhodnutí Ministerstva vnitra a Zemského národního výboru o přípravě smuteční tryzny 10. června 1945, na níž se měly podílet právě zmíněné národní výbory.⁵⁵ V čele Přípravného výboru Lidice stál buštěhradský tajemník Dubský. Členy výboru byli jak lidé delegovaní z ONV v Kladně, tak rovněž zástupci ze ZNV Praha. Jaroslav Fiedler byl členem revolučního ONV v Kladně, z Prahy byl vyslán arch. ing. A. Benš, oba byli stavebními referenty a technickými poradci při stavbě tribun a úpravě terénu. Tento přípravný výbor tedy měl zejména zajistit území bývalé obce pro státní smuteční manifestaci.

Po zrušení tohoto výboru převzal jeho povinnosti a především nové úkoly Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic. Jeho hlavní náplní bylo se podílet na přípravě zákona zakládajícího Společnost pro obnovu Lidic, pečovat o navrátilí se lidické ženy a děti a rovněž o dvě ležácké děti, a kvůli pomalému legislativnímu procesu musel začít zajišťovat přípravné práce související s výstavbou Lidic po stránce právní i technické.

Příprava návrhu zákona ale trvala více než rok. Nejedná se však pouze o jeden zákon, kterým by se zcela vyřešil vznik Společnosti. Doplňuje ho vládní nařízení, jímž byl stanoven statut Společnosti pro obnovu Lidic.

⁵³ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra – referát „L“, k. č. 2, sign. C 6105, Zpráva o utvoření a činnosti Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic.

⁵⁴ Ladislav Kopřiva se později stal ministrem národní bezpečnosti.

⁵⁵ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 32, sign. C 6302, Účetní zpráva – Smuteční tryzna v Lidicích, 10. 6. 1945.

3.1 Zákon č. 187/1946 Sb.

Tento zákon byl přijat 13. září 1946. Zřizuje se jím Společnost pro obnovu Lidic. Zákon stanoví hlavní účel a náplň činnosti Společnosti. Cíl Společnosti je patrný z § 1 odst. 2:

„Účelem Společnosti jest především vybudovati Lidice, dáti nový domov lidickým ženám, vrátivším se z koncentračních táborů, a jejich dětem v rámci této obce, jakož i obyvatelům Ležáků, pokud se ještě vrátí, postarati se o uctění památky obětí nacistických zvěrstev, zejména v Ležákách, a obnoviti Lidice tak, aby se staly trvalým symbolem spojení všech demokratických sil, které spoluvybudovaly mezinárodní jednotu ke zdolání fašismu. Po dosažení tohoto účelu může Společnost přispěti k obnově dalších obcí a jejich částí, pokud byly zničeny zvlí okupantů, a k podpoře jejich obyvatelů, kteří byli zničením poškozeni.“⁵⁶

Okruh osob, kterým měl být poskytnut nový domov v rámci obnovené obce, byl pak zákonem č. 208/1948 Sb. rozšířen o osoby vězněné v koncentračních táborech nebo zavlčené v souvislosti se zničením Lidic nebo Ležáků.⁵⁷ Dále zákon stanoví státní dozor nad Společností a stručné podmínky, za nichž je možné provést vyvlastnění za účelem vybudování Lidic. Na toto vyvlastnění se vztahuje zákon č. 291/1938 Sb. Zákon rovněž stanoví státní finanční podporu Společnosti, pokud na její poslání nebudou stačit výtěžky ze sbírek. Zmíněný statut je pak předeslán v § 4.

Zákon prošel běžnou sněmovní procedurou, ačkoliv bylo zřejmé, že nutně musí být přijat co nejrychleji, aby mohla být zahájena činnost Společnosti, a tím výstavba Lidic. Ke znění návrhu se vyjádřil ústavně-právní výbor, který pouze pozměnil některé formulace v návrhu, a také rozpočtový výbor, který ho doporučil ke schválení Ústavodárnému národnímu shromáždění.⁵⁸ V běžné rozpravě k zákonu bylo vyzdvihována symbolika Lidic a slib učiněný vládou, a sice vybudovat nové Lidice.

⁵⁶ Zákon č. 187/1946 Sb. Srov. přílohu č. 1.

⁵⁷ Zákon č. 208/1948 Sb. o některých opatřeních k obnově Lidic, § 1. Srov. přílohu č. 3.

⁵⁸ Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona (tisk 51) ze dne 11. 9. 1946, kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic.

[Citace 1. 11. 2006] Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0071_00.htm>

Zpráva výboru rozpočtového k vládnímu návrhu zákona (tisk 51) ze dne 12. 9. 1946, kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic. In: Tamtéž.

3.2 Vládní nařízení č. 188/1946 Sb.

Toto vládní nařízení přijaté vládou 18. října 1946 podrobně stanovilo statut Společnosti pro obnovu Lidic.⁵⁹ Společnost měla mít sídlo v Praze, které se posléze nacházelo po nalezení vhodných prostor v Klimentské ulici, čp. 2.⁶⁰ Zcela zásadní je podřízení Společnosti ministerstvu vnitra.⁶¹ Účelu daného shora uvedeným zákonem má být dosahováno především následujícími činnostmi:

1. opatřovat technické, finanční a právní podklady pro přípravné práce a provést obnovu Lidic, popř. dalších zničených obcí,
2. vypátrat původní obyvatele a zejména zavlčené děti a ubytovat je v novém domově,
3. pomáhat všem obyvatelům zničených obcí,
4. poskytovat informace veřejnosti o otázkách týkajících se zničených obcí a jejich vyvražděných nebo zavlčených obyvatel,
5. získávat domácí i cizí veřejnost přednáškami a další propagační činností,
6. navázat a udržovat styky s obdobnými institucemi v zahraničí,
7. vydávat spisy o zničených obcích,
8. pořádat veřejné sbírky, výstavy apod. ve prospěch sledovaného účelu Společnosti.⁶²

Společnost se dle § 4 měla skládat z následujících orgánů: z členského shromáždění, správního výboru, předsednictva, předsedy a generálního tajemníka. Statut stanovil členy Společnosti, které můžeme rozdělit do tří skupin. Pak mluvíme o členech ze zákona (a), členech přijatých na základě přihlášky (b) a členech zvolených (c).⁶³

- a) Mezi členy ze zákona patřili zavlčení obyvatelé Lidic a Ležáků starší 18 let, jestliže se vrátili do vlasti, dále země a správní okresy určené zemským národním výborem, a to takové, které mají přímý vztah ke zničeným obcím a částem obcí.
- b) Přihlásit se a následně být přijat za člena mohli obyvatelé jiných zničených obcí a osad rovněž starší 18 let, dále tak mohou učinit národní, zájmové a kulturní organizace.
- c) Zvoleny mohly být osoby fyzické i právnické se svým souhlasem. Právnické osoby pak měly vysílat do členského shromáždění jednoho zástupce.

⁵⁹ Vládní nařízení č. 188/1946 Sb. Srov. přílohu č. 2.

⁶⁰ Společnost pak ještě během své existence změnila dvakrát adresu své kanceláře.

⁶¹ Vládní nařízení č. 188/1946 Sb., § 1, odst. 2. Srov. přílohu č. 2.

⁶² Tamtéž, § 2 odst. 1 č. 1-8.

⁶³ Tamtéž, § 3 odst 1 č. 1-5. Seznam členů Společnosti viz příloha č. 4.

Členské shromáždění na své první schůzi mělo zvolit dvacet devět členů správního výboru a předsedu, jehož jmenování měla potvrdit vláda. Den, kdy toto vláda učiní, je totožný s ustavením správního výboru. Správní výbor pak ze svého středu zvolí zbývající členy předsednictva, a to čtyři místopředsedy a generálního tajemníka. Kromě volby předsedy musí členské shromáždění stanovit odborné výbory, které budou mít na starosti jednotlivé úkoly dané statutem. Členské shromáždění je povinno svolat schůzi alespoň dvakrát do roka. Do jeho působnosti dále spadá schvalovat rozpočet a závěrečné účty, jednací řád a podrobnější předpisy, to vše předtím navržené správním výborem. Aby bylo usnesení shromáždění platné, je nutná přítomnost jedné třetiny členů a nadpolovičního souhlasu. Po splnění úkolů, kterými byla Společnost pověřena, se smí členské shromáždění usnést na jejím rozpuštění.

Jak bylo již řečeno, předseda Společnosti je zvolen členským shromážděním a potvrzen vládou. Je reprezentativním zástupcem Společnosti, má podpisové právo spolu s generálním tajemníkem a dalším členem správního výboru na všechny závazné písemnosti. Jeho povinností je také svolávat všechny schůze Společnosti kromě schůzí odborných výborů. Má rozhodovací právo o výdajích v rámci rozpočtu, které nepřesahují 10 000 Kčs. Dozírá na správný chod Společnosti. Pokud by byl zaneprázdněn, zastoupí ho jeden z místopředsedů, a to podle stáří.

Správní výbor měl mít pravomoci, které nebyly delegovány jiným orgánům Společnosti. Než bude svoláno členské shromáždění k ustavující schůzi, vykonává jeho působnost správní výbor.

Odborné výbory by měly připravovat podklady a odborné posudky pro projednávání záležitostí členským shromážděním, správním výborem nebo předsednictvem. Finanční výbor pak má na starosti dohled nad financemi a hospodařením. Tento výbor rovněž společně se správním výborem má sestavovat rozpočet na další správní rok a kontrolovat závěrečné účty za rok uplynulý. Následné schválení rozpočtu nebo závěrečných účtů členským shromážděním je nutné doplnit souhlasem ministerstva vnitra po dohodě s ministerstvem financí.

Poslední důležitý bod se týkal podmínek zrušení Společnosti.⁶⁴ Vláda má pravomoc toto opatření učinit, pokud se na tom usnesou dvě třetiny členského shromáždění nebo pokud

⁶⁴ Tamtéž, § 13, odst 1 a 2.

zrušení Společnosti navrhne ministr vnitra. Likvidaci pak zajistí finanční výbor pod dozorem ministerstev vnitra a financí.

Ačkoliv byl statut takto podrobně rozpracován, v praxi docházelo k určitým odklonům od jeho nařízení, o čemž se bude možné přesvědčit v dalších částech práce.

4. Vztah ministerstva vnitra a Společnosti

4.1 Působnost ministerstva vnitra a referát L

„Společnost náleží do oboru působnosti ministerstva vnitra.“⁶⁵

V názvu této podkapitoly, ale i na jiných místech se vyskytuje termín „působnost“, bylo by tedy na místě ho osvětlit. Každý státní orgán měl vymezenou svou působnost, tj. věcně vyhraničenou oblast a úkoly, které má daný orgán plnit, a prostředky, kterými má těchto úkolů dosahovat.⁶⁶ Například působnost Společnosti zahrnovala účel a další ustanovení statutu. Působnost ministerstva vnitra byla velice široká, spadala pod ní veřejná správa, národní bezpečnost, poválečný odsun Němců, pátrání po nezvěstných obětech okupační moci atd.

Ministerstvu vnitra byla přisouzena důležitá role ve Společnosti pro obnovu Lidic už v prvním zákonu č. 187/1946 Sb., v němž bylo pověřeno provedením tohoto zákona.⁶⁷ Rovněž mu byla dána pravomoc na návrh Společnosti přenést některé úkoly na zemi. Společnost byla podle vládního nařízení č. 188/1946 Sb. přímo podřízena ministerstvu, které mělo rozsáhlé pravomoci jako jmenovat kromě předsedy celý správní výbor, potvrzovat rozpočty a závěrečné účty, vykonávat dozor nad činností a rovněž nad likvidací Společnosti.

Určitě více než praktický dopad mělo zvolení ministra vnitra Václava Noska prvním a jediným předsedou Společnosti. Tak došlo ke sloučení některých pravomocí a rovněž dohled nad Společností se stal účelnějším. Přesto díky velké zaneprázdněnosti ministra většinu agendy vyřizoval a Společnost navenek zastupoval především generální tajemník F. Knor a místopředsedkyně H. Leflerová.

Na ministerstvu vnitra byl ustaven během roku 1946 referát „L“. Měl na starosti následující úkoly: pátrací agendu po zavražděných obyvatelích zničených obcí (Lidice, Ležáky, Ploština, Javoříčko) a veškeré záležitosti Lidic a výstavby památníku v Ležákách.⁶⁸

Podobně jako jmenováním V. Noska předsedou Společnosti došlo k obsazení dvou pozic, které byly v důležitém vztahu ke Společnosti, tak byl vedoucím referátu „L“ jmenován ministerský rada dr. František Kropáč, místopředseda Společnosti.⁶⁹ Zaměstnanci referátu „L“

⁶⁵ Tamtéž, § 1, odst 2.

⁶⁶ Janák, J. – Hladíková, Z. – Dobeš, J.: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2005, s. 434.

⁶⁷ Zákon č. 187/1946, § 6.

⁶⁸ NA v Praze, katalog fondu Ministerstvo vnitra – referát „L“, Machatková, R.: Charakteristika fondu, s. 6.

⁶⁹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, sign. C 600.

zabývající se dozorem a úředními záležitostmi Společnosti byli: Dr. Adolf Tůma, Ladislav Šíma, Hana Schusová, Dr. Karel Štech, Jaroslav Kozel a Božena Blažková, další čtyři zaměstnanci byli přiděleni ze Státní národní bezpečnosti za účelem pátrání po nezvěstných dětech: Jan Šrámek, František Malina, František Cába, František Vachter.⁷⁰ Na určitou dobu byl také referátu dán k dispozici kriminální asistent Josef Ondráček ze stejného důvodu. Referát „L“ musel předložit Presidiu ministerstva vnitra návrh svého spisovního plánu, tedy rozpis složek, pod jejichž signaturami bude jednat se záležitostmi Společnosti. Presidium po malých úpravách spisovní plán schválilo v srpnu 1946.⁷¹

Referát „L“ zastupoval kancelář ministra vnitra nebo presidium ministerstva ve většině běžné agendy. Pokud se jednalo o věci naléhavějšího rázu, působil jako mezistupeň korespondence mezi ministrem vnitra a Společností. V těchto případech také zaměstnanci referátu vypracovali odůvodnění dané problematiky, případně doporučili k souhlasu nebo naopak.

Činnost referátu byla ukončena v roce 1948 a většina agendy byla převedena pod Presidium ministerstva vnitra. V příštím roce pak v rámci vládního nařízení o dalších přesunech ve veřejné správě přešla působnost ministerstva vnitra ve věci dozoru nad činností Společnosti, poukazování státních příspěvků a likvidací Společnosti na Krajský národní výbor v Praze.⁷² Stejně byla převedena působnost ministerstva financí ve věci dohledu nad finančním hospodařením a likvidací Společnosti.⁷³

4.2 Ministerstvo a Společnost ve vzájemném úředním styku

Na předešlých řádcích jsme se zabývali především právní stránkou vymezení působnosti ministerstva vnitra a náplní práce referátu „L“. Nyní obrátíme pozornost na to, jak byly tedy plněny úkoly zákonem dané ministerstvu vnitra a jak kvůli nim vstupovalo ministerstvo a Společnost do vzájemného úředního styku.

Vyřizování nejrůznějších záležitostí bylo zcela jistě usnadněno zmiňovaným propojením funkcí v rámci Společnosti a ministerstva vnitra u osob Václava Noska a Františka Kropáče. Ačkoliv by se mohlo zdát, že by snad zde mohlo docházet k nějakému zneužívání funkcí,

⁷⁰ Jan Šrámek v hodnosti podstrážmistra SNB, František Malina v hodnosti rotného SNB, František Cába a František Vachter v hodnosti štábního strážmistra.

⁷¹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 2, sign. C 600. Presidium schválilo spisovní plán 22. 8. 1946.

⁷² Vládní nařízení č. 116/1949 Sb.

⁷³ Vládní nařízení č. 116/1949 Sb., § 1 odst 3, příloha D.

domníváme se, že opak je pravdou. Díky informovanosti o skutečných potřebách Společnosti mohli zmínění funkcionáři učinit mnohé pozitivní kroky v zájmu Společnosti. Na druhou stranu nelze nadceňovat časové možnosti ministra Noska věnovat se problémům Společnosti. Je samozřejmé, že nejružnější písemnosti, ať důvodové zprávy, korespondenci, nařízení a povolení pro Společnost atd., vyřizoval v prvních dvou letech referát „L“, později ostatní zaměstnanci ministerstva vnitra, především presidia.

Přesto vztah a nutnost vzájemného styku mezi ministerstvem vnitra a Společností byl bezesporu důležitý a v rámci působnosti ministerstva vnitra dá se říci výjimečný. O tom svědčí i osvědčení Heleně Leflerové a Františku Knorovi, vydané 10. září 1946, o stálém pracovním styku s ministerstvem vnitra pro volný vstup do hlavní budovy ministerstva na Letenském náměstí.⁷⁴

Prvotní povinností ministerstva bylo sice dohlížet na činnost Společnosti, ale jeho možnosti řešit ve prospěch Společnosti různé záležitosti, které by zástupci Společnosti zvládali s určitě většími obtížemi, byly velmi užitečné nebo v některých situacích nepostradatelné. Ministerstvo vnitra bylo jedním z klíčových postů k ovládnutí země, a proto hlas ministra vnitra nebylo možné brát na lehkou váhu. Mnohé ministerské urgency ve prospěch zefektivnění prací na stavbě Lidic stejně jako v různých právních věcech byly skutečně vyslyšeny. Sama Společnost by takového ohlasu dosáhla těžko, protože její statut nebyl zřejmě všemi orgány přijímán nadšeně.

Předmětem vzájemné korespondence byly skutečně všechny aspekty spojené s činností Společnosti, přesto lze tato témata rozčlenit na tři nejvýznamnější skupiny. První je pravděpodobně nejobsáhlejší, týká se zahraničí – návštěv v Československu, českých delegací do ciziny, zahraničních akcí spojených s Lidicemi. Ministerstvo buď požadovalo informace od Společnosti, nebo naopak nově získané informace poskytovalo archivu Společnosti. Velice často kvůli zahraničním záležitostem ministerstvo kontaktovalo ostatní státní úřady, zejména ministerstva zahraničních věcí, informací a československé vyslanecké úřady v cizině. Svým prostřednictvím tak získávalo pro Společnost cenné informace, které jí pak postupovalo pouze v opisech. Originály si uchovávalo pro svou potřebu.

Druhá skupina se pochopitelně dotýká hlavní povinnosti ministerstva vnitra, a sice dohledu nad činností Společnosti. Proto se ministerstvo často dotazuje na situaci stavby, na řešení vzniklých problémů, na rozpočty a roční uzávěrky atd. Dále informuje Společnost o

⁷⁴ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 4, sign. C 6148, Osvědčení H. Leflerové a F. Knorovi, 10. 9. 1946.

dohlídkách provedených zaměstnanci ministerstva. Je zajímavé, že první kontroly byly směřovány na stav pietního území a nikoliv na stav výstavby. Důvodem byla velká návštěvnost, bylo nutné upozornit Společnost na nedostatky, aby byl stát a lidická památka důstojně reprezentovány. Zcela záměrně v předešlé větě stojí první v pořadí „stát“, protože jeho důležitost a vyspělost měly čím dál více prostřednictvím Lidic vyniknout. Tři kontroly provedené přímo referátem „L“ proběhly za sebou v květnu a červnu 1947 zřejmě kvůli průběhu národní pouti k důležitému 5. výročí.⁷⁵ První proběhla 11. května 1947. Kritika směřovala na nedostatečné vybavení informačního kiosku a neznalost cizích jazyků u obsluhujících žen.⁷⁶ V zápětí následovala druhá kontrola, tentokrát administrativy a účetnictví v kanceláři Společnosti v Praze. Kontrola proběhla dobře, pouze bylo doporučeno prozkoumat vyplacení některých položek. Třetí dohlídku referát provedl 9. června, tedy pouze několik dní před konáním pouti, připomínky se týkaly potřeby lepších informačních tabulek u objektů v bývalé obci apod.

Třetím okruhem témat, které je možné najít ve vzájemné korespondenci ministerstva vnitra a Společnosti, se týká propagačních záležitostí, tj. věcí ohledně publikační činnosti, informací o člancích vyšlých v domácím i zahraničním tisku, ale také vhodnosti či nevhodnosti pozvání určitých delegací, organizace výročních manifestací. Nutno v této oblasti přiznat zásluhu referátu „L“ o rozšíření výstřižkového archivu, neboť svými žádostmi na různých místech dokázal shromáždit mnohé zajímavé články a publikace.

Po přenesení dohledu na Krajský národní výbor v dubnu 1949 styk s ministerstvem vnitra pochopitelně zeslábl. Pokud se vůbec Společnost na ministerstvo obracela, tak spíše kvůli usnadnění řízení u Krajského národního výboru.

Na závěr této kapitoly můžeme také zmínit úřední jednání Společnosti s jinými ministerstvy. V těchto případech se jednalo zvláště o ministerstvo techniky v záležitostech stavby a zařazování do hospodářských plánů. S ministerstvem informací jednala Společnost o publikační činnosti, o poskytování článků o Lidicích a o informační službě k výročním manifestacím. Nebyla to pochopitelně jediná ministerstva, s nimiž Společnost projednávala své záležitosti, neboť její působení vyžadovalo mnohá povolení na různých místech státní správy.

⁷⁵ Tamtéž, k. č. 33, inv. č. C 6304, Státní dohlídka.

⁷⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, inv. č. 115, Zpráva o obhlídce pietního místa v Lidicích ze dne 17. 5. 1947.

5. Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic

Jak bylo řečeno výše, Přípravný výbor zahájil svou činnost na základě rozhodnutí vlády o obnově Lidic z června 1945.⁷⁷ Výbor převzal výtěžky a nadále spravoval sbírku, která se během následujících měsíců rozrůstala o příspěvky z domova i ze zahraničí. Pokud koncem roku stav těchto vázaných vkladů činil 43 345 240,- Kč, pak do září 1946, kdy majetek byl předán Společnosti pro obnovu Lidic, byla jeho hodnota již 53 327 269,- Kčs. Vzhledem k pomalému postupu při přípravě a zejména schválení zákona o Společnosti pro obnovu Lidic musel výbor prozatím vykonávat povinnosti příslušející Společnosti.

Do jeho činnosti spadala příprava právního uspořádání majetku, která by vedla ke snadnějšímu manipulování s majetkem obyvatel Lidic při výstavbě. Jednalo se jak o zajištění převodu vlastnického práva na budoucí Společnost, tak zahájení pozůstalostního řízení a prohlášení za mrtva, prozatím u těch obětí, u nichž bylo jejich úmrtí prokazatelné. Do této právní oblasti spadaly také opětovné zaměřovací a značkovací práce katastrálního území obce Lidice. K této problematice se váže další úkol, kterého se Přípravný výbor ujal, a to plánování nové obce. V den první národní pouti 10. června 1945 vyhlásil Zemský národní výbor v Praze (ZNV) ideovou soutěž na zastavovací plán, která trvala do 28. října 1945. Do soutěže bylo zasláno padesát osm projektů, z nichž bylo v březnu příštího roku vybráno sedm. Jejich autoři dostali lhůtu do 31. července, aby dopracovali prvotní návrhy. Nakonec zvítězily dvě skupiny, první ve složení arch. Hilský – Podzemný – Tenzer a druhá arch. Marek – Jirsák. Těchto pět architektů bylo pověřeno vypracováním společného návrhu na konečný zastavovací plán obce, pietní území a silniční komunikace. Bylo rozhodnuto, že území bývalé obce bude upraveno v pietní areál a nová obec vybudována poblíž.

Přípravný výbor a referát „L“ se podílely na pátrání po nezvěstných obyvatelích Lidic a Ležáků. V době, kdy předával Přípravný výbor agendu Společnosti, nebylo ještě pátrání uzavřeno, prozatím byly nalezeno sedm lidických dětí a jediné dvě dívky z Ležáků.

Vzhledem k situaci, v níž se nacházely navrátilší se lidické ženy, tj. bez domova, bez jakýchkoliv prostředků a často v těžké zdravotní situaci, měl Přípravný výbor povinnost o tyto ženy a případně jejich nalezené děti pečovat. Ženy byly ubytovány na Kladně v bytech dříve obývaných Němci v budovách Spojených oceláren. Zajistil pro ně také věcné dary jako ošacení apod. Dále odsouhlasil dne 27. listopadu 1945 navázat na rozhodnutí Okresního národního výboru ze dne 20. července 1945 o výplatě měsíční podpory lidickým ženám

⁷⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, Zápisy ze schůze správního výboru 12. 12. 1946, příloha č. 9 „Zpráva o činnosti Přípravného výboru“.

a dětem. Ženám měla být vyplácena měsíční dávka, a to 1 000,- Kčs pro ženy ve věku 35 let a mladší, 1 500,- Kčs pak pro ženy starší 35 let, dětem mělo být hrazeno ošacení, léčení a měly dostávat 500,- Kčs.

S propagací souviselo založení a rozšiřování novinového a fotografického archivu a archivu publikací týkajících se Lidic nebo podobně postižených obcí doma i v cizině. Přípravný výbor se také podílel na vydávání publikací. V říjnu 1945 vyšla ve spolupráci s ministerstvem vnitra již jmenovaná publikace *Lidice, čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv* Ing. Vlastimila Loudy a poté ve spolupráci s ministerstvem informací brožury *Lidice* a *Lidická tryzna*.⁷⁸ Samotný Přípravný výbor pak k výročí 10. června 1946 připravil k vydání knihu *...a muži byli zastřeleni* a sbírku básní Heleny Leflerové *Lidice, domov můj*. Rovněž byl plánován tisk románu ministerského rady dr. Františka Kropáče *Zločin v Lidicích*, jehož vydání bylo ponecháno na Společnosti.⁷⁹

Výbor navázal také styky se zahraničními spolky zmíněnými v předešlé kapitole. Jednalo se zejména o britský *Lidice Shall Live Committee* a americký *Lidice Memorial Committee*.

Přípravný výbor Společnosti na obnovu Lidic zodpovídal především za organizaci v pořadí druhé pouti 10. června 1946. Ale první smuteční manifestaci pořádal ještě Přípravný výbor Lidice. Proto je na místě se o této první veřejné události více zmínit. Jedním z důvodů je i návaznost každoročních výročních shromáždění a jejich velice podobný průběh. Přípravný výbor Lidice měl na starost spolu s podílejícími se národními výbory úpravu terénu bývalého území Lidic, sjízdnost silnice, stavbu tribun, pozvánky na tryznu atd.⁸⁰ Už dříve, prakticky zároveň s koncem války, lidé vztyčili vlajku s malým věncem na místě zahrady Horákova statku. Nad hrobem lidických mužů byl následně vztyčen dřevěný kříž s trnovou korunou. Úprava terénu se týkala především schůdnosti, sjízdnosti a možnosti postavení tribun pro řečníky. Plány na tuto manifestaci byly skutečně velkolepé, pozván byl prezident republiky, vláda, Zemský národní výbor v Praze, zahraniční vyslanci a mnoho dalších představitelů nejrůznějších institucí a organizací.

⁷⁸ Louda, Vlastimil: *Lidice. Čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. Praha, Ministerstvo vnitra, 1. vyd. 1945.

Merhout, Cyril: *Lidice*. Praha, Ministerstvo informací 1945.

Lidická tryzna: projevy učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích. Praha, Ministerstvo informací, 1. vyd. 1945.

⁷⁹ *...a muži byli zastřeleni*. Praha, Společnost pro obnovu Lidic 1946.

Kropáč, František: *Zločin v Lidicích. Román – skutečnost*. Praha, Společnost pro obnovu Lidic 1946.

⁸⁰ Spolupracoval především MNV v Buštěhradě, ONV v Kladně, místní národní výbory okolních obcí např. Hřebeč, Makotřasy.

Národní pouť se uskutečnila za veliké účasti veřejnosti, téměř 150 000 lidí. Podle předpokladů a pozvánek se svými projevy vystoupili někteří členové vlády, parlamentu a prezident Beneš.⁸¹ Lidické ženy dostaly od vlády dekret obnovující Lidice signovaný ministrem vnitra Václavem Noskem, který také znění tohoto vládního usnesení ze dne 6. června ocitoval ve svém projevu:

„K odčinění této tragédie usnesla se slavnostně vláda Československé republiky na schůzi, konané dne 6. června 1945, na výstavbě nových Lidic. Jako ministr vnitra prohlašuji, že obnovujeme v osvobozené Československé republice obec Lidice v původních jejích hranicích a s jejím starobyklým úředním českým názvem. Dáno v Praze dne 10. června 1945.“⁸²

Před shromážděné předstoupily také lidické ženy a jedna z nich, Anna Hroníková, žádala o pomoc při pátrání po jejich dětech. Kromě jiných vystoupil např. herec Václav Vydra, tehdejší ředitel Národního divadla v Praze, s přednesem Nezvalovy básně Lidice.⁸³ Prakticky za měsíc po této události se v Lidicích uskutečnila Husova národní pouť, na níž byla odsloužena bohoslužba.

Příští rok byla tedy národní pouť zajišťována Přípravným výborem Společnosti pro obnovu Lidic. Proběhla podle podobného scénáře, ale s menším počtem zúčastněných vysokých politických představitelů státu. V tisku se vyskytla kritika k průběhu této pouti, ale k tomuto článku se vrátíme na jiném místě.⁸⁴

V předvečer 4. výročí lidické tragédie byly v kladenském divadle předány lidickým mužům in memoriam československé válečné kříže. Ministerstvo vnitra také u příležitosti výročí požadovalo po redakci rozhlasu, aby byl vzpomínce na Lidice dán ve vysílání náležitý prostor, stejně tak aby byly odvysílány kratší zprávy pro zahraničí v krátkovlnném vysílání.⁸⁵ K 10. červnu 1946 vyšla publikace *...a muži byli zastřeleni*, jež byla věnována zejména medailonkům popravených lidických mužů.⁸⁶

⁸¹ Projevy řečníků viz Lidická tryzna: Projevy učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích. Praha, Ministerstvo informací, 1. vyd. 1945; projev E. Beneše a V. Noska také in: Louda, Vlastimil: Lidice. Čin krvavého teroru porušení zákonů i základních lidských práv. Praha, Ministerstvo vnitra 1946, s. 96-99.

⁸² NA Praha, fond Ministerstvo vnitra- referát „L“, k. č. 2, sign. C 6107, Prohlášení o obnově Lidic.

Stehlík, Eduard: Lidice – Příběh české vsi. Památník Lidice 2004, s. 116-117.

⁸³ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 2, inv. č. 9, Přípravný výbor Lidice, Děkovný dopis Václavu Vydrovi, 15. 6. 1945.

⁸⁴ Viz kapitola 9.1.

⁸⁵ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra- referát „L“, k. č. 4, sign. C 6162, Národní pouť do Lidic.

⁸⁶ ...a muži byli zastřeleni. Praha, Společnost pro obnovu Lidic 1946.

6. Správní výbor Společnosti pro obnovu Lidic

6.1 Činnost správního výboru

Činnost správního výboru byla vymezena statutem. Správní výbor mohl mnoho věcí rozhodovat sám, zvláště v období mezi schůzemi členského shromáždění. Přesto byl vydán regulativ pro výstavbu Lidic upravující pravomoci jednotlivých orgánů Společnosti.⁸⁷ Členské shromáždění mělo rozhodovat o zastavovacím plánu obce, o jednotlivých veřejných budovách a počtu rodinných domků, o projektech komunikací a výdajích na stavbu. Veškeré podklady pro jednání shromáždění však připravoval správní výbor. V pravomoci správního výboru podle regulativu bylo rozhodovat jednotlivé otázky výstavby, vypisovat nabídkové řízení o zadání prací, přezkoumávat zprávy o výkonu stavebních prací a v případě nutnosti mít právo přenést pravomoci na předsednictvo. To se také v mnoha případech dělo, jak ukazují různé dokumenty, které zcela jistě neprošly schůzí správního výboru. Kromě výstavby rozhodoval správní výbor o dalších záležitostech spadajících do působnosti Společnosti, ať už o zahraničních kontaktech, propagační činnosti, konání národních poutí nebo o členství ve Společnosti.

Správní výbor na své první schůzi musel rovněž projednat návrhy na ustavení odborných výborů, které měly podle § 10 statutu vykonávat a dohlížet na jednotlivé úkoly určené Společnosti. Navrženy byly výbory finanční, stavební, propagační, sociální péče a zemědělský.⁸⁸ Odborné výbory byly s výjimkou výboru finančního na konci roku 1948 zrušeny z důvodu skončení přípravných prací a také nízké frekvence schůzek těchto výborů a malé účasti na nich. Místo nich byli jmenováni odborní referenti.

Vzhledem k tomu, že příští kapitoly se budou zabývat právě výše řečenými hlavními okruhy činnosti, zmíníme se zde o sociální pomoci lidickým ženám a dětem. Péče o navrátilí se obyvatele Lidic byla rovněž náplní práce Společnosti a podle zápisů z jednání správního výboru se jednalo o důležitou a rozsáhlou agendu.⁸⁹

⁸⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 28. 3. 1947, příloha č. 19, Regulativ pro výstavbu obce.

⁸⁸ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 12. 12. 1946, příloha č. 27, Návrh na členy výborů Společnosti pro obnovu Lidic.

Finanční výbor – předseda Julis Firt, poslanec ÚNS, stavební výbor – předseda Ing. František Fiala, propagační výbor předseda dr. Vojtěch Volavka, výbor sociální péče – předseda Evžen Löbl, poslanec, zemědělský výbor – dr. Ing. František Kostink.

⁸⁹ Vládní nařízení č. 188/1946 Sb., § 2 odst. 3.

Už Přípravný výbor Společnosti poskytoval peněžní podpory pro lidické ženy a děti. Na první schůzi správního výboru se znovu projednával návrh na pokračování ve vyplácení měsíční podpory, a to 143 ženám a 21 dětem z Lidic, 1 dospělému a dvěma dětem z Ležáků.⁹⁰ Výše podpory se nezměnila. Celkově mělo být pozůstalým vypláceno 198 500,- Kčs. Spolu s tímto návrhem byl dále schválen návrh na jednorázovou peněžní pomoc dětem v hodnotě 30 000,- Kč. Mělo ji dostat 14 prokazatelně lidických dětí, sestry Štulíkovy a 6 dalších lidických dětí, pokud se prokáže jejich totožnost. Důvodem pro tuto podporu byla předchozí zanedbaná péče a nynější nutná výchova k „odnacizování“. Na další schůzi správní výbor odsouhlasil splatnost těchto podpor měsíc předem, vždy k prvnímu daného měsíce.⁹¹

Další podpora, která byla na první schůzi lidickým ženám přiznána, měla uhradit nájemné, které po ženách vyžadoval národní podnik Spojené ocelárny.⁹² Jemu totiž patřily byty, v nichž byly ženy po návratu ubytovány. Podnik požadoval v červenci 1946 uhradit 232 325,- Kčs, a dokonce i po jednání o slevě trval na úhradě. Společnost tuto částku zaplatila a přispěla i těm ženám, které bydlely mimo byty Spojených oceláren, ve výši jedné třetiny nejvyššího nájemného na Kladně.

6.2 Někteří členové správního výboru

Společnost pro obnovu Lidic byla zastoupena mnoha lidmi a každý z nich měl svou svěřenou funkci. Do této chvíle jsme se zabývali spíše právě těmito nejrůznějšími funkcemi a plněním svěřených úkolů. Proto je zcela namístě zabývat se alespoň na malém úseku této práce některou z osobností, jež byly jmenovány do těchto funkcí. Nejvíce dostupných informací se podařilo nashromáždit k předsedovi Václavu Noskovi a místopředsedkyni Heleně Leflerové.

Václav Nosek

Předseda Přípravného výboru Společnosti, posléze předseda samotné Společnosti, ministr vnitra. Tolik o tomto muži bylo zatím řečeno. Není možné zjistit, nakolik byl skutečně

⁹⁰ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 12.12.1946, příloha č. 19, Návrh na výplatu měsíčních podpor.

Počet 21 lidických dětí byl zapříčiněn špatnou identifikací šesti německých dětí, které si lidické ženy přivlastnily. Jedním dospělým z Ležáků je míněn František Pelikán, žil v blízkém Včelákově, v souvislosti s ležáckou událostí byl zatčen a uvězněn v koncentračním táboře, odkud se vrátil. Měl v péči obě sestry Štulíkovy.

⁹¹ Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 31. 1. 1946, příloha č. 16, Návrh na splatnost podpor.

⁹² Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 12. 12. 1946, příloha č. 26, Návrh na zaplacení nájemného za lidické ženy.

zainteresovaný do celé lidické záležitosti, protože v archivním fondu Václav Nosek nejsou zachovány žádné jeho paměti.⁹³ Existuje alespoň útlá monografie, která však představuje Václava Noska zcela v duchu tehdejšího zadavatele knihy, a to odborů.⁹⁴ Václav Nosek je zde vyličen zejména ve světle své kariéry v dělnickém hnutí, komunistické straně a následně v politice. Narodil se 26. září 1882 ve Velké Dobré u Kladna v hornické rodině. Sám od patnácti let pracoval v kladenských dolech. Stal se členem sociálně demokratické strany a zapojil se do stranického aparátu na Kladně. Po odtržení levicové frakce a založení komunistické strany zřejmě záhy opustil sociální demokracii ve prospěch nové strany. V ní se angažoval zejména v odborovém hnutí, do kterého komunistická strana úspěšně pronikala. Nosek se dostal do vedení českého Mezinárodního všeodborového svazu. Po okupaci Čech a Moravy bylo v Kladně vyhlášeno stanné právo, Nosek se proto rozhodl odejít do emigrace, protože mu hrozilo zatčení. Přes Polsko a Švédsko se dostal do Velké Británie, kde jako funkcionář komunistické strany zastupoval její a moskevské zájmy u londýnské exilové vlády.⁹⁵ Edvard Beneš počátkem listopadu jmenoval Noska a další čtyři komunisty do Státní rady. Vstup do této exilové instituce moskevské vedení schvalovalo. Nosek se aktivně věnoval své funkci v Radě i přednáškové a osvětové činnosti ve prospěch Československa. V březnu 1945 odletěl spolu s dalšími členy delegace na jednání do Moskvy o vládním programu. Do Londýna se už nevrátil, oproti původním předpokladům byl jmenován ministrem vnitra nové československé vlády, tedy na jeden z nejdůležitějších postů, které byly výchozími body pro možné ovládnutí československé politické scény. Tuto funkci zastával až do září 1953, kdy přešel na ministerstvo sociální péče, později ministerstvo pracovních sil, zde působil do 22. července 1955. O den později zemřel.

V rámci komunistické strany bylo jeho postavení celkem pevné, na VII. sjezdu KSČ byl zvolen členem a na IX. sjezdu do předsednictva ÚV KSČ.⁹⁶ Použité vyjádření o jeho „celkem pevném“ postavení je tu na místě, neboť naprosto pevným postavením si v komunistické straně nemohl být jistý nikdo. Od roku 1948-49 na naléhání Moskvy a dalších spřátelených komunistických států začala hledat Státní bezpečnost a Komise stranické kontroly při ÚV KSČ nepřátele strany také uvnitř samotné komunistické strany.⁹⁷ Tlak na K. Gottwalda sílil, bylo požadováno, aby také Československo našlo ve svém komunistickém aparátu člověka, který by měl mít podobnou úlohu, jakou měl L. Rajk

⁹³ NA Praha, fond Václav Nosek.

⁹⁴ Klementová, Jitka: Václav Nosek. Praha, Práce 1987.

⁹⁵ Nosek od konce roku 1941 vedl československý komunistický výbor ve Velké Británii. In Klementová, Jitka: Václav Nosek. Praha, Práce 1987, s. 72.

⁹⁶ Kodeš, J.: Charakteristika fondu. Katalog fondu Václav Nosek. NA Praha, fond Václav Nosek.

⁹⁷ Kaplan, Karel: Zpráva o zavraždění generálního tajemníka. Praha, Mladá fronta 1992

v Maďarsku. Sám Václav Nosek, ač ministr vnitra, pod kterého spadala Státní bezpečnost, byl svými podřízenými sledován a byly proti němu opatřovány důkazy a svědectví od lidí zatýkaných v souvislosti s pomalu připravovaným procesem s Rudolfem Slánským. Dokonce se v prvopočátcích příprav velkého politického procesu podle maďarského vzoru uvažovalo o Václavu Noskovi jako hlavním obžalovaném a jeho žena byla považována za agentku zahraniční zpravodajské agentury.⁹⁸ Centrum zájmu se ale postupně přesunulo na generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. Přesto se zřejmě Státní bezpečnost nepřestala úplně o Noska zajímat, v roce 1952 provedla prohlídku Noskova úředního i soukromého archivu, cíl prohlídky se podle zprávy upíral k udělování státního občanství, repatriacím atd.⁹⁹

Tato praxe sledování vedoucích funkcionářů byla běžná, nelze se proto domnívat, že by Václav Nosek neměl důležitou roli v tehdejší politice. Jako ministr vnitra se ihned po nástupu do funkce ve velké míře podílel na postupném ovládnutí správy a bezpečnostních složek komunisty. Stejně tak se ve své funkci podílel na přípravách jiných politických procesů. V procesu Milady Horákové byl vedoucím zvláštní komise společně s ministrem spravedlnosti Alexejem Čepičkou.¹⁰⁰ Rovněž se účastnil jednání o koncepci a přípravě procesu s představiteli katolických řádů v únoru 1950.¹⁰¹ Ve výčtu jeho účasti na dalších akcích, jednáních či přípravách zákonů by bylo pochopitelně možné pokračovat.

Helena Leflerová

Helena Leflerová byla jednou z lidických žen, kterým se podařilo vrátit z koncentračních táborů domů. Hned po návratu se angažovala ve správě lidických záležitostí a stanula v čele Místního národního výboru Lidice. Předsedkyní MNV se stala znovu i po volbách v roce 1946. V těchto volbách měly Lidice vlastní volební seznam, na němž Helena Leflerová kandidovala za KSČ.¹⁰² Vystupovala velmi aktivně jako zástupce Lidic i jako místopředsedkyně Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic a následně samotné Společnosti. V tisku je možné najít články, jejichž byla autorkou. Jednalo se buď o

⁹⁸ Kaplan, Karel – Paleček, Pavel: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Praha, Barrister & Principal 2001, s. 72, 127; Hejl, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Praha, Univerzum Praha 1990, s. 63-64.

⁹⁹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra – tajné, k. č. 10, č. inv. č. 146, Zpráva o prohlídce archivu ministra Noska ve dnech 26. - 27. 8. 1952.

¹⁰⁰ Kaplan, Karel – Paleček, P.: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Praha, Barrister & Principal 2001, s. 67.

¹⁰¹ Tamtéž, s. s. 77.

¹⁰² Praha, fond Ministerstvo vnitra- referát „L“, k. č. 37, sign. C 6390.

vzpomínky na lidickou tragédii, nebo často také o cílenou propagandu moderní socialistické výstavby Lidic.¹⁰³

V parlamentních volbách v roce 1948 kandidovala H. Leflerová jako vždy za KSČ, a to ve II. volebním kraji za Kladno, poslankyní však nebyla zvolena. V tomto volebním období přece jen na půdu Národního shromáždění vstoupila, a to v prosinci 1948, když vystřídala odstupujícího komunistického poslance Františka Musila.¹⁰⁴ Od této doby se jméno Heleny Leflerové v tisku vyskytovalo daleko více, neboť jako poslankyně byla velice činná a zasahovala ve prospěch věcí, které projednávaly sněmovní výbory, jejichž byla členkou.¹⁰⁵ Úspěšně kandidovala také v následujících třech volebních obdobích, poslankyní Národního shromáždění tak byla necelých 20 let v rozmezí let 1948-1968. Díky své účasti v zahraničním výboru byla členkou nejedné české delegace, jako např. na Světovém sjezdu pro mír v roce 1949, odkud často referovala o jejich jednání v tisku.

Jako zástupkyně Společnosti byla jmenována členkou delegací do Spojených států i do Velké Británie, které jednaly o konečných osudech sbírek uspořádaných v těchto státech a osudu plánovaného památníku podle amerického návrhu. Společně s lidickými ženami vystupovala v obranných projevech za světový mír a proti současným válečným konfliktům ve světě.

¹⁰³ Např. Leflerová, H.: V Lidicích bude družstevní velkostatek. Svoboda, 11. 4. 1946; Leflerová, H.: V Lidicích bude ústav mezinárodního významu. Svoboda, 28. 3. 1946.

¹⁰⁴ Jmenný rejstřík poslanců. Citace [28. 10. 2006]

Dostupné z <<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/rejstrik/jmenny/m.htm>> ,
<<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/rejstrik/jmenny/l.htm>>

¹⁰⁵ Helena Leflerová byla v období 1948-1954 členkou rozpočtového výboru, v letech 1954-1960 členkou výboru zahraničního, v letech 1960-1964 předsedkyní zahraničního výboru, v letech 1964-1968 předsedkyní sněmovního výboru pro národní výbory.

7. Výstavba obce 1945-1959 (1960)

V této části práce se budeme zabývat především fází výstavby, za níž odpovídala Společnost, tj. do r. 1952, kdy převzal odpovědnost za výstavbu Krajský národní výbor v Praze. Samotná výstavba obce nezačala pochopitelně rokem 1945, jsou zde tak zařazeny všechny aspekty, které umožňovaly zahájení stavebních prací, jako přípravné práce a rovněž majetkoprávní úpravy spojené s výkupem pozemků, dědickými řízeními, oddlužením apod.

První úpravy byly zahájeny na místě bývalé obce před první národní manifestací v červnu 1945, kdy bylo nutné upravit terén, označit místa hromadného hrobu lidických mužů a jiných bývalých důležitých objektů (kostel sv. Martina, hřbitov) a zajistit sjízdnost komunikací vedoucích k Lidicím. Na těchto úpravách se podílely různé firmy z okolních obcí. Důkazem obětavosti a nezištnosti může být tesařský mistr Václav Kříž z blízké Hřebče, který pracoval na vyhotovení tribun zcela zdarma. Kladenská firma Kablo darovala také zdarma 600 kg lan a půjčila automobil, stejně jako jiní okolní bezejmenní zemědělci a živnostníci zapůjčili potahy a automobily.¹⁰⁶ Vzhledem k nedostatku materiálu a nákupních listů se pracovalo až do předvečera slavnostního dne.

7.1 Majetkoprávní uspořádání

Velmi nesnadný úkol stál před Společností při přebírání zodpovědnosti za majetek a pozemky v katastrálním území obce převáděné na Společnost. Neméně důležitým úkolem bylo vyřízení pozůstalosti, na což opět navazovala možnost převedení vlastnického práva na Společnost. Pozůstalé zastupoval pražský advokát JUDr. Miloš Kočka. První vážnou překážkou bylo čekání na ukončení pátrání po nezvěstných obyvatelích Lidic, aby mohli být prohlášeni za mrtvé. Druhou překážkou pak byl výkup pozemků od nelidických obyvatel, kteří před lidickou událostí vlastnili pozemky na území obce nebo kteří měli pozemky v jiných blízkých katastrech, z nichž Společnost potřebovala některé pozemky pro výstavbu.

Jedním z důležitých kroků ministerstva vnitra bylo zrušení výnosu říšského protektora ze dne 14. listopadu 1942 o propadnutí veškerého jmění lidických obyvatel ve prospěch Říše

¹⁰⁶ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra- referát „L“, k. č. 32, sign. C 6302, Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic.

a výnosu německé tajné státní policie ze dne 26. listopadu 1942 o konfiskaci majetku obyvatel žijících v Lidicích a obyvatel původem z Lidic, kteří žili v jiných obcích.¹⁰⁷ Majetek zatím spravoval Fond národní obnovy, jenž měl vydat prohlášení a soupis za účelem restituce.

Dalším bodem bylo vystavení a ověření nových křestních listů a vystavení domovských listů. V této době ještě stále platil domovský list za nejdůležitější identifikační úřední listinu. Domovské listy byly vydané 14. února 1946 všem obyvatelům Lidic přihlášeným k 10. červnu 1942 za obyvatele obce, tedy i těm, kteří byli již mrtví. Vydání domovských listů bylo nutné proto, aby bylo možné prohlásit držitele tohoto listu za mrtvého a vydat úmrtní listy. Buštěhradský farní úřad, pod který nyní Lidice spadaly, je pak vystavil všem popraveným lidickým mužům se společným místem úmrtí, tj. zahrada Horákova statku.

Daleko problematičtější bylo prohlásit za mrtvé ty obyvatele Lidic, kteří byli prozatím považováni za pohřešované. Postupovalo se velmi opatrně, protože se jednalo zejména o děti, jejichž osud nebyl znám vůbec nebo patřily do skupiny 82 lidických dětí poslaných pravděpodobně do Chelmná. Zcela pochopitelně jejich matky stále doufaly, že se je podaří objevit. O tom svědčí rozsáhlé pátrací akce do roku 1948 a také smutný relikt těchto akcí, kdy bylo do Čech de facto odvečeno šest německých dětí, jež byly pokládány za lidické. Jejich totožnost se však záhy prokázala.

Ještě na schůzi správního výboru 30. dubna 1947 byl schválen návrh lidických žen, aby byly prozatím za mrtvé prohlášeny ty děti, které mají žijící matku, aby se předešlo dědickému řízení ve prospěch vzdálených příbuzných.¹⁰⁸ Avšak dopis zasláný z kanceláře JUDr. Kočky dne 21. září 1948 ministerstvu sociální péče dokazuje ukončení snahy po pátrání po 82 dětech zavražděných v Chelmně, když jménem Společnosti žádá o potvrzení ministerstva podle prezidentského dekretu č. 117/1945 Sb., že nezvěstní pravděpodobně zahynuli na základě prozatím zjištěných informací.¹⁰⁹

Základním úředním potvrzením, na jehož základě mohla Společnost pro obnovu Lidic disponovat s obecními pozemky, byl podpis navrhovaného převodního prohlášení. Svým podpisem se každá lidická žena bezplatně vzdala dědického nároku na veškeré nemovitosti po jejím zesnulém manželovi, příp. otci, a souhlasila se zapsáním Společnosti jako vlastníka pozemků. Takto notářsky ověřená prohlášení byla zaslána Okresnímu soudu v Unhošti.

¹⁰⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 13, inv. č. 35, Státní dohled nad Společností, Zrušení konfiskace.

¹⁰⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, , inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 30. 4. 1947, příloha č. 11, Prohlášení 81 dětí z Lidic a 11 z Ležáků za mrtva.

¹⁰⁹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 11, inv. č. 28, Pátrání po nezvěstných dětech, Dopis JUDr. M. Kočky adresovaný ministerstvu sociální péče, 21. 9. 1948.

Proti tomu se Společnost zavázala vybudovat všem podepsaným a jejich dětem nový domov a nahradit jim „tento majetek nejméně v té míře (výši), jakého se zřekla“.¹¹⁰

Jestliže byly lidické ženy vstřícné k této nutné proceduře, pak ostatní, „cizí“ majitelé pozemků v katastrálním území obce v celkové výměře 210 ha nebyli vůbec svolní k výkupu. Vlastníky polí byli občané blízkých obcí Buštěhradu, Makotřas a Hřebče. Nutno dodat, že pokud by nesouhlasili s výkupem, druhou variantou bylo již méně příjemné vyvlastnění. Na ně se totiž nevztahovala možnost přepisu vlastnictví půdy, neboť nové Lidice měly patřit pouze Lidickým. Vyvlastnění bylo možné podle § 2 odst. 1 zákona č. 187/1946 Sb. o zřízení Společnosti.

Občané jmenovaných tří obcí zaslali Společnosti rezoluci se 45 podpisy, měli také podporu svých národních výborů. Například předseda MNV ve Hřebči vyjádřil plnou podporu svým spoluobčanům a poslanec Čeněk Torn zaslal opis rezoluce spolu se svou přímluvou ministerstvu vnitra.¹¹¹ Jednalo se o pozemky, které byly již více vzdáleny původní obci, a proto Lidičtí kdysi rádi odprodávali svou půdu okolním zemědělcům. Obdělávaná pole byla však pro nynější majitele zdrojem obživy, takže odprodej považovali za naprosto nemožný. V rezoluci se ohrazovali přílišnou vzdáleností od samotné obce, ovšem podle usnesení Společnosti měly být pro výstavbu využity všechny pozemky z důvodu vybudování pietního území na původním území obce a přilehlých plochách.¹¹² Referát „L“ se vyjádřil k nezbytnosti výkupu. K vyvlastnění se ale nepřistoupilo. Společnost vykoupila na základě řádných trhových smluv 52 hektarů a 19 arů v obvodu katastru Lidice, přes 35 hektarů v katastru obce Makotřasy, pro zřízení studní 9,5 hektaru půdy v katastru obce Číčovice a téměř 9 hektarů pozemků v katastru obce Hřebeč kvůli zřízení vodojemu.¹¹³ K dalšímu výkupu pozemků již nedošlo, Společnost chtěla využít nového zákona o pozemkové reformě č. 46/1948 Sb. a na jeho základě žádala o přednostní nárok v přidělovém řízení, do r. 1952, kdy převzal výstavbu Krajský národní výbor v Praze, se tak nestalo.¹¹⁴

¹¹⁰ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 28. 3. 1947, Návrh na převod vlastnických práv katastrálního území Lidic na Společnost a Návrh prohlášení vlastníků.

¹¹¹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 35, sign. C6379, Výkup pozemků. Dopis poslance Torna zaslán ministerstvu vnitra dne 12. 6. 1947.

¹¹² Tamtéž, Vyjádření referátu „L“ adresované kabinetu ministra vnitra Noska, 23. 6. 1947.

¹¹³ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 12, inv. č. 32, Trhové a postupní smlouvy.

¹¹⁴ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 36, inv. č. 211, Výkup pozemků dle zákona č. 46/1948 Sb.

V roce 1948 byl zákonem dořešen další problém, který brzdil převod nemovitého majetku na Společnost, a sice oddlužení některých nemovitostí, na nichž byly zápůjčky z doby před 10. červnem 1942. Podle zprávy výborů ústavně-právního a rozpočtového, při rozpravě v Národním shromáždění, by náklady na umořování dluhů, popřípadě jejich vyplacení, měly plynout z prostředků Společnosti.¹¹⁵ V případě nutnosti a nedostatku financí by byly peníze vydány na základě přesunu některých položek v rozpočtu ministerstva vnitra. Návrh byl po projednání Národním shromážděním 20. července 1948 schválen pod č. 208/1948 Sb. jako zákon o některých opatřeních k obnově Lidic. Zákon stanoví, že dluh může Společnost urovnat nebo ho převzít nebo může převzít pouze jeho zúročení a umoření. O tom ale rozhodne sama Společnost.¹¹⁶ Na jiném místě se v zákoně hovoří o povinnosti soudu přerušit soudní řízení, které v současnosti probíhá a je v něm vymáháno na lidické ženě zaplacení pohledávky, pokud žalovaná strana doloží, že se jedná o závazek ze zápůjčky vzniklý před 10. červnem 1942. Společnost byla rovněž tímto zákonem osvobozena od rentové daně a od poplatků při úpravách dluhů. Ostatně toto nebyla jediná osvobození od různých daní, kterých Společnost využívala.

7.2 Výstavba komunikací

Výstavba musela být zahájena současně s řešením majetkových záležitostí, protože pak by byly práce zahájeny ještě s větším zpožděním.

Jedním z nedůležitějších bodů, jak ukazuje dopis předsedy Přípravného výboru Okresnímu národnímu výboru v Kladně z července 1945, se jevila nutná úprava a dobudování silničních komunikací vedoucích k Lidicím. Návštěvníků a zahraničních delegací totiž přibývalo, a proto bylo nutné v rámci reprezentace, ale i kvůli dopravě stavebního materiálu, dobře zajistit dostupnost obce.¹¹⁷

Už Přípravný výbor ve spolupráci se Zemským národním výborem vyhlásil soutěž na zastavovací plán obce, jímž nakonec byli pověřeni výše jmenovaní architekti dvou vítězných týmů.¹¹⁸ Dohledem nad projekty a stavbou byl pověřen stavební výbor, správcem

¹¹⁵ 10. schůze Národního shromáždění ČSR 1948 – 1954, 20. 7. 1948, Zpráva výborů ústavně-právního a rozpočtového k vládnímu návrhu zákona o některých opatřeních k obnově Lidic. [Citace 1. 11. 2006] Dostupné z: <<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/010schuz/s010013.htm>>

¹¹⁶ Zákon č. 208/1948 Sb., § 4, odst. 1.

¹¹⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 2, inv. č. 9, Přípravný výbor Lidice.

¹¹⁸ Viz kapitola 5.

stavby byl jmenován Ing. František Nejd. ¹¹⁹ Ten také po zrušení stavebního výboru pokračoval ve své práci a převzal na sebe povinnosti výboru. Na druhé schůzi správního výboru, která se konala 31. ledna 1947, se projednávaly věci výstavby už více podrobně, v čase mezi schůzemi byly totiž dopracovány některé stavební i rozpočtové návrhy. Prvotní schválený návrh na stavbu vnějších komunikací počítal s rozpočtem 10 000 000,- Kčs. Měla být postavena silnice, která se napojí na silnice Praha – Slaný k silnici Buštěhrad – Kladno přes Lidice a Makotřasy v délce 2,40 km a druhá silnice měla projít rekonstrukcí, jednalo se o komunikaci Buštěhrad, hřbitov – Lidice o délce 1,68 km. ¹²⁰ Správní výbor očekával konečné plány komunikací vnitřních i okresních k 15. dubnu 1947. Investorem těchto silničních prací se stal Okresní národní výbor Kladno, zadání projektů pak zajišťovala Společnost. ¹²¹ Ze zprávy o stavební činnosti za rok 1947 se můžeme dočíst o dosažených výsledcích postupu prací: byl schválen projekt a na podzim začaly první práce na silnicích. Už zde by nás měl zarazit určitý rozpor mezi proklamovanou nutností a důležitostí staveb v Lidicích a pomalostí postupu stavebních prací, pokud znovu připomeneme naléhavost úprav silnic podle názoru předsedy Přípravného výboru v létě 1945. Tento skutečně očividný rozpor se pochopitelně nedotýkal pouze silniční výstavby, jak ukážeme dále. Rekonstrukcí i stavbou silnic byl na základě soutěže pověřen národní podnik Konstruktiva Praha.

7.3 Stavba budov

Dalším neméně důležitým článkem celé výstavby byly sondovací práce související s přípravami projektů vodovodu a kanalizace. Projekty byly zadány Ing. dr. J. Burešovi a sondovací práce pro vodovod prováděla firma Čeněk Pštross z Prahy. ¹²² Podle zprávy stavebního výboru k 28. březnu 1947 byly výsledky vrtných pokusů dobré, pro využití byly nakonec určeny dva vrty. Práce na vodovodní a kanalizační síti v roce 1947 pokročily alespoň do té míry, že byla vyvedena kanalizace i voda pro dělnické ubikace a voda pro stavbu. ¹²³ Až v květnu 1948 bylo Správním výborem schváleno provedení stavby kanalizace Konstruktivou. Oproti původnímu rozpočtu částka určená na tyto práce vzrostla o více než milion korun na necelých 9 400 000,- Kčs.

¹¹⁹ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 28. 3. 1947, příloha č. 20, Návrh na jmenování správce stavby.

¹²⁰ Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 31. 1. 1947, příloha č. 10, Návrh na stavbu okresních silnic.

¹²¹ Tamtéž, příloha č. 24, Zadání projektu silnic.

¹²² Tamtéž, příloha č. 22, Zadání projektu vodovodu a kanalizace. Na projekt vodovodu bylo vyčleněno 159 000,- Kčs a projekt kanalizace 295 000,- Kčs.

¹²³ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 25. 5. 1948, příloha č. 3, Zadání firmě Konstruktiva provedení kanalizace v Lidicích.

Nejdůležitější ze všeho byla ovšem stavba budov nejrůznějšího charakteru a úprava pietního území. Nyní uvedeme výčet staveb pojatých do generálního zastavovacího plánu schváleného na schůzi Správního výboru 31. ledna 1947. Pravděpodobně se při čtení seznamu zamýšlené výstavby Lidic není možné vyhnout údivu nad mírou velkorysosti a možná i určitou naivitou. Společnost pro obnovu Lidic měla v úmyslu vystavět tyto objekty: 150 rodinných domků s rezervou 20 parcel pro lidické ženy a děti, mateřskou a obecnou školu, rekreační středisko, kostel, faru, administrativní budovy obce, stanici Státní národní bezpečnosti, objekt pro hasičský sbor, poštu, museum, kulturní dům, obchodní dům, provozovny řemeslníků, hospodářské usedlosti, družstevní velkostatek, hornickou školu a Mezinárodní výzkumný ústav pro bezpečnost v dolech.¹²⁴ Nutno předeslat, že návrhy vznikaly v průběhu let 1945-1947 a Únor 1948 byl ještě daleko. Nemluvě o jistém vedlejším úmyslu přivést těmito plány v úžas veřejnost domácí i zahraniční s účelem ukázat vyspělost a možnosti státu. Tyto možnosti ale nebyly zdaleka takové, jaké měly být podle očekávání představitelů nejrůznějších státních institucí. Do skupiny těchto stavebních prací musíme také zařadit stavbu dělnických ubikací a jídelny, jejichž stavba musela předcházet stavbám ostatním.

Už v návrhu na zmíněný generální plán je uvedeno doporučení stavby dvojdomků z důvodů ekonomických i estetických. Lhůta na projekt domků byla určena na 15. červen 1947. Je zde řeč pouze o plánech domů, ke kterým byla rovněž teprve projektována vodovodní a kanalizační síť. Přitom do dvouletého hospodářského plánu 1947-948 pro kladenský okres byla po domluvě Přípravného výboru a ONV Kladno ze dne 21. srpna 1946 zahrnuta stavba 25! domů na rok 1947 a vládním usnesením ze dne 11. února 1947 byly zařazeny do dvouletého plánu ostatní stavební práce.¹²⁵

V rámci Společnosti v první polovině roku 1947 proběhla živá diskuse o podobě, respektive o výměře a velikosti domů. Lidické ženy byly, podle zápisu ze schůze správního výboru, rozladěné odlišností mezi sliby čtyřpokojových domů a stávajícím příklonem ke třípokojovým. Přičemž připomínaly sliby vlády, že se na Lidicích nebude šetřit. Důvody, proč se začalo uvažovat nad třípokojovými domy, byly dva. První důvod lze vyčíslit, náklady na větší domky by vzrostly o 20 milionů Kčs, druhý, více než nepřesvědčivý, důvod byla větší

¹²⁴ Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 31. 1. 1947, příloha č. 18, Návrh na schválení generálního zastavovacího plánu.

¹²⁵ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 28. 3. 1947, příloha č. 12.

údržba bytu o více pokojích.¹²⁶ Přesto na příští květnové schůzi daly lidické ženy volnou ruku Správnímu výboru, který rozhodl vyhovět požadavku na čtyřpokojový dům, pokud budou dostačovat finance. V počátku tedy existovaly dvě alternativy: čtyřpokojový nebo třípokojový byt, oba se samostatnou kuchyní, koupelnou, toaletou a spíží. Pokud se bude jednat o dvojdoměk, zastavěná plocha bytu bude činit 93,10 m² a obestavěné prostory 666,20 m³. U volně stojícího domku by byly hodnoty větší: 111,30 m² a 668,80 m³. Finanční výbor schválil bytovou jednotku 4+1 za podmínky nepřesáhnutí ceny domu 650 000,- Kčs. Ze záznamů o první schůzi správního výboru z 12. února 1948 lze vyčíst posun v plánu rodinných domků. Počítalo se již se stavbou 153 domků v pěti možných variantách.¹²⁷ Tyto domky byly v průběhu let skutečně postaveny.

Návrh variant rodinných domků			
Počet	Typ	Zastavěná plocha v m ²	Obestavěný prostor v m ³
43	A	70,3	670
38	B	72,22	708
33	C	71,3	711
31	D	73,7	737
7	E	Spojení dvou typů	

Kromě těchto domů měly být postaveny hospodářské usedlosti pro zájemkyně, které před rokem 1942 obhospodařovaly podobnou usedlost a chtěly v této činnosti pokračovat. Zápisy uložené u referátu „L“ hovoří ještě v roce 1947 o osmi usedlostech, postaveny měly být tři usedlosti po 30 ha, jedna 20 ha, tři po 12 ha a jedna po 6 ha výměře.¹²⁸ V následujícím roce pak zemědělský výbor po dalším projednávání zaznamenal zájem dvou žen, Marie Kolářové a Marie Hejnové, pouze o pozemky ve výměře 6 ha bez statku. Šest žen chtělo postavit hospodářskou usedlost v původních, případně jen o málo menších celkových pozemkových výměrách, byly jimi Marie a Anna Kruntovy, Marie Nejedlá, Anna Podzemská, Pavla Studničková a Marie Veselá.¹²⁹ Jediná Miloslava Jirasová trvala na celé původní výměře 37 ha 30a 36 m² místo nabízených 30 ha. Vzhledem k únorovým událostem a postupu

¹²⁶ Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 30. 4. 1947, příloha č. 12, Zápis debaty.

¹²⁷ Tamtéž, Zápisy ze schůze správního výboru 12. 2. 1948, příloha č. 8, Zápis jednání o rodinných domcích.

¹²⁸ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 35, sign. C 6372, Zemědělské věci, Zpráva o činnosti zemědělského výboru zaslaná Společností referátu „L“ 11. 6. 1947.
SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 6, inv. č. 19, Zemědělský výbor 1948, Zemědělské usedlosti.

¹²⁹ Marie a Anna Kruntovy 20 ha, Marie Nejedlá 12 ha, Anna Podzemská 12 ha, Pavla Studničková 30 ha a Marie Veselá 12 ha in: Tamtéž.

vlády proti samostatným zemědělcům není překvapující, že ke stavbě zemědělských usedlostí nebo ponechání malých pozemků vůbec nedošlo.

Na stavbě se kromě podniků na práci určených objevovali dobrovolníci – brigádníci, kteří chtěli přispět svým dílem. Velkou organizovanou brigádou byla účast Stavby mládeže, pobočky *Svazu české mládeže*. Jejich účast na výstavbě byla pozorně sledovaná tiskem, zvláště v roce 1947, kdy se v Praze konal světový sjezd mládeže. Zahraniční účastníci také symbolicky několik hodin pomáhali při silničních pracích. Jiným druhem byly organizované brigády nařízené podnikem zaměstnancům. Takovéto brigády se rovněž zúčastnili zaměstnanci referátu „L“, kteří se rozdělili na pomoc do Lidic, Ležáků a Jinonic ve dnech 26. a 27. října 1946. Celkem odpracovali 146 hodin. Jindy se účastnili zaměstnanci okolních jednotných zemědělských družstev. Velkou pomocí pak byly velmi časté brigády členů Svazu bojovníků za svobodu a samozřejmě lidických žen, které docházely pomáhat na stavbu.¹³⁰

V dotazu ministerstva vnitra Společnosti z 27. září 1946 k výstavbě domů se uvádí, že „lze též očekávat, že obnova Lidic bude do roku 1948 provedena“.¹³¹ Jak ale víme, teprve počátkem roku 1948 se řešily rozměry zemědělských usedlostí a typy domů. Původní předpoklady postupu výstavby byly zavádějící. Vina ale neležela pouze na Společnosti, která měla na starosti jednání o projektech, zajištění přípravných prací a stavební dozor. Celkový projekt výstavby Lidic byl rozvržen do etap, první etapa zahrnovala stavbu 50 rodinných domků, přičemž až v roce 1955 byl odborem pro výstavbu rady KNV Praha vypracován projekt druhé etapy výstavby.¹³²

Společnost se potýkala s pomalým postupem podniku Konstruktiva, dále nedostatkem materiálu, přidělovaných dotací a pracovních sil a pomalým postupem při řešení majetkoprávních záležitostí, což souviselo s nedořešením prohlášení lidických pohřešovaných obyvatel, především dětí, za mrtva. Dalším problémem, už v předešlé podkapitole vysvětleným, byl výkup pozemků na katastrálním území obce Lidice.

Nyní se pozastavíme u problému s postupem prací. Společnost zaslala ONV v Kladně 13. srpna 1948 informace o závěrech učiněných na meziministerské poradě konané o tři dny

¹³⁰ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 36, inv. č. 212, Stravování brigádníků.

¹³¹ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 35, sign. C 6300, Obnova Lidic, Dotaz ministerstva vnitra adresovaný Společnosti dne 27. 9. 1946, „Přípravná opatření k provádění dvouletého plánu“.

¹³² NA Praha, fond Sekretariát ÚV KSČ 1954 - 62, sv. 95, arch. j. 109/13. Schůze sekretariátu ÚV KSČ 3.4.1956, „Využití symbolu Lidic v boji za mír a zpráva o stavu sadu přátelství a míru v Lidicích a návrhem na dostavbu Lidic“.

dříve za účasti zástupců Společnosti.¹³³ Kromě jiného se shodli na tom, že příslušné úřady neposkytují Společnosti takovou pomoc, jaká je v zájmu výstavby Lidic potřeba. Zajímavým pohledem na problém je stížnost Svazu české mládeže, která se zapojila počátkem dubna 1948 do brigád na stavbě v Lidicích, a Zemské osvětové rady v Brně.¹³⁴ Svaz české mládeže svou stížnost adresoval přímo Ústřednímu výboru KSČ. Stavba mládeže kritizuje nevstřícné postoje jak n.p. Konstruktiva, tak Společnosti. Ačkoliv Stavba mládeže svůj plán pomáhat v Lidicích oznámila brzy, nebyla Konstruktivou přivítána moc dobře a firma nechtěla brigádníkům přidělit práci, natož dobrá místa na dělnických ubikacích. Byli překvapeni rovněž pomalým postupem prací, čemuž se ani nelze divit, protože veřejnost byla stále v tisku ujišťována o dobře probíhající stavbě. Kromě věcí týkajících se přímo brigádníků si ale povšimli také věcí, které měla zřejmě dávno řešit Konstruktiva nebo na to měla upozornit a chtít nápravu Společnost. Jednalo se o nevyhovující a nedostačující pracovní nářadí, nebyl dohodnut postup práce mezi pracovními úseky silnic, kanalizace a vodovodu. Dále podle mínění Stavby mládeže např. za nedodělanou skryvkou pietního území stály rozpory mezi vedoucími pracovníky Společnosti. Co bylo na těchto rozporech pravdy, zůstává otázkou, neboť v hlášeních podávaných Společností není o něčem takovém zcela pochopitelně ani zmínky. Teprve až po stížnosti na KNV v Praze se mládežnická brigáda zapojila do práce a díky ní byl už téměř postaven první rodinný domek.

Stížnost Stavby mládeže nebyla ojedinělá. U příležitosti sokolského sletu v Praze v létě 1948 navštívila brněnská mládež Lidice. Byli nepříjemně překvapeni současným stavem staveniště a pietního území, Zemská osvětová rada v Brně, která dopis zaslala, žádala Společnost o zaslání plánu výstavby. Více než výmluvná je snaha Společnosti odrazit kritiku v odpovědi Zemské osvětové radě: „...Nezúčastněná veřejnost a zejména ti, kteří tvrdí, že mají o výstavbu Lidic mimořádný zájem, měli by si nejdříve, než pronesou jediné slovo kritiky, uvědomit, že zejména v tomto případě musí být jejich kritika spravedlivá, objektivní a věcná. Pak ji rádi přijmeme, protože i správná kritika je podíl na budování. Ale naopak nesprávná nebo zkreslená kritika, nejenom že není přínosem, nýbrž je ztěžováním celé práce nebezpečným destruktivním prvkem politickým, vodou na mlýn těm živlům, kteří by rádi viděli v budování našeho státu jen neúspěchy a chyby...“¹³⁵

¹³³ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 35, sign. C 6300, Obnova Lidic, Dopis Společnosti pro obnovu Lidic adresovaný ONV Kladno, 13. 8. 1948.

¹³⁴ Tamtéž, dopis SČM adresovaný disciplinárnímu odd. ÚV KSČ, 13. 8. 1948.

SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, inv. č. 103, sign. I/9, Informační služba.

¹³⁵ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, inv. č. 103, Informační služba, Odpověď Společnosti Zemské osvětové radě v Brně, 5. 8. 1948.

Generální tajemník František Knor, podepsaný pod tímto dopisem, splnil žádost pisatele a odeslal stručný plán stavby a informaci o zařazení stavby do dvouletého i pětiletého plánu. V žádném případě nechtěl přiznat stav, ve kterém se stavba očividně nacházela.

Tyto dvě zmíněné kritiky nebyly jediné, které na adresu Společnosti zazněly. Každopádně docílily zvýšeného dohledu z ministerstva vnitra, kterému takový dohled přímo ukládal statut.

Společnost sama si byla vědoma pomalého tempa prací, ale při své opakované snaze narážela na nepochopení ostatních státních institucí, především příslušných ministerstev a Zemského národního výboru. Na tomto místě je vhodné připomenout ustanovení § 5 zákona o zřízení Společnosti, které zavazuje všechny úřady a orgány veřejné správy povinností podporovat Společnost. Ministr Nosek se jménem Společnosti snažil zjednat nápravu pomocí intervence u vlády, ale ne vždy s ním vláda souhlasila. Někdy došlo k rychlému zásahu, jako tomu bylo na počátku roku 1947, kdy Společnost zjistila, že přes jednání v minulém roce nebyla zařazena stavba kanalizace, vodovodu a dalších věcí do dvouletého hospodářského plánu. Po urgování na ZNV v Praze a ministerstvu techniky bylo dosaženo zařazení výstavby 25 domků. Je to více než překvapivé, když v listopadu 1946 ministerstvo vnitra zaslalo na ministerstvo techniky důraznou žádost o přednostní zařazení Lidic do dvouletého plánu.¹³⁶ Podle novinového článku o dvouletém plánu v kladenském okrese bude „Společnosti pro výstavbu Lidic poskytnuta všemožná pomoc, aby projektované stavby byly co nejdříve uskutečněny“.¹³⁷ Ministerstvo vnitra tedy vypracovalo návrh na vládní usnesení, které stanoví, „že veškeré práce, týkající se výstavby Lidic a stavby objektů v Ležákách, mohou být pojaty do dvouletého hospodářského plánu“.¹³⁸ Vláda toto usnesení přijala. Hovoří se v něm také o potřebě provést v roce 1947 zejména stavby komunikací, vodovodu a kanalizace, popřípadě rozvody elektřiny a plynu. Zarážející je v tomto usnesení sloveso „mohou“, tedy nikoliv „musí“, jak bychom očekávali při prohlašované důležitosti rychlé výstavby Lidic. Sama Společnost přitom od počátku chápala nemožnost pokrytí celé výstavby Lidic ze zdrojů přidělených kladenskému okresu, jednoduše pro další stavební závazky na Kladensku.¹³⁹

¹³⁶ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 32, sign. C 6300, Obnova Lidic, Dopis ministerstva vnitra adresovaný ministerstvu techniky, 27. 11. 1946.

¹³⁷ Budovatelský plán Kladenska, Rudé právo, 14. 8. 1946.

¹³⁸ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 32, sign. C 6300, Obnova Lidic, Návrh vládního usnesení, přijatý na 62. schůzi vlády dne 11. 2. 1947.

¹³⁹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 23, inv. č. 134, Všeobecné záležitosti. Důvodová zpráva k vládnímu usnesení, 27. 5. 1952.

Situace byla pochopitelně i roku 1948 neutěšená, čehož si ministerstvo vnitra bylo velmi dobře vědomo. Na naléhání představitelů Společnosti se pokusilo zajistit u vlády usnesení, jež by nařídilo přednostní právo Společnosti pro obnovu Lidic při zařazování do investičních plánů i dodávkách materiálu.¹⁴⁰ Vláda však tentokrát žádost ministra vnitra nevyslyšela. Naopak podle jejího názoru měl být ministr vnitra schopen zajistit plynulou výstavbu v mezích normálního investičního plánu.

Zřetelná nemožnost dostat slibům a plánům postupu prací vedla přece jen k pomalému převádění stavby na jiné instituce. Prvním krokem se stalo přesunutí investic pro Lidice pod Krajský národní výbor v Praze, ovšem ani ten nebyl schopen ze svých přidělených financí hradit náročnou výstavbu obce. Problémy se tedy prakticky nevyřešily. Nejprve byla stavba Lidic a pietního území v Ležácích na rok 1952 zařazena mezi ústředně plánované investice při ministerstvu vnitra.¹⁴¹ V příštím roce pak následovalo přijetí vládního usnesení ze dne 27. května 1952, jímž se přímým investorem stavby stal Krajský národní výbor Praha, vrchním investorem příslušný odbor nebo správa rady KNV a ústředním investorem příslušná ministerstva. Tím ale docházelo k roztržce investic, protože např. stavbu budov školy mělo mít na starosti ministerstvo školství, další stavby zase jiná ministerstva. Každopádně tím došlo k přesunutí zodpovědnosti za výstavbu ze Společnosti na stát.

Ani KNV nebyl natolik rychlý a důsledný, aby byla splněna lhůta dokončení výstavby ke konci roku 1955, jak nařídila vláda svým usnesením z roku 1952. Jeho nedůslednost byla zřejmá, neboť ještě roku 1956 neměl KNV veškeré projekty a rozpočty dokončené. Jak tedy vypadal stav Lidic během těchto let?

Vodovodní a kanalizační práce provedla Konstruktiva Praha, a to vodovody do září a kanalizace do konce roku 1949. Stejná firma také dokončila do konce tohoto roku síť ulic uvnitř obce. Stavbu domků, kterých do konce roku 1950 stálo 50, zajišťovalo družstvo Výstavba Praha, ale pouze betonářské a zednické práce. Stavba byla zahájena v květnu 1948. Řemeslnické práce byly zadány jiným firmám. Na výstavbě domků se celkem podílelo 15 firem, jejichž práci koordinovala Společnost. Zařazení investic pod KNV v Praze v roce 1950 nepřineslo očekávané zlepšení. Další potíž spočívala v zaneprázdnění Konstruktivy,

¹⁴⁰ Tamtéž, Dopis ministerstva techniky ministerstvu vnitra o informativní poradě o výstavbě Lidic.

¹⁴¹ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 65, inv. č. 274, sign. 847/1, Státní dohled nad Společností, Dopis ministerstva vnitra adresovaný Společnost, 15. 5. 1951

zdálo se, že nebude moci přebrat další stavební práce.¹⁴² Ministerstvo národní obrany, které bylo největším zadavatelem Konstruktivy, zajistilo souhlas národního podniku. Konstruktiva si však dala podmínku, že se družstvo Výstavba bude podílet pracovními silami. Společnost i Výstavba souhlasily. V roce 1952, po přenesení výstavby na KNV Praha, započala druhá etapa výstavby. Do ní spadala pochopitelně stavba dalších domků, ale k 1. lednu 1955 bylo dostavěno pouze dalších 56 domků, dále do této etapy byla zařazena výstavba veřejných budov. Jako poslední byl dostavěn kulturní dům, a to až roku 1960. Domky spolu se stavebním pozemkem byly převedeny do vlastnictví lidickým ženám a dětem vládním usnesením o úpravě majetkoprávních otázek v Lidicích a Ležákách z 3. května 1957.¹⁴³

Opětovným problémem se ukázalo vytížení firmy provádějící stavbu. Tentokrát jí bylo družstvo Výstavba, jež mělo na další roky zakázky i na jiných místech. *Československý výbor obránců míru*, podílející se na propagační činnosti společně s *Československým výborem pro založení Sadu přátelství a míru*, navrhoval, aby ministerstvo stavebnictví zajistilo plnou kapacitu Výstavby pro Lidice a její ostatní zakázky přesunulo na jiné subjekty.¹⁴⁴ Třetí etapa pak zahrnovala konečnou úpravu pietního území se vstupem, projekt Františka Marka byl schválen až v roce 1956 a práce tedy mohly začít v následujícím roce. Během výstavby byl do prací také zařazen projekt vybudování *Sadu přátelství a míru*, jehož vznik inicioval předseda britského spolku *Lidice shall live* dr. Barnett Stross. Na úpravě terénu pro růžový sad se začalo pracovat od roku 1955. Vzhledem k mezinárodnímu zájmu, který se k sadu upíral, byla pozornost věnována právě nejvíce těmto pracím a ostatní stavební práce šly pomalejším tempem.

¹⁴² SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 36, inv. 215, Korespondence mezi Konstruktivou, ministerstvem národní obrany a Společností, listopad 1951.

¹⁴³ NA Praha, fond Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna, k. č. 2786, sign. 15.08/5, Přípravný návrh pro schůzi vlády k bodu Zrušení Společnosti pro obnovu Lidic.

¹⁴⁴ NA Praha, fond Sekretariát ÚV KSČ 1954-62, sv. 95, arch. j. 109/13. Schůze sekretariátu ÚV KSČ, 3. 4. 1956, „Využití symbolu Lidic v boji za mír a zpráva o stavu sadu přátelství a míru v Lidicích a návrhem na dostavbu Lidic“.

8. Propagační činnost Společnosti

Do okruhu činností, nazvaných souhrnně propagačními, spadají odstavce 4-8 § 2 o účelu Společnosti.¹⁴⁵ To znamená veškeré poskytování informací o Lidicích a jiných zničených obcích, dále navazování a udržování styků se zahraničím a pořádání kulturních akcí (přednášky, výstavy) za účelem šíření povědomí o osudu Lidic a podobně postižených obcí a v neposlední řadě vydávání spisů o zničených obcích. Jedná se tedy o velice rozsáhlou činnost, která byla pro potřeby této práce zúžena na tři nejdůležitější okruhy. Jsou jimi poválečné vztahy se zahraničím, publikační činnost a pořádání veřejných akcí ve prospěch Lidic. Rovněž v rámci těchto jednotlivých okruhů jsme se soustředili na nejvýznamnější momenty.

8.1 Kontakt se zahraničím po válce

Následující řádky navazují na čtvrtou kapitolu věnovanou zahraničnímu ohlasu bezprostředně po zničení Lidic. Situace po válce byla příznivá pro navázání styků s výše uvedenými zahraničními spolky ze strany Přípravného výboru Společnosti pro obnovu Lidic a posléze samotné Společnosti. V mnoha případech byla zprostředkovateli československá vyslanectví. Nejlepší spolupráce se osvědčila s *Lidice shall live Committee* a byla korunována založením *Sadu přátelství a míru* v Lidicích u pietního území. Záměrně zmíníme pouze nejdůležitější organizace, s nimiž Společnost udržovala kontakt, především kvůli četné reflexi v dobovém tisku a kontextu s politickou koncepcí státu.

Osobní kontakt s výborem *Lidice shall live* navázal už Přípravný výbor v roce 1945, také díky sekretáři *Britsko-československého klubu přátelství* Franku Hamplovi a prostřednictvím poslance Julia Firta, jenž byl členem *Lidice shall live Committee* a od roku 1947 členem Společnosti. V roce 1946 dosáhla konečná částka vybraná v Británii £ 30 000,-.¹⁴⁶ Téhož roku byla pozvána delegace Společnosti, skládající se z Heleny Leflerové, Františka Knora a ing. Václava Babušky, do Británie na tamější oslavy založení britské organizace. Proto Společnost žádala ministerstvo vnitra o vydání pasů pro své delegáty.¹⁴⁷ Příštího roku pak byla pozvána delegace britského komitétu na oslavy pátého výročí zničení Lidic do

¹⁴⁵ Vládní nařízení č. 188/1946 Sb., § 2 odst 4 - 8. Viz kapitola 2.1 a příloha č. 2.

¹⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu, kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic. [Citace 29. 10. 2006] Dostupné z: <http://www.snemovna.cz/cgi-bin/eng/eknih/1946uns/tisky/T0051_00.htm>

¹⁴⁷ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 40, Zahraniční návštěvy.

Československa. Jako hlavní zástupci přijeli Barnett Stross a Willam Lawther. Kromě Lidic navštívili také Kladno a aktivně se zúčastnili národní pouti 15. června, na níž pronesli projev a heslo při poklepu na základní kámen.¹⁴⁸ Vláda ještě téhož roku pozvala 100 členů britských odborových organizací na podzim k čtyřtýdennímu pobytu v lázních v Československu a pobídla Společnost k účasti na pohoštění této velké delegace.¹⁴⁹ Dalším prohloubením vztahů mezi oběma organizacemi byla možnost (po získání povolení k odjezdu ze strany československých úřadů) vystoupení hornické kapely Ladislava Huříka ve Velké Británii. Otec Ladislava Vojtěch Huřík byl jedním z popravených lidických mužů a dříve tuto kapelu vedl. V Británii mělo jejich vystoupení velký úspěch.

Vztahy ani po Únoru 1948 neochladly. Obnovenou aktivitu přinesl především v roce 1954 nápad Sira Barnetta Strosse založit růžový sad v Lidicích, do něž by byly posílány keře růží z celého světa jako symboly míru.¹⁵⁰ Tato myšlenka vyvolala ve světě velký ohlas. Na československé straně za účelem vybudování *Sadu přátelství a míru*, jak byl sad oficiálně nazván, vznikl *Československý výbor pro založení Sadu přátelství a míru*. Jeho předsedou se stal prof. J. Hromádka a místopředsedkyní Helena Leflerová. Úkolem výboru bylo „využít britské iniciativy, usměrnit ji, učinit z ní akci mezinárodní a vtisknout jí charakter akce za mír a přátelství mezi národy“.¹⁵¹ Není divu, že československá vláda a ÚV KSČ tento nápad uvítaly. Tato akce umožnila alespoň trochu napravit mínění, které o ní západní svět měl, a vůbec přispět k uvolnění napětí panujícího v mezinárodních vztazích. Sad byl slavnostně založen 19. června 1955. Během prvních pěti měsíců bylo zasláno 17 706 růžových keřů a další keře přicházely. Architektonického uspořádání Sadu se ujal akad. arch. F. Marek. Sochařská výzdoba byla výsledkem práce prof. Stefana a akad. sochaře Hladíka a na úpravách sadby růží se podílely Komunální služby města Kladna za vedení zahradníka. Dokončení sadu bylo stanoveno na konec příštího roku, ale nestalo se tak, jako s mnoha jinými limity danými výstavbě Lidic.

Spolupráce *Lidice shall live Committee* a Společnosti zahrnovala také plánování *Mezinárodního výzkumného ústavu pro zkoumání hornické bezpečnosti v dolech v Lidicích*. Původ tohoto nápadu je nutné hledat za prvé v rozšířeném obrazu Lidic jako ryze hornické osady a za druhé s tím související podpoře ze strany britských horníků. Komise

¹⁴⁸ Tamtéž, Zpráva Společnosti pro ministerstvo vnitra o delegaci Lidice shall live.

¹⁴⁹ Tamtéž, Delegace britských odborových organizací.

¹⁵⁰ NA Praha, fond Sekretariát ÚV KSČ 1954-62, sv. 95, arch. j. 109/13. Schůze sekretariátu ÚV KSČ, 3. 4. 1956, „Využití symbolu Lidic v boji za mír a zpráva o stavu sadu přátelství a míru v Lidicích a návrhem na dostavbu Lidic“, Příloha III.

¹⁵¹ Tamtéž, Příloha III.

pro Mezinárodní výzkumný ústav byla ustavena v prosinci 1946.¹⁵² Členy byli jmenováni: za ministerstvo vnitra rada F. Kropáč, za ministerstvo průmyslu rada ing. Jaroslav Härtl, za ministerstvo školství ing. Václav Babuška, za ministerstvo sociální péče rada František Kropáček, za ministerstvo zdravotnictví MUDr. Theodor Hlavák, za Společnost František Knor a za Ústřední radu odborovou František Malík. Posledně jmenovaný člen byl předsedou Svazu zaměstnanců v hornictví a byl zároveň osloven k propagaci ústavu mezi horníky. Tisk tématu věnoval mnoho pozornosti a vyjadřoval nadšení pro tuto myšlenku.¹⁵³ Podle vypracovaného nástinu komise se měl ústav skládat ze čtyř odborů, jejichž úkolem by bylo sledovat podmínky na pracovištích, stav strojů, dodržování předpisů, pořádat školení apod.¹⁵⁴ V rámci ústavu měla být v Lidicích zřízena nižší i vyšší hornická škola. Zřízení škol by však muselo předcházet zrušení nebo přenesení hornické školy na Kladně, jejímž ředitelem byl člen komise ing. Václav Babuška. Nakonec převážily rozumné důvody pro ponechání školy na Kladně. Na britské straně došlo k ustavení obdobné komise a o vzniku ústavu měla mimo jiné jednat mezinárodní hornická konference v Ženevě. Myšlenka na vznik tohoto ústavu byla ale naprosto neprozřetelná a také naivní, protože poválečná situace k tomu nebyla příznivá, zejména kvůli politickému vývoji v Československu a nevstřícnosti československých hornických institucí. Vzniku ústavu se bránila především Ostrava, centrum českého hornictví. Zemský národní výbor v Ostravě poukazoval na nelogičnost umístění výzkumného ústavu pro hornictví v Lidicích.¹⁵⁵ A obzvláště v poúnorovém období se ukázala takto zamýšlená mezinárodní spolupráce málo pravděpodobná. Epilogem k plánům na zřízení ústavu se stal dopis Společnosti zasláný ministerstvu paliv a energetiky v říjnu 1951.¹⁵⁶ Obsahoval nástin organizace *Mezinárodního výzkumného ústavu*, který by mohl být užitečný projektu vědecko-výzkumného ústavu v Ostravě. Společnost krach jednání o zřízení mezinárodního ústavu odůvodňovala zhoršenými „mezinárodními vztahy a když britští členové komise se přestali o spolupráci zajímat“.

¹⁵² SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 6, inv. č. 21, Komise pro Mezinárodní výzkumný ústav.

¹⁵³ Např. Hornický vědecký ústav v Lidicích, Svobodné noviny, 21. 3. 1946; Leflerová, H.: V Lidicích bude ústav mezinárodního významu, Svoboda, 28. 3. 1946; Jasnější obrysy Mezinárodního výzkumného ústavu v Lidicích, Rudé právo, 13. 4. 1948.

¹⁵⁴ Odbory měly být následně rozděleny: odbor výzkumu příčin úrazů, odbor lékařský a hygienický, odbor bezpečnostních předpisů, odbor dokumentační a organizační. Název ústavu v angličtině zněl Committee for Organisation of the International Institute for Safety in Mines in Lidice. In: SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 6, inv. č. 21, Komise pro Mezinárodní výzkumný ústav.

¹⁵⁵ Ostrava se brání, Zemědělské noviny, 17. 7. 1948.

¹⁵⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, inv. č. 180, Dopis Společnosti adresovaný ministerstvu paliv a energetiky, 18. 10. 1951.

Ještě více neúspěšné, ačkoliv zpočátku vřelé, byly styky s výborem *Lidice Memorial Committee* v New Yorku. V roce 1945 vznikl *Výbor pro památník Lidicím*, jehož členem byl například americký velvyslanec v Praze Laurence A. Steinhardt a tajemníkem Čechoameričan William Kostka, jenž přiletěl do Prahy jednat o podobě památníku počátkem roku 1946. Prakticky dva hlavní problémy, které zapříčinily nedorozumění mezi českou a americkou stranou, už byly nastíněny v části věnované válečnému ohlasu v zahraničí. Obě strany se neuměly dohodnout na projektu amerického památníku. Následně ještě došlo k rozčarování na české straně, když americká organizace oznámila, že proklamovaná částka nebyla vůbec vybrána vinou malého zájmu Američanů a že dochází k rozpuštění spolku. Díky tomu se vynořily zejména v tisku pochybnosti o čistém úmyslu členů této organizace i vzhledem k tomu, že nějaká částka zcela jistě vybrána byla. Za této situace se upustilo od plánovaného vyslání delegace Společnosti do Spojených států na základě doporučení československého konzulátu v New Yorku z ledna 1947, který zároveň nedoporučoval žádnou přednáškovou činnost či podobné akce ve Spojených státech, neboť zájem veřejnosti o válečné události upadal.¹⁵⁷ Je zajímavé, jak rychle se vztahy proměnily, když ještě zprávy v tisku z konce prosince či počátku ledna informovaly o brzkém vyslání československé delegace do Spojených států.¹⁵⁸

Neúspěch akce zřejmě také dílem souvisí s odklonem Československa od západních států a jeho orientací na Sovětský svaz. Nejen na stránkách Rudého práva bychom postupně našli odsuzující články s příděchem pohrdání kapitalismem a tudíž Amerikou. Přitom ještě v roce 1945 denní tisk přináší velmi názorné popisy budoucího amerického památníku v Lidicích a rovněž zprávy o sbírce, v obojím pak vyzdvihuje zásluhu především československých krajanů.¹⁵⁹ Podle další zprávy by zbytek výtěžku, který se nevyužije na stavbu památníku, měl být věnován na nákup potravin a látek pro Československo.¹⁶⁰ Táž zpráva vyzdvihuje velkou propagaci Lidic v americkém tisku. Určitý posun a ústup z pozic můžeme spatřit ve vyjádření již zmiňovaného velvyslance L.A. Steinhardta, který při návštěvě Kladna uvedl, že by bylo dobré pokračovat ve sbírce mezi Američany, jejíž účel by se trochu změnil – v Lidicích by se postavil pouze žulový blok nesoucí nápis o sumě výtěžku, z něhož by větší

¹⁵⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 40, Zahraniční kontakty, Dopis Československého generálního konzulátu adresovaný Společnosti, 20. 1. 1947.

¹⁵⁸ Společnost pro postavení památníku – cestovní kanceláři, Zemědělské noviny, 24. 12. 1946; Národní osvobození, 1. 11. 1947.

¹⁵⁹ Např. Američtí krajané Lidicím, Práce, 23. 11. 1945; Čechoameričané darují Československu památník, Mladá fronta, 22. 11. 1946.

¹⁶⁰ Svatyně svobody v Lidicích, Práce, 30. 11. 1946.

část by věnována na výchovu a podporu lidických dětí.¹⁶¹ Styky s rozpuštěným spolkem logicky ustaly. Na přelomu května a června 1949 se tisk znovu rozepsal o neúspěchu sbírky, a to v souvislosti s jinými články, které popisovaly nadšené úsilí při budování Lidic. Autoři článků se ptají po osudu sbírky, která měla v USA dosáhnout horentní částky. Vedle toho poukazují na obětavou sbírku anglických horníků, v jejímž stínu zůstávají stát sliby americké organizace. Ve všech tehdejších denících vyšel jen s malými obměnami totožný článek, což byla běžná praxe, nesoucí název „Lidice si budujeme (stavíme) sami“.¹⁶² Celý článek směřoval k obsahu nadpisu, totiž že jen s malou zahraniční pomocí, tj. bez americké vůbec, je Československo schopné vybudovat Lidice jako moderní obec. Následovaly články vykreslující Lidice jako „vzornou socialistickou obec“, která vzniká především zásluhou československých lidí bez pomoci Američanů.¹⁶³ Takto tedy skončilo válečné nadšení pro postavení nákladného památníku v Lidicích.

V korespondenci Společnosti s ostatními zahraničními spolky bychom našli mnoho děkovných dopisů za zaslané peněžní dary, které někdy dosahovaly částek v přepočtu stovek, několika tisíc nebo také desítek tisíc československých korun.¹⁶⁴ Výtěžek sbírky zaslala např. *Federace francouzských horníků*, *Československá národní rada Chicago*, krajanský spolek *Cleveland* a mnoho jiných, neméně důležité jsou také sbírky uspořádané na československých vyslanectvích a částky zaslané jednotlivci.

S těmito sbírkami bylo spojené pořádání slavností, dobročinných večírků nebo přednášek o Lidicích. Zmíníme zde sérii přednášek, která proběhla s přímým vědomím Společnosti a místních československých zastupitelských úřadů. Jednalo se zpočátku o vlastní iniciativu Miroslava Hříbka, českého studenta ve Švýcarsku, který chtěl uspořádat v krajanských spolcích přednášky o Lidicích. V červenci 1946 se dohodl s Helenou Leflerovou a Františkem Knorem o možnosti uspořádat přednášky pro krajany ve Švýcarsku.¹⁶⁵ Navázal spojení s krajanskými spolky v Lausanne a Basileji, pro něž přednášel v říjnu 1946. Ve spolku *Český domov* v Basileji byla při té příležitosti uspořádána sbírka pro Lidice a výtěžek zaslán Společnosti. Během počátku roku 1947 Společnost svým jménem zaslala do Ženevy a do

¹⁶¹ Místo kamene podporu živým, *Práce*, 7. 1. 1946.

¹⁶² Např. *Lidové noviny*, 31. 5. 1949; *Zemědělské noviny* 1. 6. 1949 apod.

¹⁶³ Např. *Mladí budují vzornou socialistickou obec*, *Mladá fronta*, Praha, 10. 6. 1949; *Budujeme nové, radostné Lidice*, *Stráž severu*, 10. 6. 1949; *Nové Lidice do šťastné socialistické budoucnosti* *Svoboda*, Kladno, 11. 6. 1949 apod.

¹⁶⁴ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 40, Zahraniční kontakty.

¹⁶⁵ Tamtéž, Dopis M. Hříbka adresovaný Společnosti o průběhu přednášek, 1. 12. 1946.

Milána a Říma oznámení o Hříbkově pověření a povolení přednášet o Lidicích. Ačkoliv přednáška v Ženevě se uskutečnila v pořadí jako poslední, popíšeme pro představu o průběhu těchto přednáškových večerů její program. Tento večer uspořádal spolek Slovan, po přednášce M. Hříbka nazvané „Tam stávaly Lidice“ vystoupili další českoslovenští studenti s recitačním pásmem o Lidicích a jejich vystoupení bylo zakončeno československou státní hymnou.¹⁶⁶ V únoru přednášel M. Hříbek v Miláně pro spolek Circolo Cechoslovacco a příští měsíc v Římě pro krajanský spolek nesoucí stejný název.

8.2 Publikační činnost

Povinnost publikovat o Lidicích, Ležákách a jiných zničených obcích byla Společnosti rovněž uložena zákonem. Přestože se Společnost snažila této povinnosti dostát, ne vždy jí to bylo umožněno ze strany státních úřadů. Prvním krokem k samostatnému vydávání publikací bylo získat prostory, pro tento účel se jevilo zřejmě jako nejvýhodnější odkoupit zaběhnuté nakladatelství.

Projednáváním a přípravou právních podkladů byl opět pověřen advokát JUDr. Miloš Kočka, který se Společností zároveň spolupracoval při pozůstalostním řízení. Počátkem února 1947 připravil M. Kočka návrh společenské smlouvy na zřízení *Nakladatelství Lidice*, které by bylo společností s ručením omezeným.¹⁶⁷ Pro zapsání do obchodního rejstříku bylo nutné povolení ministerstev průmyslu, vnitřního obchodu, financí nebo např. obchodní komory. Bylo rozhodnuto odkoupit knihkupectví a nakladatelství Gustava Soukupa ve Vítězné ulici v Praze 3 za 300 000,- Kčs. Vydavatelské oprávnění mělo být nejprve pořízeno pro Společnost, z níž by se později převedlo na samotné nakladatelství Lidice. Počátkem července informuje M. Kočka Společnost o došlém povolení z ministerstev průmyslu a vnitřního obchodu.¹⁶⁸ 8. září pak ministerstvo vnitřního obchodu vydalo dodatečné povolení pro zápis Společnosti pod firmou Nakladatelství Lidice.¹⁶⁹ Díky svému nakladatelství mohla Společnost vydávat nejen publikace vážící se obsahem ke zničeným obcím, ale také velice potřebné informační brožury pro návštěvníky pietního území. Vycházely v češtině, angličtině, ruštině a francouzštině.

¹⁶⁶ Tamtéž, Dopis M. Hříbka adresovaný Společnosti, 15. 6. 1947.

¹⁶⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 14, inv. č. 41, Nakladatelství Lidice, Dopis M. Kočky adresovaný Společnosti, 10. 2. 1947

¹⁶⁸ Tamtéž, Nakladatelství Lidice, Dopis M. Kočky adresovaný Společnosti, 3. 7. 1947.

¹⁶⁹ Tamtéž, Povolení ministerstva vnitřního obchodu, 8. 9. 1947.

Pouťorová komunistická vláda hledala nástroje, jak ještě více upevnit svou moc a co nejvíce snížit možnosti činnosti podvracející „lidovou demokracii“. Kromě jiných zákonů, které se ubíraly směrem omezování práv, byl během podzimu 1948 chystán návrh zákona o vydávání knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. Tento zákon měl výrazně snížit stavy oprávněných vydavatelů a zároveň dát pod státní dohled ediční plány jednotlivých nakladatelství. První náznak změny postoje státního aparátu ke Společnosti je možné v tomto směru hledat v zamítnutí ministerstva vnitra z konce roku 1948. Týkalo se pátého vydání publikace *Lidice* Cyrila Merhouta a bylo odůvodněno zastaralostí této publikace. Podle názoru ministerstva by bylo dobré vydat novou publikaci „z novějšího hlediska“.¹⁷⁰ Doporučuje prozatím aspoň revidovat stávající publikaci. Ačkoliv k úpravě textu Společnost přistoupila, i tak nevyhověla kritériím ministerstva.

Národní shromáždění zákon o vydávání neperiodických publikací schválilo pod číslem 94/1949 Sb. dne 24. března 1949. Zákon ukládal povinnost těm vydavatelským subjektům, které do vydání zákona byly oprávněné k této činnosti, aby podaly žádost o vydavatelské oprávnění do čtrnácti dnů od počátku účinnosti zákona.¹⁷¹ Společnost podala žádost 4. května 1949, načež teprve 11. srpna ministerstvo zaslalo zamítavou odpověď.¹⁷² Své stanovisko zdůvodnilo de facto monopolním oprávněním nakladatelství a vydavatelství Svazu bojovníků za svobodu Mír vydávat veškeré neperiodické publikace odbojové literatury. Společnost se přesto nevzdala, neboť si byla vědoma svého práva daného statutem. Ve své nové žádosti, která byla sepsána vzápětí, dokládala své právo na povolení nejen zřizovacím zákonem a statutem, ale také vysvětlením, že Společnost vždy vydávala literaturu historicky dokumentární a že patří do novým zákonem vyjmenovaných subjektů, kterým je možné oprávnění udělit. V neposlední řadě upozornila na skutečnost, že po celou dobu svého trvání bojovala proti nepovoleným publikacím.¹⁷³ Přes všechnu tuto snahu dostala Společnost povolení teprve až po opakované žádosti 31. března 1950. Vydavatelské oprávnění se vztahovalo na „*vydávání neperiodických publikací o nacismem zničených obcích, osudech jejich obyvatelů apod.*“.¹⁷⁴ Výslovně je zde však uvedeno, že se oprávnění nevztahuje na zřízení vydavatelského podniku. Společnosti tak vyvstaly problémy se zadáváním tisku a vydáváním publikací pod jiným nakladatelstvím. Nejčastěji knihy o Lidicích vycházely

¹⁷⁰ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, 178, Dopis ministerstva vnitra adresovaný Společnosti, 22. 2. 1948

¹⁷¹ Zákon č. 94/1949 Sb., § 9, odst. 1.

¹⁷² SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, spis. zn. 178, Odpověď ministerstva informací a osvěty na žádost Společnosti, 11. 8. 1949.

¹⁷³ Tamtéž, Žádost Společnosti ministerstvu informací a osvěty, 24. 8. 1948.

Zákon č. 94/1949, § 3, odst. 1.

¹⁷⁴ Tamtéž, Udělení oprávnění ministerstva informací a osvěty Společnosti, 31. 3. 1950.

v nakladatelství *Naše vojsko* nebo *Mír*. Jako příklad podřízenosti ministerstvu informací a osvěty poslouží žádost Společnosti o povolení vydat publikaci *Nové Lidice* k 10. výročí vyhlazení Lidic v nákladu 3000 výtisků.¹⁷⁵ Společnost zároveň předkládala ministerstvu rukopis ke schválení. Ministerstvo vydalo povolení s připomínkou, že přiděl papíru Společnosti vydá příslušný odbor ministerstva informací.¹⁷⁶

8.3 Pořádání národních poutí a jiných kulturních podniků ve prospěch Lidic

Pořádání každoročních manifestací bylo pochopitelně důležitou povinností Společnosti. Pokud se první výroční manifestace nesla v duchu opravdové piety a radosti z obnovení obce, v dalších rocích se skutečný obsah pomalu ztrácel pod vrstvou komunistické ideologie, která už před Únorem 1948 začala nepokrytě prostupovat nejen politické a žurnalistické prostředí. Rozsahem největší manifestace, která proběhla ještě zcela pod organizačním dohledem Společnosti, se konala v roce 1947. Nebylo to shromáždění pouze ve smutečním duchu, ale také v duchu oslav při příležitosti položení základního kamene.

Už několikrát jsme narazili na nejméně trojí pojmenování těchto akcí, ve fondu Společnosti lze najít dokumenty, v nichž se vyskytuje pro tato výroční shromáždění pojmenování „slavnost“, „oslava“, „národní pout“ nebo „manifestace“. Pojmenování „slavnost“ se používalo po celou dobu příprav Společnosti, neneslo žádný příznak, bylo tedy neutrálním vyjádřením. Naopak „národní pout“ se vztahovala spíše k předúnorové době, i když nikdy úplně nevymizela z dokumentů pořadatelů ani v 50. letech. Toto dvouslovné označení jistě odkazovalo k tradici národních poutí ve druhé polovině 19. století, na nichž lidé dávali svou přítomností najevo svůj postoj k vládní politice habsburského rodu. I zde lidé svou přítomností projevovali přání po trvalém míru, soustrast s lidickými ženami a dětmi a zároveň souhlas s obnovou obce. Termín „manifestace“ znamená zejména veřejné projevení určitého názoru. S tím tedy souvisí posun lidických slavností do roviny skutečného, nebo vládou zamýšleného celonárodního projevu mírového smýšlení a sounáležitosti v lidově demokratickém a později socialistickém státě. Přesto všechna uvedená označení koexistovala ve slovníku pořádajících institucí stále vedle sebe. Zřejmě nejlépe však původní záměr výročních setkání vystihuje „národní pout“, a proto je v této práci převážně používáno.

¹⁷⁵ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, spis. zn. 178, Žádost Společnosti o povolení, 19. 3. 1952.

¹⁷⁶ Tamtéž, Povolovací výměr ministerstva informací a osvěty, 3. 4. 1952.

Rok 1947 byl rokem prvního číselně důležitého výročí, a sice pátého. Na jaře tohoto roku začaly první stavební práce a hodilo se tedy spojit národní pout' s položením základního kamene. Konání pouti mělo být doplněno dalšími menšími propagačními akcemi, které by napomohly popularizaci pouti a Lidic samotných.

Přípravy byly velice pečlivé kvůli pozvání mnoha zahraničních i domácích hostů. Původní termín byl stanoven na tradičně nejbližší neděli, tentokrát 8. června, a Společnost na jaře začala rozesílat pozvánky k tomuto datu. Koncem dubna se však na ni obrátila Československá strana národně socialistická, zda by nebylo možné přesunout pout' na neděli 15. června.¹⁷⁷ Národní socialisté měli právě na 8. června naplánovanou oslavu 50. výročí vzniku strany a zamluvili si dopředu prostory na pražském Výstavišti. Upozorňují na svou roli na politické scéně, neboť jsou druhou nejdůležitější stranou Národní fronty! Společnost s ohledem na politické zájmy vyhověla jejich přání. Musely tak být rozeslány nové pozvánky. Pozván byl prezident republiky, všichni členové vlády, členové předsednictva Ústavodárného shromáždění, představitelé církví a veškeré národní výbory českých zemí na úrovni okresní i místní. Mnoho členů vlády ale odřeklo svou účast a poslalo za sebe své zástupce z řad úřednictva nebo náměstků, svou účast omluvil také prezident E. Beneš. Ministerstvo vnitra v květnu upozornilo Společnost na důležitost hladkého průběhu pouti, která by měla být „*těž důkazem československé vyspělosti organizační*“.¹⁷⁸ Je pochopitelné, že by zaměstnanci Společnosti nemohli zvládnout celou organizaci úplně sami. O bezpečnostní dohled zažádali velitelství Státní národní bezpečnosti v Kladně a o zdravotnický dohled pobočku Československého červeného kříže v Buštěhradě.¹⁷⁹

V případě přímo vládou pozvané delegace z Velké Británie se problém řešil přes ministerstvo vnitra, neboť se vláda zavázala uhradit delegaci pobyt, a bylo tím pádem nutné pozměnit harmonogram jejich pobytu.¹⁸⁰ Program třetí národní pouti do Lidic Společnost zaslala Československému rozhlasu a na 10. června 1947 svolala tiskovou konferenci. Pro názornou představu uvedeme program pouti. Po přivítání hostů lidickou dívkou M. Doležalovou byl zazpíván chorál z díla F. Škvora *Pozdrav Lidicím*, načež předseda Ústavodárného shromáždění Josef David pronesl projev. Poté opět dostalo prostor hudební

¹⁷⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 19, inv. č. 81, Informační oddělení, Dopis Čs. strany národně socialistické Společnosti, 23. 4. 1947.

¹⁷⁸ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 4, sign. C 6162, Dopis referátu „L“ adresovaný Společnosti, 15. 5. 1947.

¹⁷⁹ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 19, inv. č. 81, Informační oddělení, Žádost Společnosti adresovaná velitelství SNB v Kladně, 2. 6. 1947, a žádost Československému červenému kříži v Buštěhradě, 20. 5. 1947.

¹⁸⁰ Tamtéž, Oznámení ministerstva vnitra o pozvání Lidice shall live Committee na 8. června, 26. 4. 1947. Odpověď Společnosti, 5. 5. 1947.

vystoupení, tentokrát kapely L. Huříka s hudebním obrazem *Havířův sen*. Po něm předstoupil na tribuně zástupce vlády se svým projevem a také předsedkyně MNV v Lidicích Helena Leflerová, která po svém projevu zapálila oheň svobody. Český národní aeroklub pak symbolicky shodil věnec z letadla do pietního území. Dále vystoupili Pražští pozouněři. Slavnost vyvrcholila položením základního kamene a byla zakončena státními hymnami.¹⁸¹ Tolik podle programu poskytnutého k dispozici Československému rozhlasu. Přesto víme, že se do programu ještě vešel projev Barnetta Strosse, v jakém pořadí však není známo. O průběhu pouti musela Společnost podrobně referovat ministerstvu vnitra.

V rámci 5. výročí se česká mládež zapojila do výstavby obce. Už v lednu 1947 se Svaz české mládeže a jeho pobočka Stavba mládeže rozhodly pomoci při výstavbě Lidic.¹⁸² Na jednání o světové konferenci mládeže, jež se měla konat v létě v Praze, byla také domluvena symbolická pomoc zahraničních mladých lidí při stavbě.¹⁸³ Tento slib skutečně *Světová federace demokratické mládeže* splnila, jak už bylo výše naznačeno, a v srpnu se na stavbě silnice vystřídalo mnoho brigádnických skupin. Proto silnici Buštěhrad – Makotřasy tisk označoval za „silnici národů“.¹⁸⁴

Další ročníky poutí šly takto vyznačenou cestou. Jediné, co se postupně měnilo, byl kromě čím dál většího začleňování lidické symboliky do socialistického budování podíl Společnosti na organizaci poutí. Zajímavým svědectvím o rozhodnutí Společnosti upustit od pořádání národních poutí je dopis zasláný Okresní osvětové radě v Kladně v únoru 1948.¹⁸⁵ Společnost žádala osvětovou radu, aby se organizace národních poutí napříště ujala sama. Národní pouť v loňském roce považovala Společnost za svou poslední, kterou sama pořádala. Důvodem, proč se ještě v roce 1947 ujala organizace, bylo položení základního kamene a pozvané návštěvy ze zahraničí. Za hlavní příčiny svého rozhodnutí uvedla tyto problémy: vysoké náklady spojené s velkými oficialitami, negativní ohlasy ohledně nelidového charakteru poutí, který odrazoval lidi od účasti, a také ztráta času, jenž by mohl být věnován hlavní náplni Společnosti. Tou byla výstavba obce. Společnost postřehla sestupnou tendenci úrovně poutí, zapříčiněné mimo jiné také malou účastí veřejně činných osobností. Z těchto všech důvodů si byla vědoma nutnosti najít nový a více lidový způsob uctění lidické památky. Domnívala se

¹⁸¹ Tamtéž, Záznam hesel poklepů hostů, 16. 6. 1947.

¹⁸² Mládež bude stavět, Právo lidu, 14. 1. 1947.

¹⁸³ Na stavbu Lidic přijedou také cizinci, Práce, 15. 2. 1947.

¹⁸⁴ Mládež celého světa pracuje u nás, Práce, 14. 8. 1947; Národové, kteří stavěli „silnici národů“ v Lidicích, Informační služba, 21. 8. 1947.

¹⁸⁵ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, II/1. Dopis Společnosti adresovaný Okresní osvětové radě v Kladně, 11. 2. 1948.

proto, že zkušenosti osvětové rady by měly být velkým přínosem pro příští ročníky. Společnost se od nich ale nechtěla naprosto distancovat, nabídla svou pomoc a zkušenosti při přípravách. Jedinou podmínku, kterou si kladla, bylo právo schválit program pouti.¹⁸⁶ V roce 1948 ještě pomáhala novým pořadatelům. Díky svému známému jménu poslala např. program pouti do Československého rozhlasu, a co je na první pohled nejvíce zajímavý moment vzhledem k únorovým událostem, zaslala žádost o celebrování mše pražskému arcibiskupovi Josefu Beranovi na pouti 13. června. Toto pozvání arcibiskupovi Beranovi není ovšem až tolik překvapujícím, komunistická strana se prozatím snažila zachovat zdání normálního života se všemi různostmi společenského i politického spektra. V následujících dvou letech se organizace ujal Svaz bojovníků za svobodu, později přejmenovaný na *Svaz protifašistických bojovníků*. Svaz udržoval stálé styky se Společností a vždy ji informoval o zamýšleném průběhu národní pouti. I on začlenil do programu na 12. červen 1949 bohoslužbu Církve československé. Na přípravách pouti se podílely kromě malé účasti Společnosti jmenovaný Svaz protifašistických bojovníků a Československý výbor obránců míru. Můžeme sledovat rozdílný názor těchto dvou organizací na způsob uctění památky lidických obětí. V dubnu 1949 se Svaz v informačním dopise přiklání k variantě neokázalé, pouze vzpomínkové tryzně s bohoslužbou a mírovým projevem.¹⁸⁷ Následoval dopis obsahující návrh Československého výboru obránců míru, který počítal se zapojením lidické tryzny ve prospěch propagace lidového hlasování proti remilitarizaci Německa a podpisu paktu pěti velmocí.¹⁸⁸ Hlasování se mělo konat 16. června, a proto chtěl výbor využít 9. výročí lidické tragédie k prospěchu věci. Po poradě zástupců obou organizací bylo rozhodnuto o konání „velké mírové manifestace“.

Přestože se Společnost podílela spíše na místní organizaci, než na organizaci tematické, obdržela od Úřadu předsednictva vlády pokárání za špatnou organizaci manifestace.¹⁸⁹ Sama si ale byla zřejmě vědoma některých nezdařených věcí, jak lze vyčíst z dopisu ministerstvu informací z ledna 1952. V tomto listu se obracela na ministerstvo ohledně 10. výročí lidické tragédie, které připadalo právě na rok 1952. Brzkým zahájením příprav chtěla vzhledem k předpokládanému většímu zájmu veřejnosti předejít loňským výtkám. Oznamovala ministerstvu staronové pořadatele letošního ročníku, po nichž ale požadovala,

¹⁸⁶ Velmi obsahově podobný dopis zaslala Společnost Okresní osvětové radě v Chrudimi, jímž se vzdávala pořádání poutí do Ležáků. In: Tamtéž, Dopis Společnosti adresovaný Okresní osvětové radě v Chrudimi, 9. 4. 1948.

¹⁸⁷ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, inv. č. 179, Dopis Svazu protifašistických bojovníků, 6. 4. 1951.

¹⁸⁸ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, inv. č. 179, Dopis Čs. výboru obránců míru Společnosti (nebyla uvedena datace, 5/1951).

¹⁸⁹ Tamtéž, Dopis Úřadu předsednictva vlády adresovaný Společnosti, 9. 7. 1951.

aby se přípravou pouti zabývaly přímo jejich ústřední sekretariáty a nikoliv krajské. Abychom dokreslili obraz pořádání výročních poutí, ocitujeme program pouti ke 12. výročí zaslany Svazem protifašistických bojovníků.

„Důstojné uctění památky lidických obětí a posílení boje za světový mír. Boj proti původcům vyhlazení Lidic, proti novofašistickým a revanšistickým snahám podporovaným americkými imperialisty a ohrožující znovu naši svobodu a nezávislost. Boj za kolektivní bezpečnost, sjednocení, mírumilovné a demokratické Německo. Hold X. sjezdu KSČ, vedoucí složce Národní fronty a II. boje za naše osvobození.“¹⁹⁰

Společnost měla také statutem stanovenou povinnost pořádat různé kulturní podniky, přednášky či výstavy ve prospěch Lidic.¹⁹¹ Tuto činnost skutečně rozvíjela, často ve spolupráci s kladenským divadlem, které propůjčovalo Společnosti prostory. Příkladem může být vzpomínkový večer uspořádaný v Městském kladenském divadle 10. června 1948.¹⁹² Vystoupil zde E. F. Burian se svým divadlem D 48, Středočeská filharmonie a Kladenské hlásky. Druhým směrem se ubíralo pořádní přednášek a besed o Lidicích. Odborně pojatých přednášek se ujal generál justiční služby dr. Bohuslav Ečer. Jedna z nich se za velké účasti uskutečnila v pražské Lucerně na jaře 1947. Také k tomuto večeru musela Společnost podat žádost o povolení k Ředitelství národní bezpečnosti v Praze a dostala je.¹⁹³ Přednáška se konala pod názvem „Lidický zločin před soudem národů v Norimberku“. O Ečerovu přednášku žádalo mnoho českých měst, ne vždy ale mohl B. Ečer vyhovět kvůli svému velkému zaneprázdnění. Besedy pak byly stavěné na účasti některé z lidických žen. Zejména ve druhé polovině 50. let lidické ženy vyjížděly po městech a závodech a pořádaly tato setkání. Krátké zprávy o nich přinášel tisk.¹⁹⁴

Jako poslední příklad uvedeme pořádání celostátní dobročinné loterie ve prospěch Lidic, Ležáků a jiných zničených obcí v září 1946. K 31. prosinci poukázalo Ředitelství státních loterií v Praze na účet Společnosti výtěžek 3 129 118,10,- Kčs.¹⁹⁵ Vzhledem k prodeji přes

¹⁹⁰ Tamtéž, Záznam porady k 12. výročí zaslany Svazem protifašistických bojovníků Společnosti, 16. 4. 1952.

¹⁹¹ Zákon č. 188/1946 Sb., § 2, odst. 5 a 8.

¹⁹² Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, inv. č. 120, Poděkování vystupujícím umělcům, 10. 6. 1948, a Povolení národní bezpečnosti k uspořádání vzpomínkového večera, 8. 6. 1948.

¹⁹³ Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 19, inv. č. 83, Povolení Ředitelství národní bezpečnosti v Praze k pořádání přednášky, 21. 4. 1947.

¹⁹⁴ Např. Vzorné uspořádání besed o Lidicích, Hlas revoluce, 6. 1. 1956; podobně Průboj, Ústí nad Labem, 2. 7. 1957; Stráž lidu, Olomouc, 5. 7. 1957.

¹⁹⁵ NA Praha, fond Ministerstvo vnitra - referát „L“, k. č. 33, sign. C6303, Dopisy Ředitelství ministerstvu vnitra Společnosti, 3. 1. 1947.

třiceti tisíc losů na Slovensku poukazovalo ředitelství na nutnost darovat 200 000,- Kčs zničeným slovenským obcím.

Do tohoto okruhu činnosti spadá rovněž právo Společnosti povolovat podobné podniky v jiných městech, které byly pořádány zdejšími organizacemi nebo národními výbory. Jednalo se v těchto případech zejména o výstavy či propůjčování různých dochovaných věcí z Lidic a o problematickou hru Emila Synka *Lidice*. Text této hry se zjara 1947 rychle rozšířil a jeho název byl pro mnoho ochotnických spolků lákavý. Místní osvětové rady se proto obracely na Společnost se žádostí o povolení provozovat tuto hru. Ta ale odmítala a svůj postoj vysvětlovala tím, že autor využil Lidic a ukázal Lidice jako původce atentátu. Děj hry tak v žádném případě neodpovídal skutečnosti a inscenováním hry by došlo k naprosté dezinterpretaci událostí v Lidicích stejně jako k poškození jejich pověsti. Jedinou výjimku dala Společnost Dobrovolnému hasičskému sboru v Záhlinicích.¹⁹⁶ Sbor obdržel zákaz k provedení Synkovy hry pozdě, měl již nachystanou scénu, kroje a vznikla by mu tak finanční škoda. Navrhuje proto Společnosti, zda by mohl hru provést s tím, že zdůrazní smyšlenost děje a obec ve hře přejmenuje na Zálužany. Společnost souhlas udělila.

¹⁹⁶ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 19, inv. č. 77, Informační oddělení, Žádost Sboru dobrovolných hasičů v Záhlinicích adresovaná Společnosti o povolení k provedení hry E. Synka, 15. 3. 1947.

9. Odraz politických událostí před a po Únoru 1948

9.1 Propagace nebo propaganda?

Rozdíl mezi propagací a propagandou je zřejmý. Ale přesto se zde pokusíme o vlastní stručnou definici. Účelem propagace by mělo být šíření dobrého jména a dalších informací bez jiného postranního úmyslu, mělo by jít dnešním slovníkem řečeno o kvalitní reklamu. Propaganda je rovněž reklamou, ale její kvalita klesá úměrně se zapojením organizací, které se jejím prostřednictvím chtějí zviditelnit a zneužít tak původně propagovanou věc.

Na mnoha místech jsme už narazili na tento problém, a sice zda se symbolu utrpení a výstavby Lidic nepoužívalo (a tudíž nezneužívalo) k jiným účelům než daným Společnosti statutem. Tím je míněno v prostředí poválečného Československa zejména k účelům protěžujícím lidovou demokracii a socialismus. Odpověď zní ano. Levicově orientovaní novináři a komunističtí politici určitě vědomě používali Lidic jako obrazu ukázkově budované socialistické obce. Nakolik bylo ale podobné konání cílené a vědomé ze strany Společnosti a lidických žen zůstane zřejmě navždy otevřené. Dokladů o přímé komunistické rétorice v korespondenci vyšlé z kanceláře Společnosti je skutečně málo. Dokonce se zdá, že se takovému zatížení Společnost vyhýbala. Účast lidických žen na podpoře komunistické strany je zřejmá především díky novinovým článkům. Tím ale nevyslovujeme žádné pohoršení nebo dokonce odsouzení lidických žen. Je naprosto pochopitelné v jejich životní situaci, že se přiklonily na stranu komunistické strany. Sovětská armáda ženám umožnila návrat do vlasti a přístup komunistů jim připadal nejbližší. Nechtěly pravděpodobně ze zcela zřejmých důvodů podporovat politické strany spojené s Mnichovem a druhou republikou.

V této podkapitole bychom proto chtěli ukázat na některých případech, jak se ideologická propaganda související s Lidicemi objevovala v dokumentech a v tisku. Některé případy by se mohly zdát úsměvné, ale jen do té chvíle, než čtenář domyslí postupnou degradaci symbolu lidické tragédie a jejího zneužívání komunistickou mocí především v poúnorovém Československu.

Pravdou je, že samotná Společnost z neznámého důvodu prakticky nepoužívala slovní zásobu blízkou ideologické propagandě komunistické strany, a to ani po Únoru 1948. Slovo prakticky znamená, že přece jen v její korespondenci nalezneme nějaké podobné, ale velmi slabé projevy. Nedosahují takové šíře a síly, jakou projevovali ve svých článcích novináři a funkcionáři té doby. Překvapením je také absence soudružského oslovení a

jiných obvyklých frází užívaných nejen v písemném styku. Důvod, proč se tak nedělo, se můžeme pouze dohadovat. Je pravděpodobné, že Společnost s ohledem ke svému zvláštnímu poslání nechtěla a možná ani nemohla působit jako zastánce pouze jednoho politického směru. Vždyť ve členském shromáždění, a tím pádem i ve správním výboru, byli přítomni lidé napříč tehdejší politickou i společenskou strukturou. Pro tuto domněnku také svědčí stálá účast církve, československé nebo katolické, na národních poutích. Na schůzi členského shromáždění v prosinci 1950 byl zvolen členem správního výboru pražský biskup Církve československé Miroslav Novák, který byl členem Společnosti od roku 1948, místo jednoho z vyloučených členů.

Jeden takový případ, kdy se Společnost vyjadřovala k výstavbě Lidic za použití „dobového slovníku“, byl již citován v osmé kapitole.¹⁹⁷ Šlo ze strany Společnosti o obranu postupu prací v Lidicích vůči kritickému dopisu Zemské osvětové rady v Brně ze srpna 1948. Ve své odpovědi varuje před nesprávnou kritikou, jež by byla vhod „živlům, kteří by rádi viděli v budování našeho státu jen neúspěchy a chyby“.¹⁹⁸ Přesto to nejsou silná slova, která se proti nepřátelům republiky tehdy běžně používala. Pádněji se Společnost vyjádřila v prohlášení učiněné k emigraci člena Společnosti, mjr. Horáka.¹⁹⁹ Horák je zde vyličen jako povýšený člověk, který se „spojil s kapitalistickými reakcionáři, jichž okázalým způsobem života se dal oslniti“. Jeho odchod do emigrace považovala Společnost za „zradu na svaté památce Lidic a na národu“. Dále bychom už mohli najít pouze málo podobných invektiv v materiálech Společnosti. Společnost skutečně, pokud chtěla Lidice nějakým způsobem zviditelnit, činila tak ve velmi korektní formě. Vyzdvihovala pohnutou minulost obce, její mírový charakter a právo na budoucnost pro lidické ženy a děti.

Kromě listinného materiálu, jehož autorem byla Společnost, lze využití symbolu Lidic ukázat na korespondenci adresované Společnosti. První ukázkou je žádost kladenské cestovní informační služby, aby Společnost zaslala kvalitní fotografie Lidic pro připravovaný prospekt o Kladensku. Informační služba požadovala fotografie, které by vyhovovaly potřebám člověka současné, nové doby, člověka lidově demokratického státu. Tato představa vylučovala negativní fotografie zničených Lidic. Služba svůj požadavek uzavírá: „Dnešní turista je pracující člověk, je tvůrcem nových společenských poměrů, má proto živý vztah

¹⁹⁷ Viz kapitola 8.3.

¹⁹⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 20, inv. č. 103, Informační služba, Odpověď Společnosti Zemské osvětové radě v Brně, 5. 8. 1948.

¹⁹⁹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, inv. č. 12, Zápisy ze schůze správního výboru 25. 5. 1948, příloha č. 12, Prohlášení Společnosti pro obnovu Lidic k Josefu Horákovi. Srov. přílohu č. 7.

i k současnému hospodářskému a sociálnímu životu kraje svého rekreačního pobytu. Dnešní člověk není již sběratelem kuriozit, jeho zájmy nejsou totožné se zájmy turisty minulého století.“

Jiným dokladem, už výše citovaným, může být zaslaný výsledek porady mezi Československým výborem obránců míru a Svazu protifašistických bojovníků o podobě národní pouti k 10. výročí lidické tragédie.²⁰⁰ Cíl využít toto výročí k agitaci za lidové hlasování k otázce remilitarizace Německa a podpisu paktu pěti velmocí je jasným důkazem. V květnu 1952 opět Svaz protifašistických bojovníků poslal Společnosti další připomínky k připravovanému 10. výročí, tentokrát k nové úpravě výstavy v lidickém muzeu.²⁰¹ Výstava by měla podle názoru Svazu ukázat odhodlaný protifašistický postoj lidických obyvatel a účast některých z nich v zahraničním odboji (přitom byl Josef Horák vyloučen ze Společnosti a osud Josefa Stříbrného byl rovněž v rámci československé armády těžký). Kromě toho by však bylo žádoucí poukázat na sociální rozvrstvení Lidic, tzn. třídně uchopit toto téma, aby bylo jasné, že v Lidicích bydleli převážně dělníci, horníci a malozemědělci. Svaz ještě navrhoval zařadit doklady mírových projevů demokratických Němců, tedy spřátelené Německé demokratické republiky. Zajímavě vše shrnuje pasáž o novém uspořádání dokumentů v muzeu: „Fotografická a listinná dokumentace musí být v muzeu uspořádána nově na základě této politické linie. To neznamena vyloučit pietnost, ale dát jí politickou náplň.“

V kontrastu s těmito příklady stejně jako s následujícími články v tisku stojí článek uveřejněný v Právu lidu po národní pouti v roce 1946. V tomto příspěvku je totiž zcela otevřeně kritizováno zneužití národní pouti komunistickou stranou. Podle autora článku komunisté úplně ovládli organizaci pouti, pouze oni drželi čestnou stráž u hrobu lidických mužů a někteří jejich řečníci využili svých vystoupení k „nemístné agitaci“.²⁰² K této kritice, která nebyla určitě zcela neoprávněná, si je nutné uvědomit, že Právo lidu bylo tribunou sociálních demokratů. Přesto jsou překvapující dva body, prvním je, pokud připustíme přinejmenším částečnou pravdivost článku, odvaha komunistické strany takto využít lidické

²⁰⁰ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 29, inv. č. 179, Dopis Čs. výboru obránců míru Společnosti (nebyla uvedena datace, květen 1951). Viz také kapitola 10.3.

²⁰¹ SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 32, inv. č. 184, Dopis Svazu protifašistických bojovníků Společnosti, 14. 5. 1952.

²⁰² Stín a rub smuteční slavnosti, Právo lidu, 13. 6. 1946.

národní pouti ke svému účelu, a druhým pak odvaha autora článku k otevřené kritice vzhledem k politické situaci.

Ve velké míře převažovaly články, které Lidice uchopovaly jako dobře využitelný motiv. Pochopitelně ne ve všech jde o zřetelnou propagandu komunismu, může se také jednat o přidání rovnítka mezi Lidice a například světový boj za mír apod. Nelze však popřít, že většina článků vyzdvihuje vyspělou výstavbu Lidic, čímž jejich autoři stavěli do popředí Československo jako moderní stát dosahující úrovně západních států.

Jestliže ještě v předešlých letech byla po neúspěchu jednání s *Lidice Memorial Committee* uznávána zahraniční pomoc jiných spolků, především britského *Lidice shall live*, pak autor článku ze 13. dubna 1949 konstatuje, že „zásluhou vlády vyrůstají nám nové Lidice. Stavíme si je sami. Z těch četných sbírek, které byla konány v různých státech na jejich vybudování, jsme nedostali nic“.²⁰³ V ostatním tisku mohl tehdejší čtenář narazit na podobné informace, ačkoliv tam byla přece jen přiznávána pomoc britských horníků. Stavba Lidic zde dokazuje „budovatelskou práci“ československého lidu, Lidice budou „všemi technickými vymoženostmi vybavenou socialistickou obcí“ a také důkazem, „jak buduje socialismus“. Všechna uvedená sousloví se často s menšími změnami opakovala, nemluvě o rozšířené praxi vytisknout v rozmezí několika dní tentýž článek (někdy s malou obměnou) v jiném deníku.

Více než častým jevem bylo využití Lidic jako symbolu míru. Nejen, že k tomuto přirovnání přistupovali novináři, ale také lidické ženy ve svých různých projevech a prohlášeních volaly po světovém míru kvůli tomu, aby se už nikde neopakovaly nové Lidice. Na tom jistě není nic divného, ale tato prohlášení nebo články v tisku se zároveň stavěly na stranu lidově demokratických států a Sovětského svazu jako v případě korejské války.

V mírovém svolání lidických žen z jara 1949 se mimo jiné praví toto: „Poslední strašná válka vzala nám domovy, muže a děti, Sovětský svaz a jeho Rudá armáda dala nám životy, vrátila nám vlast s lidově demokratickým řádem. Dala nám svobodu a mír. Proto naše místo je s celým národem po boku SSSR v táboře míru a pokroku.“²⁰⁴

Jiným příkladem může být příspěvek lidické ženy Miloslavy Hroníkové pod názvem „Znám nacisty z Ravensbrücku“, který byl otištěn v Rudém právu. Ocituje závěr tohoto článku: „Já, jedna z lidických žen, protestuji proti vyzbrojování západního Německa. Musíme

²⁰³ Budujeme nové Lidice, Hlas revoluce, 13. 4. 1949.

²⁰⁴ Mírové svolání lidických žen, Rudé právo, 12. 4. 1949.

se ještě víc přimknout k Sovětskému svazu, který všemi silami hájí mír. Pod vedením velkého Stalina dojdeme ke štěstí, trvalému míru.“²⁰⁵

Bylo by samozřejmě možné dále poukázat na množství jiných článků. Výše uvedené citace jsou však dostatečným důkazem pro to, jak se mohla propagace Lidic přeměnit v propagandu. Samozřejmě nejen komunismu.

9.2 Vliv politických změn na Společnost

Společnost pro obnovu Lidic byla velice zvláštním a jaksí nesourodým prvkem ve vznikajícím lidově demokratickém státě. Díky její podřízenosti státním institucím, ministerstvu vnitra, respektive Krajskému národnímu výboru v Praze, bylo nevyhnutelné, aby postupné změny zasáhly rovněž ji. Mnohé záležitosti, které s tímto souvisí, byly již v této práci nastíněny. Přesto je nutné se k nim vrátit a uvést je v další souvislosti.

Ačkoliv existovala od počátku silná tendence co nejvíce přimknout Společnost ke státnímu aparátu a mít ji pod kontrolou, měla vláda a později ústředí komunistické strany svým způsobem strach, aby se Společnost této kontrole nevymkla. Je to logické, především s ohledem na zahraniční kontakty a velké finance, které si vyžadovala stavba a jiné aktivity Společnosti. Dokladem o stálé kontrole financí jsou účetní uzávěrky a schvalování rozpočtů, v rámci toho je možné zaregistrovat upomínání ze strany ministerstva vnitra o šetrnost.

Únor 1948 se nejrychleji projevil v úmyslech mnoha lidí nesouhlasících se současnou situací opustit Československo. Celkem dramatické prohlášení členského shromáždění k emigraci mjr. Josefa Horáka bylo už popsáno. Podobně byl členství zbaven také mjr. Josef Stříbrný, který byl propuštěn z armády, a poslanec Ústavodárného shromáždění Julius Firt, člen Československé strany národně socialistické. Za války působil v Československé národní radě v Británii a díky členství v *Lidice shall live Committee* se stal také členem Společnosti v průběhu roku 1947. Rovněž tak byl vyloučen bývalý ministr pošt Msgr. František Hála, lidovecký poslanec, který společně s dalšími protestujícími ministry podal v únoru 1948 demisi. Při pokusu o přechod hranic byl zatčen a doživotně internován. Jednání těchto dvou

²⁰⁵ Znam nacisty z Ravensbrücku, Rudé právo, 10. 4. 1951.

poslanců vyjadřovalo podle Společnosti „nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému režimu“.²⁰⁶ Za rozhodnutím o jejich vyloučení stál ministr Nosek.

Jasnou ukázkou nové, poúnorové zahraniční politiky jsou proměněné zahraniční kontakty zejména se spolky ve Velké Británii a Spojených státech. Vina na neúspěchu jednání ležela podle názoru Společnosti vždy na zahraničních partnerech, nikoliv na ní samotné.

Emigrace Josefa Horáka, vyloučení poslance Julia Firta, přenesení působnosti na krajské národní výbory, zákon o vydávání neperiodických publikací, ochabování styků se západními státy – tyto všechny vyjmenované události nebo okolnosti mají společného jmenovatele a tím je Únor 1948. Přitom nelze paušálně konstatovat, že vina leží pouze na komunistické straně a že zmíněné události jsou pouze výsledky února. Postup vedoucí k dílčím cílům, jakým byl například naprostý dohled nad edičními plány a nad nakladatelstvími, byl v komunistické straně vytyčen již daleko dříve. Byla to snaha, prostupující všemi sektory státní správy, co nejvíce se přiblížit stalinskému modelu.²⁰⁷ Bohužel díky takovým zásahům vlády a ústředí KSČ se značně omezil prostor, v němž Společnost mohla vykonávat své úkoly, jak ukáže poslední kapitola. Existence Společnosti se tím stala závislá na rozhodnutí vyšších míst, třebaže podle vládního nařízení mělo spíše dojít k usnesení členského shromáždění o jejím zrušení. Ministerstvo vnitra mělo přikročit k likvidaci v krajním případě.

²⁰⁶ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 3, Zápisy ze schůze správního výboru 17.12.1948, Rozhodnutí předsedy Společnosti, 8. 5. 1948.

²⁰⁷ Knapík, Jiří: Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948-1950. Praha, Libri 2004, s. 189-194.

10. Zrušení Společnosti

Se stálou existencí Společnosti se nepočítalo od počátku jejího vzniku. Vládním nařízením o jejím statutu bylo likvidací původně pověřeno ministerstvo vnitra a ministerstvo financí. Po přijetí zákona o krajském zřízení v prosinci 1948 a zejména po vydání vládního nařízení o přesunech ve státní správě v dubnu 1949 se nově zřízený Krajský národní výbor v Praze, který byl pokračovatelem Zemského národního výboru v Praze, stal hlavním nadřízeným Společnosti díky přenesené působnosti ministerstva vnitra. Byl to tedy Krajský národní výbor, jenž byl napříště pověřen možnou likvidací Společnosti. Moment likvidace měl nastat po splnění všech úkolů určených statutem. Přičemž hlavním úkolem byla myšlena výstavba obce a poskytnutí zabezpečení a domova navrátilcům se lidickým, popř. ležáckým obyvatelům. V roce 1952 pak došlo podle vládního usnesení k definitivnímu přenesení výstavby na stát, přímým investorem stavby se stal Krajský národní výbor a Společnost tak byla zbavena výkonu své hlavní činnosti. Odtud byl už pouze malý krok k úmyslu ji zrušit.

Zmíněné vládní usnesení nařídilo ministerstvu vnitra přizpůsobit činnost Společnosti těmto změnám. Na schůzi členského shromáždění konané 5. července 1951 ministr Nosek tlumočil přítomným, že toto přenesení činnosti bude směřovat do „oblasti kulturně propagační a ideově politické“.²⁰⁸ Na návrh výboru *Lidice shall live* vytvořit v Lidicích růžový sad reagovala československá strana založením *Československého výboru Sadu přátelství a míru*. Výbor tak prakticky přejal další činnost náležející do působnosti Společnosti, která se tím dostala na okraj dění a neměla příliš šancí zasahovat do momentálně živých styků se zahraničím. Ačkoliv Společnost v roce 1950 zvolila obnovené, nikoliv zcela nové předsednictvo a správní výbor, schůze správního výboru i členského shromáždění počaly převedením výstavby na KNV řádnout. Velký podíl na pokračující stagnaci mělo úmrtí ministra Václava Noska v červenci 1955, neboť post předsedy už zůstal neobsazen. Těchto všech aspektů si byl dobře vědom Sekretariát ÚV KSČ i *Československý výbor obránců míru*, který se stále pořadatelsky podílel na výročních manifestacích, při jednání o dokončení výstavby Lidic v roce 1956. Výbor obránců míru navrhoval, aby ministr vnitra Rudolf Barák předal vládě nejpozději do 30. června tohoto roku návrh zákona na zrušení Lidic.²⁰⁹ Ovšem postup ministerstva vnitra nebyl ani v tomto případě příliš rychlý.

²⁰⁸ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 23, inv. č. 138, Zápis ze schůze správního výboru 5. 7. 1952.

²⁰⁹ NA Praha, fond Sekretariát ÚV KSČ 1954 - 62, sv. 95, arch. j. 109/13. Schůze sekretariátu ÚV KSČ 3. 4. 1956, „Využití symbolu Lidic v boji za mír a zpráva o stavu Sadu přátelství a míru v Lidicích a návrhem na dostavbu Lidic“, příloha III.

Návrh vládního usnesení o zrušení Společnosti byl projednán a schválen 17. září 1958.²¹⁰ Likvidace Společnosti se měla uskutečnit ke dni 31. prosince 1958 a měla proběhnout za dohledu KNV v Praze, zůstatek financí Společnosti měl převést do státního rozpočtu. Zbývající úkoly, jimiž bylo podávání informací o zničených obcích, veřejná osvětová činnost, udržování styků se zahraničím, vydávání publikací a péče o pietní území, byly rozděleny mezi *Československý výbor Sadu přátelství a míru*, *Ústřední výbor Svazu protifašistických bojovníků* a Místní národní výbor Lidice. Stanovisko úřadu předsednictva vlády k návrhu usnesení se opíralo mimo jiné o skutečnost, že Společnost už neexistovala ve formách, jaké jí byly určeny zákonem. Kromě neobsazeného místa předsedy se už také nescházelo členské shromáždění a správní výbor. Veškeré záležitosti vyřizovala kancelář Společnosti, již stále vedl generální tajemník František Knor.

Likvidace ale nepostupovala takovým tempem, které by zaručilo její konec k určenému datu. KNV přesunul limit likvidace k 31. březnu 1959, ale ani ten nebyl dodržen. V této době už Společnost hospodařila jen s velmi malým obnosem, který byl určený na běžné výdaje a mzdy, a pro jeho nízkou hodnotu žádala o státní příspěvek k pokrytí výplat apod.²¹¹ Např. ke dni 3. dubna 1959 měla k dispozici hotovost 4 897,- Kčs a potřebovala přes 6 500,- Kčs, aby byla schopná uhradit poplatky a platy za duben a květen. KNV ji poskytl příspěvek 7 000,- Kčs s doporučením, aby s financemi nakládala velmi opatrně a ke skončení likvidace podala závěrečné vyúčtování. Předávání archivu a dalších písemností se protáhlo do konce roku 1959. Fakticky Společnost zanikla počátkem roku 1960, kdy byla rovněž dokončena výstavba Lidic.

Přesto i se zrušením Společnosti, jako po celou dobu jejího působení a výstavby Lidic, nastal určitý rozpor. A sice že dodnes lze vyhledat v doposud všech platných zákonech a nařízeních dva ustavující zákony o Společnosti jako platné a nezrušené.

²¹⁰ Viz příloha č. 5.

²¹¹ SOA Praha – SOKA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 67, inv. č. 283, Žádost Společnosti ke KNV v Praze o příspěvek, Odpověď KNV, 23. 4. 1959.

Závěr

Poválečná situace Československa si vyžádala mnoho, často velmi diskutabilních úprav státní správy. O jedné z nich se však žádné spory nevedly, jednalo se o rozhodnutí československé vlády obnovit okupanty zničenou obec Lidice. Nový domov měl být dán 143 navrátilivším se lidickým ženám a 17 dětem.

Péči o tyto lidické obyvatele, organizací stavebních prací a dalšími neméně důležitými úkoly byl v roce 1945 prozatím pověřen Přípravný výbor Společnosti pro obnovu Lidic. Sama Společnost pro obnovu Lidic byla po zdoluhavém legislativním procesu zřízena přijetím zákona a vládního nařízení v září 1946. Tyto dvě právní normy upravovaly pravomoci Společnosti a státní dohled, jenž byl nařízen ministerstvu vnitra. Struktura Společnosti byla obdobná jako u jiných korporací, sestávala z předsednictva, správního výboru a členského shromáždění. Předsedou byl jmenován ministr vnitra Václav Nosek. V roce 1949 byla působnost ministerstva vnitra ve věci Společnosti přenesena na Krajský národní výbor v Praze.

V této práci jsme se snažili poukázat na stěžejní činnosti Společnosti v souvislosti s měnícím se politickým ovzduším československého státu. Její působnost byla velmi široká, a proto bylo nutné se soustředit pouze na některé aspekty činnosti. Zvolili jsme nakonec tři hlavní okruhy, a sice výstavbu obce, zahraniční kontakty a propagační činnost. Za tímto výběrem se skrýval záměr prostřednictvím těchto dílčích témat ukázat, jak byla existence Společnosti ovlivňována celkovou politikou československé vlády a komunistické strany a jak vnitřní politika státu pokulhávala za sliby a velkolepými plány na výstavbu obce. Domníváme se, že se nám alespoň částečně podařilo odraz tohoto spíše negativního vlivu reflektovat.

Úsilí podmanit si Společnost a symboliku Lidic do státního vlastnictví bylo očividné. Přesto bylo obdivuhodné odhodlání Společnosti nezneužívat Lidic k ideologické propagandě, možná i z tohoto důvodu se vzdala rozhodujícího podílu na organizaci výročních národních poutí. Na rozdíl od ní však ostatní státní i polostátní instituce (Svaz protifašistických bojovníků a Československý výbor obránců míru), stejně jako spřízněný tisk zneužívaly symboliku Lidic k propagování socialismu a boje za světový mír.

Jsmo si vědomi rozsáhlého materiálu fondu Společnosti pro obnovu Lidic, který by si jistě zasloužil dalšího bádání, ať v duchu pokračování našeho tématu, nebo v jiném, například více ekonomickém pohledu na činnost Společnosti.

Prameny

Archivní prameny:

SOA Praha – SOKA Kladno, fond **Společnost pro obnovu Lidic** (1909) 1946-1959 (1960).

NA Praha, fond **Ministerstvo vnitra - referát „L“**, k.č. 1, 2, 4, 7, 32, 33, 35, 37.

NA Praha, fond **Ministerstvo vnitra – tajné**, k. č. 10, č. inv. 146.

NA Praha, fond **Sekretariát ÚV KSČ 1954-62**, sv. .95, arch. j. 109/13.

NA Praha, fond **Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna**, k. č. 2786, sign. 15.08/5.

NA Praha, **fond Václav Nosek**. KODEŠ, J.: Charakteristika fondu. Katalog fondu Václav Nosek.

Dobové publikace o Lidicích

Lidice shall live. Published by Czechoslovak.British Friendship-Club 1942.

...a muži byli zastřeleni. Praha, Společnost pro obnovu Lidic 1946.

Lidická tryzna: Projevy učiněné dne 10. června 1945 v Lidicích. Praha, Ministerstvo informací, 1. vyd. 1945.

KROPÁČ, František: Zločin v Lidicích. Román – skutečnost. Praha, Společnost pro obnovu Lidic 1946.

LOUDA, Vlastimil: Lidice. Čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv. Praha, Ministerstvo vnitra, 1. vyd. 1945. 3. vyd. 1946.

MERHOUT, Cyril: Lidice. Praha, Ministerstvo informací 1945.

Dobový tisk

Hlas revoluce, 13. 4. 1949; 6. 1. 1956.

Informační služba, 21. 8. 1947

Lidové noviny, 31. 5. 1949.

Mladá fronta, 22. 11. 1946; 10. 6. 1949.

Národní osvobození, 1. 11. 1947.

Práce, 23.11.1945; 7. 1. 1946; 30. 11. 1946; 15. 2. 1947; 14. 8. 1947

Právo lidu, 13. 6. 1946; 14. 1. 1947.

Průboj, Ústí nad Labem, 2. 7. 1957.

Rudé právo, 14. 8. 1946; 13. 4. 1948; 12. 4. 1949; 10. 4. 1951.

Svoboda, 28. 3. 1946; 11. 4. 1946; 11. 6. 1949.

Svobodné noviny, 21. 3. 1946.
Stráž lidu, Olomouc, 5. 7. 1957.
Stráž severu, 10. 6. 1949.
Zemědělské noviny, 24. 12. 1946; 17. 7. 1948; 1.6.1949.

Veškeré citované články v dobovém tisku čerpány z SOA Praha – SOkA Kladno, fond Společnost pro obnovu Lidic, k. č. 98-103. Výstřižkový archiv.

Internetové prameny

Poslanecká sněmovna České republiky, **Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna**. [Citace ze dne 28. 10. 2006] Dostupné z <<http://www.psp.cz/eknih>>

Zákony a nařízení

Veškeré použité normy dostupné z: <<http://www.lexdata.cz>>

Zákon č. 187/1946 Sb. o zřízení Společnosti pro obnovu Lidic.

Vládní nařízení č. 188/1946 Sb. o statutu Společnosti pro obnovu Lidic.

Zákon č. 208/1948 o některých opatřeních k obnově Lidic.

Zákon č. 94/1949 o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací.

Vládní nařízení č. 116/1949 o dalších přesunech ve veřejné správě.

Literatura

AMORT, Čestmír: Heydrichiáda. Praha, Naše vojsko 1965.

BRANDES, Detlef: Češi pod německým protektorem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha, Prostor 2000. ISBN 80-7260-028-1

HANZLÍK, František: Únor 1948. Výsledek nerovného zápasu. Praha, Prezon 1997.

HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Praha, Univerzum Praha 1990. ISBN 80-85207-01-X

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Praha, Barrister & Principal 2001. ISBN 80-85947-75-7

KAPLAN, Karel: Zpráva o zavraždění generálního tajemníka. Praha, Mladá fronta 1992. ISBN 80-204-0269-1

KÁRNÍK, Zdeněk: Lidice. Středisko státní památkové péče 1982.

KÁRNÝ, Miroslav: „Heydrichiaden“: Widerstand und Terror im „Protektorat Böhmen und Mähren“. In Von Lidice bis Kalavryta. Berlin 1999, s. 51-63.

KLEMENTOVÁ, Jitka: Václav Nosek. Praha, Práce 1987.

KNAPÍK, Jiří: Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948-1950. Praha, Libri 2004. ISBN 80-7277-212-0

KONOPKA, Václav: Zde stávaly Lidice. Praha, Naše vojsko 1978.

KURAL, Václav: Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938 – 1945). Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1994. ISBN 80-85 864-04-5

JANÁK, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – DOBEŠ, J.: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-709-1

MACKOVÁ, Jolana. – ULRYCH, Ivan: Osudy lidických dětí. Praha, V ráji 2003. ISBN 80-903163-9-5

MARIÁNKOVÁ, Jana a kol.: Lidice 1942-2002. Soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí. Libice nad Cidlinou, VEGA-L 2002. ISBN 80-7276-036-X

MASTNÝ, Vojtěch: Protektorát a osud českého odboje. Praha, Eurolex Bohemia 2003. ISBN 80-86432-56-4

NAUMANN, Uwe (ed.): Lidice. Ein böhmisches Dorf. Frankfurt am Main, Rödeberg-Verlag 1983. ISBN 3-87682-763-9.

STEHLÍK, Eduard: Lidice. Příběh české vsi. Praha, V ráji 2004. ISBN 80-86758-13-3

ŠNOBL, Jan: Lidice žijí. Orego 1997. ISBN 80-86117-05-7

Přílohová část

Příloha č. 1 Zákon č. 187/1946 Sb. ze dne 13. září 1946, kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic.

Příloha č. 2 Vládní nařízení 188/1946 Sb. ze dne 18. října 1946 o statutu Společnosti pro obnovu Lidic

Příloha č. 3 Zákon č. 208/1948 Sb. ze dne 20. července 1948 o některých opatřeních k obnově Lidic

Příloha č. 4 Členové Společnosti pro obnovu Lidic (jmenování a volba v roce 1946)

Příloha č. 5 Návrh vládního usnesení o zrušení Společnosti pro obnovu Lidic.

Příloha č. 6 Nalezené lidické děti

Příloha č. 7 Prohlášení Společnosti pro obnovu Lidic k emigraci mjr. Josefa Horáka

Příloha č. 1

187/1946 Sb.

Zákon ze dne 13. září 1946, kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

(1) Zřizuje se Společnost pro obnovu Lidic jako právnická osoba veřejného práva se sídlem v Praze.

(2) Účelem Společnosti jest především vybudovati Lidice, dáti nový domov lidickým ženám, vrátivším se z koncentračních táborů, a jejich dětem v rámci této obce, jakož i obyvatelům Ležáků a osobám, které v souvislosti se zničením Lidic a Ležáků byly v koncentračních táborech nebo byly zavlčeny, pokud se ještě vrátí, postarati se o uctění památky obětí nacistických zvěrstev, zejména v Ležákách, a obnoviti Lidice tak, aby se staly trvalým symbolem spojení všech demokratických sil, které spolubudovaly mezinárodní jednotu ke zdolání fašismu. Po dosažení tohoto účelu může Společnost přispěti k obnově dalších obcí a jejich částí, pokud byly zničeny kvůli okupantů, a k podpoře jejich obyvatelů, kteří byli zničením poškozeni.

(3) Na činnost a hospodářství Společnosti dozírá krajský národní výbor.

§ 2

(1) Pro účely vybudování zničených obcí nebo jejich částí (§ 1, odst. 2) lze provésti vyvlastnění podle opatření Stálého výboru ze dne 16. listopadu 1938, č. 291 Sb., o vyvlastnění a o některých jiných opatřeních k účelům hospodářského přebudování státu nebo dočasného hospodářského zajištění nezaměstnaných osob, ve znění vládních nařízení ze dne 21. března 1942, č. 109 Sb., a ze dne 27. prosince 1944, č. 289 Sb.

(2) Na návrh Společnosti může země převzítí provedení jednotlivých jejích úkolů, schválí-li příslušnou dohodu ministerstvo vnitra.

§ 3

(1) Jméno Společnosti tvoří zejména majetkové podstaty, přikázané jí ministrem vnitra a určené pro účely uvedené v § 1, odst. 2, dále výtěžky veřejných sbírek, dary, dědictví a odkazy.

(2) Náklady spojené s činností Společnosti, pokud k jejich úhradě nestačí prostředky podle odstavce 1, uhradí se příspěvky ze státních a jiných veřejných prostředků poskytovaných krajským národním výborem.

(3) Společnost jest osvobozena od poplatků a dávek za úřední úkony ve věcech správních, jakož i od obecní dávky z přírůstku hodnoty nemovitostí. Bezúplatná nabytí a poskytnutí Společností, jakož i listiny o tom zřízené, nejsou podrobeny dani z obohacení ani poplatkům; její jmění nepodléhá poplatkovému ekvivalentu.

§ 4

Složení, ustavení, činnost, organizaci a zánik Společnosti upraví statut, který vydá vláda nařízením.

§ 5

Všechny úřady a orgány veřejné správy jsou povinny podporovati v mezích své působnosti Společnost v její činnosti.

§ 6

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Dr. Beneš v. r.

Gottwald v. r.

Nosek v. r.

Příloha č. 2

188/1946 Sb.

Vládní nařízení ze dne 18. října 1946 o statutu Společnosti pro obnovu Lidic.

Vláda republiky Československé nařizuje podle § 4 zákona ze dne 13. září 1946, č. 187 Sb. , kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic:

§ 1

Pro Společnost pro obnovu Lidic, zřízenou zákonem č. 187/1946 Sb. , se vydává připojený statut, jenž je součástí tohoto nařízení.

§ 2

Toto nařízení nabývá účinnosti zároveň se zákonem č. 187/1946 Sb. ; provede je ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.
Dr. Zenkl v. r.
Laušman v. r.
Dr. Šrámek v. r.
Řuriš v. r.
Ursíny v. r.
Zmrhal v. r.
Fierlinger v. r.
Dr. Pietor v. r.
arm. gen. Svoboda v. r.
Ing. Kopecký v. r.
Dr. Ripka v. r.
Hála v. r.
Nosek v. r.
Dr. Nejedlý v. r.
Dr. Dolanský v. r.
Dr. Procházka v. r.
Dr. Stránský v. r.
Majer v. r.
Kopecký v. r.
Dr. Franek v. r.
Lichner v.

Statut Společnosti pro obnovu Lidic.

§ 1

Název, sídlo a povaha Společnosti.

(1) Název zní "Společnost pro obnovu Lidic". Sídlem Společnosti je Praha.

(2) Společnost náleží do oboru působnosti ministerstva vnitra (§ 12).

§ 2

Účel.

(1) Aby bylo dosaženo účelu Společnosti, uvedeného v § 1, odst. 2 zák. č. 187/1946 Sb. , přísluší Společnosti vyvíjeti zejména tuto činnost:

1. opatřovati technické, finanční a právní podklady pro přípravné práce a provést obnovu Lidic, po případě dalších obcí a částí obcí, které byly okupanty zlovolně zničeny;

2. usilovati o to, aby původní obyvatelé obcí a částí obcí, o jejichž obnovu jde, a jejich pozůstalí, zvláště zavražděné děti, byli vypátráni a mohli se ubytovat v obnoveném domově;

3. věnovati péči všem obyvatelům zničených obcí a částí obcí, pokud potřebují pomoci, zejména úplně osiřelým dětem;

4. podávati úřadům, veřejnosti i jednotlivým zájemcům zprávy o všech otázkách, týkajících se zničených obcí a částí obcí a jejich vyvražděných nebo zavražděných obyvatelů;

5. získávati veřejnými přednáškami i jinak veřejnost domácí i cizí pro své snahy vhodnou a účelnou propagací;

6. zprostředkovati a udržovati styky a součinnost s obdobnými korporacemi a jednotlivci v cizině;

7. vydávati svým nákladem spisy o zničených obcích a částech obcí;

8. pořádati veřejné sbírky, výstavy a kulturní podniky ve prospěch účelu jí sledovaného.

(2) Společnost může, pokud je toho třeba k plnění jejích úkolů, míti zaměstnance v soukromoprávním poměru.

§ 3

Členové.

(1) Členy Společnosti jsou:

1. zavraždění obyvatelé Lidic a Ležáků starší 18 let, pokud se vrátili do vlasti;

2. obyvatelé jiných zničených obcí a osad starší 18 let, kteří se přihlásí za členy a budou za ně přijati;

3. země a zemským národním výborem určené správní okresy a obce, mající přímý vztah k zničeným obcím a částem obcí;

4. národní, zájmové a kulturní organizace, které se přihlásí za členy a budou za ně přijaty;

5. osoby fyzické a právnické, které budou se svým souhlasem zvoleny za členy (§ 6). Volba cizince za člena vyžaduje ke své platnosti souhlasu ministerstva vnitra, uděleného v dohodě s ministerstvem zahraničních věcí.

(2) Jednotlivé právnické osoby, uvedené v odstavci 1, vysílají do schůzí členského shromáždění po jednom svém zástupci, jehož zvolí podle platných předpisů.

§ 4

Orgány.

(1) Společnost má tyto orgány:

1. členské shromáždění (§ 6),

2. správní výbor (§ 7),
3. předsednictvo (§ 8),
4. předsedu (§ 9),
5. generálního tajemníka (§ 5, odst. 2, § 8, odst. 3, § 9, odst. 1 a 4, § 10, odst. 3),
6. odborné výbory vytvořené podle věcných oborů (§ 10).

(2) Funkce orgánů Společnosti jsou čestné. Společnost může však osobám, vykonávajícím tyto funkce, poskytnouti ze svých prostředků náhradu skutečných výloh.

§ 5 Tvoření orgánů.

(1) Členské shromáždění zvolí ve své první schůzi ze sebe předsedu Společnosti a ostatních 29 členů správního výboru. Volba předsedy vyžaduje ke své platnosti potvrzení vládou. Správní výbor je ustaven dnem, kdy vláda potvrdí volbu jeho předsedy.

(2) Správní výbor zvolí ze sebe 4 místopředsedy a generálního tajemníka.

(3) Členské shromáždění se usnese na potřebném počtu odborných výborů, stanoví obor jejich činnosti a zvolí pro každý výbor předsedu, jeho zástupce a ostatní členy. Výbor finanční (§ 10) zřízen býti musí.

(4) Správní výbor a odborné výbory se volí na dobu tří let. Způsob volby se upraví jednacím řádem (§ 6). Volené orgány vykonávají svou funkci až do doby, kdy se ustaví nově zvolený správní výbor.

(5) Prvního předsedu Společnosti jmenuje vláda, čtyři místopředsedy, generálního tajemníka a ostatní členy prvního správního výboru ministr vnitra. Tento správní výbor zvolí předsedy odborných výborů, jejich zástupce a ostatní členy. Orgány jmenované, jakož i orgány volené jmenovaným správním výborem vykonávají své funkce až do doby, kdy se ustaví zvolený správní výbor, po případě odborné výbory zvolené podle odstavce 3. Volby je provést do jednoho roku ode dne, kdy byl jmenován předseda Společnosti.

(6) Provinil-li se funkcionář Společnosti hrubě proti svým povinnostem, může býti po vyšetření věci na návrh správního výboru zbaven své funkce členským shromážděním (§ 6, odst. 2, písm. d)).

§ 6 Členské shromáždění.

(1) Členské shromáždění koná schůzi aspoň dvakrát do roka.

(2) Členskému shromáždění přísluší mimo působnost uvedenou v § 5, odst. 1 až 3:

- a) schvalovati rozpočet a závěrečné účty (§ 11);
- b) schvalovati jednací řád podle návrhu správního výboru. Pro dobu, než se tak stane, platí zatímní jednací řád, na němž se usnese správní výbor;
- c) schvalovati podrobnější předpisy organizační, vypracované správním výborem;
- d) usnášeti se na opatřeních zásadního významu v oboru působnosti Společnosti a její správy;
- e) voliti členy (§ 3, odst. 1, č. 5);
- f) usnášeti se na zrušení Společnosti (§ 13).

(3) K platnosti usnesení je - bez újmy ustanovení § 13 - třeba, aby byla přítomna alespoň jedna třetina členů a aby se usnesení stalo nadpoloviční většinou.

(4) Nesejde-li se tolik členů, aby se mohlo členské shromáždění platně usnášeti, buď svolána nová schůze do 15 dnů s tímž pořadem jednání. Na této nové schůzi může se členské shromáždění usnášeti za přítomnosti alespoň jedné pětiny členů. Jde-li však o usnesení, jež vyžaduje potvrzení vlády nebo ministra vnitra (§ 5, odst. 1 a § 11, odst. 4), může se členské shromáždění i v této druhé schůzi usnášeti jen za přítomnosti alespoň jedné třetiny členů. Jinak je třeba svolati k projednání těchto věcí do 8 dnů třetí schůzi členského shromáždění, jež se pak může usnášeti za přítomnosti alespoň jedné pětiny členů.

(5) Ustanovení odstavce 4 neplatí pro případ usnesení o zrušení Společnosti [odstavec 2, písm. f)].

§ 7 Správní výbor.

(1) Správnímu výboru přísluší činiti opatření ve věcech, které nejsou vyhrazeny jiným orgánům Společnosti.

(2) Dokud nebude svoláno členské shromáždění k ustavující schůzi, vykonává jeho působnost správní výbor, jmenovaný podle § 5, odst. 5.

(3) Pokud nebudou pro jednání správního výboru vydány podrobnější předpisy (§ 6, odst. 2, písm. b)), jest použití přiměřeně ustanovení § 6, odst. 3 a 4.

§ 8 Předsednictvo.

(1) Předseda se svými místopředsedy a generálním tajemníkem tvoří předsednictvo.

(2) Předsednictvu přísluší obstarávati běžné věci správy a činiti opatření ve věcech, které na ně přenesl správní výbor.

(3) Předsednictvo může pověřiti generálního tajemníka vyřizováním běžných věcí správy.

(4) K platnosti usnesení předsednictva je třeba, aby byla přítomna alespoň polovina členů a aby se usnesení stalo nadpoloviční většinou.

§ 9 Předseda.

(1) Předseda zastupuje Společnost navenek a podpisuje s generálním tajemníkem a dalším členem správního výboru jménem Společnosti všechny písemnosti, jimiž se Společnost zavazuje. Jiné listiny podpisuje sám, pokud tím nepověří generálního tajemníka.

(2) Předseda svolává a řídí schůze orgánů Společnosti kromě schůzí odborných výborů a rozhoduje v mezích schváleného rozpočtu o výdajích, které v jednotlivém případě nepřesahují částku 10 000 Kčs. Řídí práce Společnosti a dozírá na jejich řádný chod. Je služebním představeným zaměstnanců Společnosti.

(3) Je-li nebezpečí z prodlení, může předseda rozhodovati a činiti opatření v oboru působnosti jiných orgánů Společnosti, jest však povinen do 3 dnů oznámiti to předsednictvu a orgánu, o jehož působnost jde, v nejbližší jeho schůzi.

(4) Předsedu zastupují místopředsedové podle stáří, je-li zaneprázdněn nebo podjat. Jsou-li zaneprázdněni nebo podjati předseda i všichni místopředsedové, zastupuje předsedu generální tajemník. Ustanovení o podjatosti obsahuje jednací řád.

§ 10 Odborné výbory.

(1) Odborné výbory připravují věci, o nichž má jednati členské shromáždění, správní výbor nebo předsednictvo, a podávají jim odborné posudky. Vykonávají též dozorčí i jiné úkoly, uložené jim některým z těchto orgánů.

(2) Finanční výbor přezkoumává předběžně veškeré dispozice hospodářského a finančního dosahu a dozírá na správu jmění Společnosti.

(3) Předseda i generální tajemník se mohou zúčastniti schůzí všech odborných výborů s hlasem poradním.

§ 11 Finanční hospodářství.

(1) Správní rok Společnosti se shoduje se správním rokem státním. První správní rok končí dnem 31. prosince 1946.

(2) Nejpozději měsíc před počátkem nového správního roku sestaví správní výbor po poradě s finančním výborem rozpočet, v němž musí být vyrovnány příjmy a vydání očekávané ve správním roce, a to zvláště podle účelového určení a položek. Návrh rozpočtu schvaluje členské shromáždění.

(3) Nejpozději do 3 měsíců po skončení správního roku má správní výbor sdělati závěrečné účty o všech příjmech a vydáních za uplynulý správní rok. Doložené účty, přezkoumané finančním výborem, předloží s jeho vyjádřením správní výbor členskému shromáždění ke schválení.

(4) Usnesení členského shromáždění, jímž byl schválen rozpočet nebo závěrečné účty, vyžaduje ke své platnosti potvrzení krajského národního výboru. Zákonná působnost nejvyššího účetního kontrolního úřadu není dotčena.

§ 12 Dozor.

Krajský národní výbor se může kdykoli přesvědčiti o činnosti Společnosti způsobem, který uzná za vhodný, a učiniti opatření potřebná k odstranění zjištěných závad a k řádnému vedení správy.

§ 13 Zrušení Společnosti.

(1) Vláda může zrušiti Společnost, usnese-li se na tom členské shromáždění dvoutřetinovou většinou všech členů nebo navrhne-li to ministr vnitra. Opatření vlády o zrušení Společnosti vyhlásí ministr vnitra v Úředním listě republiky Československé.

(2) Likvidaci provede poslední finanční výbor za dozoru krajského národního výboru, jenž také rozhodne, které orgány Společnosti, v jaké formě a pod jakým označením mají dále veřejně působiti a jak se naloží se zbývajícím jměním Společnosti.

[Citace 1. 11. 2006] Dostupné z: <<http://www.lexdata.cz/web/lexdata.nsf>>

Příloha č. 3

208/1948 Sb.

Zákon ze dne 20. července 1948 o některých opatřeních k obnově Lidic.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

Do okruhu osob, uvedených v § 1, odst. 2, větě první zákona ze dne 13. září 1946, č. 187 Sb. , kterým se zřizuje Společnost pro obnovu Lidic (dále jen "Společnost"), náležejí také osoby, které v souvislosti se zničením Lidic nebo Ležáků byly v koncentračních táborech nebo byly zavraždeny.

§ 2

(1) Účelem vybudování zničených Lidic (§ 2, odst. 1 zák. č. 187/1946 Sb.) se rozumí také zřízení nových zemědělských podniků v obvodu obce Lidic na pozemcích, které nejsou nebo nebudou ve vlastnictví osob, uvedených v § 1, odst. 2 , větě první zák. č. 187/1946 Sb. a v § 1; vyňaty jsou pozemky, které mohou obdělávat jejich vlastníci ze sousedních obcí.

(2) Vyžaduje-li to účel Společnosti, provede se na její návrh povinné scelování pozemků v obvodu obce Lidic podle příslušných předpisů.

§ 3

(1) Společnost může k dosažení svého cíle upravit (§ 4) závazky ze zápůjček, uzavřených do 10. června 1942, které jsou knihovně zajištěny na nemovitostech v obvodu obce Lidic.

(2) Pokud nejde o pohledávky proti lidickým ženám, které se vrátily z koncentračních táborů, nebo jejich dětem, je třeba k platnosti úpravy předchozího souhlasu ministerstva vnitra.

§ 4

(1) Společnost může buď dluh vyrovnati, nebo jej převzít, nebo převzít jen jeho zúročení a umoření. Předmětem úpravy může být po případě jen část dluhu. Způsob úpravy dluhu určí Společnost.

(2) Převezme-li Společnost dluh nebo jeho zúročení a umoření smlouvou s věřitelem, úrokuje a umořuje dluh podle podmínek, které sjedná s věřitelem. Úroková sazba však nesmí být vyšší než 4 1/2 %, umořovací lhůta delší než 20 let a úroky z prodlení směřují být nejvýše 5 %. Příznivější podmínky pro dlužníka sjednané původním dlužníkem nejsou převzetím dluhu nebo převzetím jeho zúročení a umoření dotčeny. Převzetím dluhu bude Společnost v rozsahu převzetí plnit závazek dlužníka na jeho místě. Převezme-li Společnost smlouvou s dlužníkem jeho dluh nebo zúročení a umoření dluhu, nastoupí na místo dlužníka v rozsahu převzetí, aniž je třeba přivolení věřitele.

(3) Směrnice o provádění úpravy dluhu, pro Společnost závazné, vydá ministerstvo vnitra v dohodě s ministerstvy financí a spravedlnosti.

§ 5

(1) O úpravu dluhu může žádati jak dlužník, tak i věřitel u Společnosti do 3 měsíců ode dne vyhlášení tohoto zákona. K později podaným žádostem se nepřihlídně.

(2) Společnost zpraví o došlé žádosti neprodleně věřitele, po případě dlužníka.

(3) Na úpravu dluhu není právního nároku.

§ 6

(1) Společnost určí se schválením ministerstva vnitra, uděleným v dohodě s ministerstvem financí, celkovou částku pro úpravu dluhů podle tohoto zákona.

(2) V mezích prostředků k tomu určených má Společnost dbáti toho, aby dluhy byly upraveny, pokud možno, rovnoměrně se zřetelem na hospodářské a sociální poměry dlužníků.

§ 7

Při provádění úpravy dluhů je Společnost osvobozena od daně rentové. Listiny vystavené při provádění úpravy dluhů jsou osvobozeny od poplatků.

§ 8

(1) Ve sporu, v němž se vymáhá na lidických ženách, které se vrátily z koncentračních táborů, nebo na jejich dětech zaplacení pohledávky, přeruší soud řízení v kterémkoli období, osvědčí-li žalovaná strana, že jde o pohledávku ze zápůjčky podle § 3 a že zažádala o úpravu závazku z této zápůjčky (§ 5, odst. 1). Přerušení sporu trvá až do doby, kdy dojde k úpravě závazku, nejdéle však do 31. prosince 1950. Sejde-li s úpravy závazku nebo nedojde-li k úpravě do 31. prosince 1950, pokračuje se na návrh v přerušeném řízení.

(2) Ustanovení odstavce 1 platí přiměřeně pro odklad zajišťovacích a exekučních úkonů, jimiž se vymáhají pohledávky uvedené v odstavci 1.

(3) Do lhůt, jejichž uplynutí je spojeno s právní újmou, nelze počítati dobu, po kterou oprávněný nemohl uplatňovati své právo pro opatření podle ustanovení předchozích odstavců.

§ 9

Ustanovení §§ 3 až 8 platí obdobně o zápůjčkách uzavřených do 24. června 1942, které jsou zajištěny na nemovitostech v obvodu Ležáků.

§ 10

Společnost se považuje za zmocněnce lidických žen, které se vrátily z koncentračních táborů, a jejich dětí, jakož i obyvatelů Ležáků, kteří se vrátili nebo se ještě vrátí, pokud se proti nim uplatňují pohledávky uvedené v §§ 3 a 9.

§ 11

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr vnitra v dohodě s ministry financí a spravedlnosti a ostatními zúčastněnými členy vlády.
Gottwald v. r.

Dr. John v. r.

Zápotocký v. r.

Nosek v. r.

Příloha č. 4

Členové Společnosti pro obnovu Lidic (jmenování a volba v roce 1946)

a) členové ze zákona

lidické ženy: 140 členů

určení členové ze zákona:

1. Zemský národní výbor, Praha
2. Místní národní výbor Buštěhrad
3. Místní národní výbor Hřebeč
4. Místní národní výbor Makotřasy
5. Okresní národní výbor Kladno
6. Místní národní výbor Louka
7. Místní národní výbor Měřetice
8. Místní národní výbor Tisovec
9. Místní národní výbor Včelákov
10. Místní národní výbor Vrbatův Kostelec
11. Místní národní výbor Pavlovice
12. Okresní národní výbor Chrudim

b) přijatí členové:

1. Československá obec legionářská
2. Československý rozhlas s.s.r.o
3. Diecézní rada Církve československé
4. Rada starších Církve československé
5. Spojené ocelárny Poldi – Koněv
6. Svaz osvobozených vězňů a pozůstalých po obětech nacismu
7. Syndikát českých spisovatelů
8. Ústřední rada odborů
9. Všeobecný družstevní svaz pro Čechy a Moravu
10. Závodní rada podniku Kladno
11. Česká akademie věd a umění
12. Svaz národní revoluce

c) zvolení členové:

1. Josef David, předseda Ústavodárného národního shromáždění
2. Julius Firt, poslanec Ústavodárného národního shromáždění
3. Msgn. František Hála, ministr pošt
4. Mjr. Josef Horák
5. František Knor, generální tajemník Společnosti pro obnovu Lidic
6. Dr. František Kropáč, ministerský rada (MV)
7. Bohumil Laušman, ministr průmyslu
8. Evžen Löbl, sekční šéf ministerstva zahraničního obchodu
9. Václav Nosek, ministr vnitra
10. Dr. Vladimír Pelikán, min. rada sociální péče
11. František Pelikán, Včelákov u Chrudimi
12. Mjr. Josef Stříbrný
13. Antonín Bureš, Měřetice, Vrbatův Kostelec
14. Bohumil Čech, Karlovy Vary
15. František Kostink, zemědělský referent v Praze
16. Václav Malý
17. Josef Jaroš
18. Jaroslav Miller

Členové prvního správního výboru:

1. Václav Nosek, předseda
2. Josef David, místopředseda
3. Ladislav Kopřiva, místopředseda
4. JUDr. František Kropáč, místopředseda
5. Helena Leflerová, místopředseda
6. František Knor, generální tajemník
7. Bohumil Laušman
8. František Hála
9. Dr. Ing. František Kostink
10. arch. Jaroslav Mildorf
11. Josef Starý
12. Julius Firt
13. Evžen Löbl
14. Marie Kohlíčková
15. Miroslava Podohorová
16. František Procházka
17. Antonín Bureš
18. Antonín podrazský
19. Antonín Kutzer
20. Václav Cingl
21. Jaroslav Moravec
22. prof. dr. Václav Trkal
23. Václav Cipro
24. JUDr. František Radoš
25. A. Neumann
26. Antonie Kleinerová
27. dr. Vojtěch Volavka
28. neuvedeno v seznamu
29. neuvedeno v seznamu

Příloha č. 5

Návrh vládního usnesení o zrušení Společnosti pro obnovu Lidic.

Vláda

I. ve smyslu §13 odst. 1 vládního nařízení č. 188/1946 Sb. o statutu Společnosti pro obnovu Lidic ruší dnem 31. prosince 1958 Společnost pro obnovu Lidic, zřízenou zákonem ze dne 13. 9. 1946, č. 187/1946 Sb.;

II. souhlasí s tím, aby zbývající úkoly zrušené Společnosti, které nebyly dosud převedeny nebo splněny, přešly na následující orgány:

- a) podávání dodatečných informací o otázkách týkajících se zničených obcí a jejich obyvatel (§b odst. 1 bod 4 statutu) – na radu MNV v Lidicích a na ÚV Svazu protifašistických bojovníků,
- b) získávání domácí a cizí veřejnosti pro snahy, sledované až dosud Společností, veřejnými přednáškami a účelnou propagací (§2 odst. 1 bod 5 statutu) – na radu MNV v Lidicích a na ÚV Svazu protifašistických bojovníků,
- c) zprostředkování a udržování styků a součinnosti s korporacemi jednotlivci v cizině (§2 odst. 1 bod 6 statutu) – na ÚV Svazu protifašistických bojovníků, na radu MNV v Lidicích a na Československý výbor Sadu přátelství a míru v Lidicích,
- d) vydávání spisů o zničených obcích a částech obcí (§2 odst. 1 bod 7 statutu) – na ÚV Svazu protifašistických bojovníků, pokud jde o Lidice též MNV v Lidicích,
- e) pořádání výstav a kulturních podniků ve prospěch účelu sledovaného až dosud Společností (§2 odst. 1 bod 8 statutu) – na ÚV Svazu protifašistických bojovníků,
- f) péče o hromadný hrob a upomínkové museum v Lidicích – na radu MNV v Lidicích;

III. ukládá

1. radě KNV v Praze

- a) provést likvidaci Společnosti a případný likvidační přebytek odvést ministerstvu financí do státního rozpočtu,
- b) v dohodě ÚV Svazu protifašistických bojovníků, Československým výborem obránců míru, radou ONV v Kladně a radou MNV v Lidicích podrobně vymezit úkoly, které přechází na orgány uvedené v části II.,
- c) předat majetkové podstaty, používané až dosud Společností, k plnění převáděných úkolů, jakož i převést pracovníky Společnosti na orgány, které převáděné úkoly přejímají;

2. ministerstvu financí zabezpečit pro přejímající orgány finanční částky k úhradě nákladů, které jim vzniknou v souvislosti s převzetím nových úkolů.

Provede: rada KNV v Praze a ministerstvo financí

Na vědomí: ÚV Svazu protifašistických bojovníků, Čs. výbor obránců míru, rada ONV v Kladně, rada MNV v Lidicích a Společnost pro obnovu Lidic.

NA Praha, fond Úřad předsednictva vlády, běžná spisovna, k. č. 2789, sign. 15. 08/5, Zrušení Společnosti pro obnovu Lidic

Příloha č. 6

Nalezené lidické děti

Doležalová Marie	* 1932
Frejová Emilie	* 1934
Hanf Václav	* 1934
Hanfová Anna	* 1931
Hanfová Marie	* 1930
Hanfová Veronika (Věra)	* 1942
Horešovský Pavel	* 1942
Korecký Jaroslav (Jiří)	* 1942
Kubíková Eva	* 1937
Minařík Josef	* 1942
Müller Jiří	* 1942
Müllerová Libuše	* 1942
Müllerová Věra (Jana)	* 1942
Pitín Jiří	* 1942
Špotová Hana	* 1940
Vokatá Věra	* 1935
Zelenka Václav	* 1938

Příloha č. 7

Prohlášení Společnosti pro obnovu Lidic k emigraci mjr. Josefa Horáka

Společnost pro obnovu Lidic a Místní národní výbor Lidice prohlašují, že bývalý mjr. Josef Horák, za války příslušník Britského královského letectva nemá s touto společností a s MNV nic společného a nemá práva mluvit za hranicemi za Lidice.

Po osvobození nenašel cestu a neměl zájem o potřeby lidických, v národním výboru Lidic byl zcela pasivní, takže z něho musel být pro neúčast a neschopnost vyloučen. S poslancem Firtem brzdil vzkříšení Lidic tím, že uměle udržoval uvolňování finančních prostředků, aby vzbudil nespokojenost mezi lidickými ženami a ve veřejnosti. Tímto jednáním sledoval nekalý prospěch národně socialistické strany na Kladensku.

Svoji rozkladnou a rozvratnou činnost dovršil tím, že ilegálním způsobem odešel do Anglie za svou anglickou manželkou, nic nedbaje toho, že se tím dopouští zběhnutí a že porušuje vojenskou přísahu, kterou učinil své vlasti.

Společnost pro obnovu Lidic a lidické ženy odsuzují s rozhořčením jednání i útěk mjr. Josefa Horáka jako odstrašující případ povýšence, který ztratil styk a vztahy k lidu, z něhož vzešel, a spojil se s kapitalistickými reakcionáři, jichž okázalým způsobem života se dal oslnit.

Jeho jednání a zvláště jeho poslední čin nemůže báti charakterizován jinak, než jako zrada na svaté památce Lidic a na národu.

Otištěno prostřednictvím ČTK v denním tisku.

